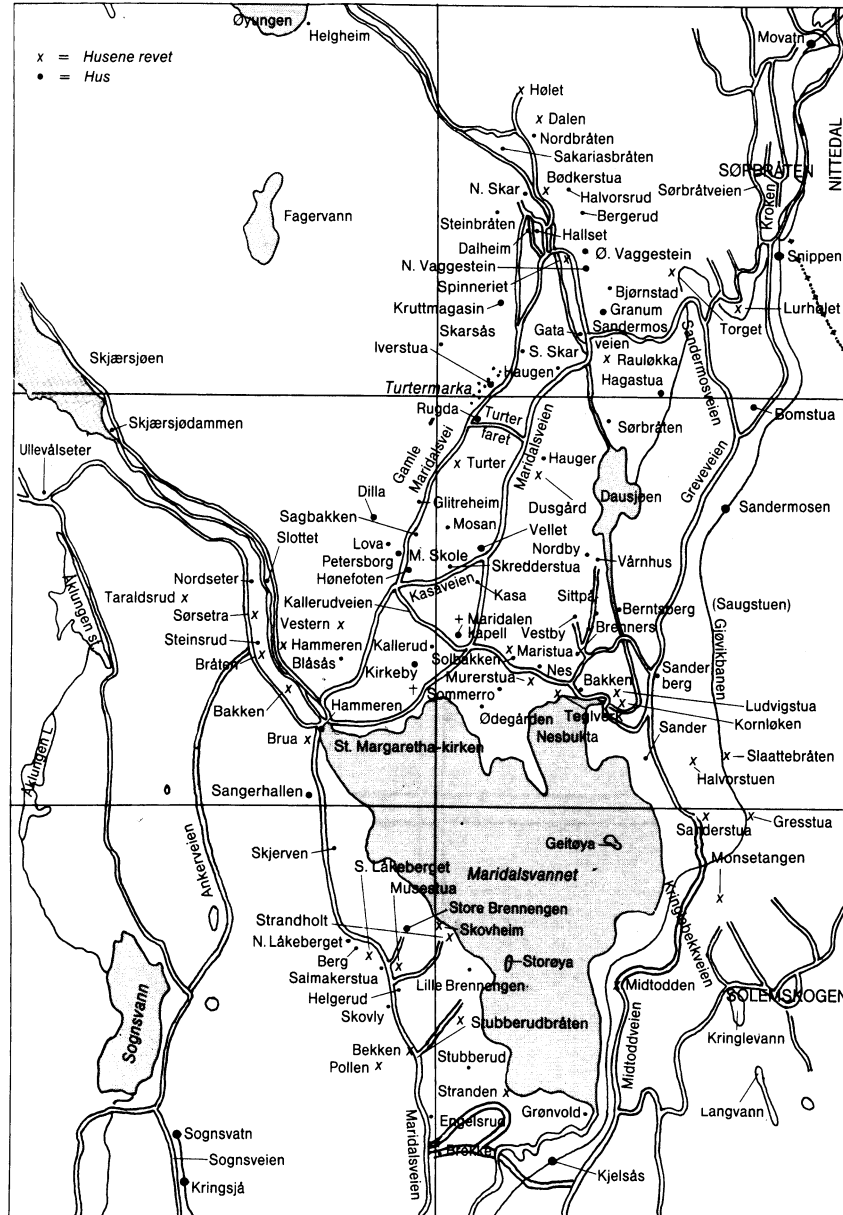

C-post

Returadresse:
c/o Tor Øystein Olsen
Grefsenveien 66
0487 Oslo

MARIDALENS VENNER

Maridalsfolk

Helge Haakenstad

Tegninger av
Målfrid Voll

ÅRSSKRIFT 2001

MARIDALENS VENNER Maridalsfolk

ÅRSSKRIFT 2001

KJÆRLIGHETSTIEN..

Hu Bodil var blid og livatt`
med rødmende roser på kinn..
Hu Kate var lys og fager
med flagrende hår i vind..

Dagen den var ung og fin
da vi gikk på Kjærlighetsti`n..
.. og jeg var 8 som`re..

Hu Jorunn var fjern som skyen,
hun kunne je` itte nå..
Men a` Astrid med smil om munnen,
hun kunne jeg kanskje få..

Sommer`n den var lang og varm,
langs stien gikk vi arm i arm..
og bjørka stille suste..

Hu Reidun var mørk som dypet..
spennende.. mild, og lur..
Anne-Lise var mjuk som ei selje,
hun var min barndomsbrud..
Vi plukket hvitveis og bekkeblom
langs skogens sti til kvelden kom..
.. og Skarselva stille bruste..

Hu Tove sang som ei lerce,
erfaren på livets sti..
Hu Gerd var bjørka om våren,
men aldri ble hu mi`..
Bekken rant under vaiende trær,
hjertene banket, og vi var kjær..
.. og våren den var her..

Ragnhild.. hun var sagn og mystikk,
som skogens dunkle gjømmer..
Vi gikk der på stien en maikveld,
ja.. henne je` aldri glømmer..
Det anget fra grønne lier..
vi vandret kjærlighetens stier..
.. og Susenfossen nynet med..

I bekkens stille loner
auren gikk sakte forbi..
Under lauvsjogens tette kroner
vi hadde allverdens tid..
Kjærlighet.. det er så mangt..
de første spirer der vi fant..
.. i barndommens første som`re..

Når hvitveisen lyser og blommer,
stien jeg atter går..
Jeg fylles av glede og lengsel,
selv om årene gråner mitt hår..
Kjærligheten.. det er livets spell..
ja, hvem skal en go`blunke tel`..
på Kjærlighetstien en maikveld?

Snart vinteren fortrenger sommerbrisen,
og livet hviler inn til neste vår.
Jeg ser folk på ski der ute over isen,
og han som trofast ut på varpet står..
Han trosser sno .. kan nesten gå på vannet,
det er et sjeldent, trassig folkeferd.
Ingen har slik tro som han.. da..
Ingen har slik tro som han.

Før i tida bodde folk her innpå Marka,
ja, Liggers`folket vandret skogens sti.
Det var tømmer nok, og alt, ja alt det ble barka,
.. med hest og svans.. det var ei anna tid.
Og alle var fornøyd med det som bød seg,
for ungeflokken den var ofte stor.
Ingen var så trygg som nå, .. da
Ingen var så trygg som nå.

Her vil gammelskogen alltid stå og suse,
der Øyungskollen kneiser høyt mot sky.
Og elva den vil alltid stille bruse,
vi må vokte denne arven for vår by!
Her kan du høre tiur`n når han speller,
og lytte til Gud Faders lette trinn..
Ingen er så klok som du.. da..
Ingen er så klok som du.

Helge Haakenstad

Utsikt fra Låkeberget

FORORD

Helge Haakenstad (56 år) var i 1998 og 1999 forfatter for årsskriftene "Vandringer i Maridalen" og "Vandringer i Nordmarka - mot Maridalen". I år har han gitt et nytt bidrag til Maridalens rikholdige kulturarv: "Maridalsfolk". Helge har intervjuet 14 ulike mennesker i dalen, og gjennom deres historier skildrer han folket som gir dalen liv, et folk som gjør dalen til en levende bygd i byen.

Helge Haakenstad har gjennom valg av personer skildret mangfoldet av livet i dalen. Skogs-

folk, bønder, kunstnere forteller hver sin historie, og hver fortelling er rikt illustrert av Målfrid Voll.

Helge Haakenstad er født og oppvokst innerst i Maridalen, på Nordbråten gård, innenfor Skar. Dessuten har han slekta si fra Nordmarka, bl.a. fra plassene Mago og Østbråtan.

Helge Haakenstad har sin utdanning fra Norges Landbrukshøgskole på Ås, der han ble forstkandidat i 1970. Seks år etterpå fikk han sin Dr.scient. grad på "Skjøtsel av byskoger". I dag er han skogforvalter i Friluftsetaten, der han har vært ansatt siden 1978.

Denne bakgrunnen gjør Helge Haakenstad svært skikket til å skildre folkelivet i Maridalen gjennom "Maridalsfolk".

Maridalen er en jord- og skogbruksbygd, med dype historiske røtter, rett utenfor Norges hovedstad. Dalen er en forlengelse av Akerselva og binder sammen byen og Nordmarka.

Maridalen ble vernet som landskapsvernområde 31. august 2001 av miljøvernminister Siri Bjerke. Arbeidet med verneplanen startet i 1985, da Miljøverndepartementet anmodet Oslo kommune om å utarbeide et forslag til landskapsvernområde.

Maridalens vernemotiv er et kultivert jord- og skogbrukslandskap, der formålet med vernet er å bevare det vakre og egenartede natur- og kulturlandskapet som en helhet.

Etter vernevedtaket har vi mange oppgaver foran oss: Vi skal restaurere og ta vare på bevaringsverdige kulturspor i form av bygninger, ferdselsveier, gammel kulturmark, styvingstrær, rydningsrøyser, kullmiler, industriminne, fløtingsanlegg med mer, og samtidig sikre at Maridalen også i framtida vil være en livskraftig bygd i Oslo. Dette årsskriftet, med skildring av folks hverdagsliv, er en viktig del av dette arbeidet.

En stor takk til Helge Haakenstad for hans verdifulle bidrag til bevaring av Maridalen.

Målfrid Voll (tlf. 22 29 23 53) har igjen illustrert årsskriftet med nydelige tegninger. En stor takk også til henne.

Tor Øystein Olsen
Leder Maridalens Venner

Mot Sander gård

Innhold:

Folket på Øvre Vaggstein	7
Anna Brenders	21
Gunnar Vaggsten	31
Gustav på Bjørnstad	49
Hans Indgjerd	59
Agnes på Solhaug	73
Korsbæreren	83
Ivar på Skar gård	95
Folket på Slättebråten	107
Bygdetunets far	125
Låkebergfolk	137
Bjørn på Hagastua	143
Josef på Nordbråten	149
Ivar på Skjerven	163
Årsmøteinnkalling og årsmelding	179

*«Slekter skal komme,
slekter skal forgå,
men dalen skal leve,
i evighet bestå....»*

En stor takk til alle de som tok imot meg på en gjestfri og åpen måte, og fortalte meg fra sitt liv....
En stor takk også til Mari Bergh som skrev det hele...

I TØMMERSKOG

Dyp snø og kulde,
Skarslia i januar..
Tømmer skal kjøres
av hest og kar..
Granene snøtunge,
kroket i rygg..
Skogen er stille,
øde og trygg..

Tømmer i velter,
lunnet sist høst..
Kjøring gir penger,
er kjørekars trøst..
Lag etter lag
barket for hand..
Ned lia det skal
til elv og vann..

Bronen står stille,
tygger sin mat..
Krefter må til,
det blir harde tak..
Kjørekaen hviler,
ved bålet han sitter..
Skrika er nær,
og meisene titter..

Veien er måket,
pakket og klar..
ned.. den svinger
gjennom tettskog og snar..
Kollene hilser
midt der i mot..
Utålmodig blir Bronen,
tramper med sin fot..

Tømmer leses
på doningen opp..
Stokk etter stokk
snart er det nok..
Kjettinger strammes
med kraft og stønn..
Det klirrer fra stål,
saks og bennebjønn..

Lasset er klart,
tømmene slår..
Det høres rop,
av sted det går..
Hesten kaver,
muskler tar i..
nedover går det
den skogkledde li..

Seletøy knirker,
geita knaker..
Bronen stamper,
og svetten damper..
Dunk og slag
fra doning og drag..
Trampende ben
over snø og sten..

Tømmene strammes,
det ropes.. bannes..
Det rister og skaker,
duver og knaker..
Hesten bremses,
lasset det skrenser..
Hei.. hvor det går..!
Slik fart det får..!

Hesten i gange,
snart er den nede..
Lasset den drar
fram til veltestedet..
Tømmer tas av
i lag ved land..
Slik var tømmeraskogen
før... en gang...

Helge Haakenstad

Folket på Øvre Vaggstein

En januar dag sitter jeg sammen med Olav Berntsberg og snakker om livet før i tiden på Øvre Vaggstein. Jeg kjente ham igjen med en gang jeg så ham. Det var som å se ham i Maridalen for mange år siden; bare hårkransen om hodet var noe hvitere og brillene noe tykkere. Han hadde ennå den gode hukommelsen og engasjementet, nå satt han der i godstolen i sin lusekofte. Ute var det tidlig dag og kaldvær, og lette snøfiller dalte mot bakken.

«Jeg ble født i storstua på Øvre Vaggstein i 1924» begynner Olav. «Jeg vokste opp der på gården, og flyttet til Stovner først i 1970. Far, Gustav Borgvald Berntsberg, var født i 1892 og døde i 1959, 73 år gammel. Han var født og oppvokst på Sagstua, eller Bernstberg, ved Dausjøelva. Opprinnelig hadde de navnet Thoresen, men de tok så navnet Berntsberg etter plassen de bodde på. Bestemor og bestefar, Marie og Anton, bodde også på Bernstberg. Min mor, Olga Sørrine Nes, var født i 1892 og døde i 1986, 93 år gammel. Hun var født og oppvokst på Sittpå. Der vokste 12 unger opp på et lite rom. Alle lå på madrasser på golvet.

Han far gikk bare over hengebrua for å skaffe seg kjerring.» fortsetter Olav med et smil. «Borgvald og Olga overtok Øvre Vaggstein i 1920. Før den tid hadde Borgvald ulike sjåførjobber. Han var sjåfør i postverket, der kjørte han en av de første postbilene. Men han kjørte storfolk også, både grossister og skipsredere. Etter noen år ble han lei sjåførjobben. Han ville drive med jorda - se ting vokse og gro - og høste av jordas rikdom - derfor flyttet de til Øvre Vaggstein.

Vi hadde en fin tid der, både jeg og mine søsken: Randi, Reidar, Arne og Grethe.

Men to barn, Kjell og Bjarne, døde tidlig av sykdom.

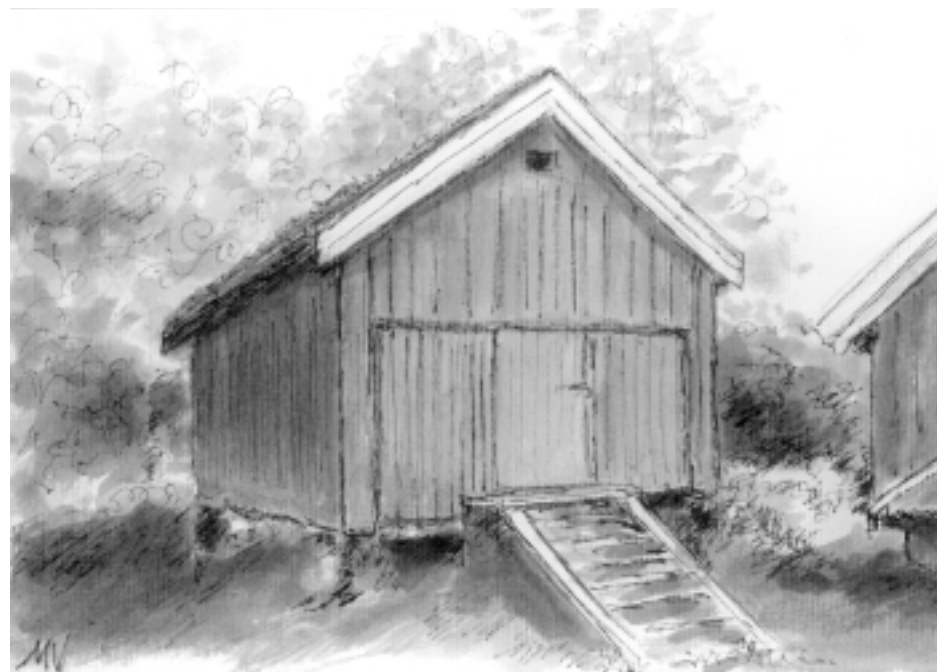
Mine besteforeldre på morssiden, Olaf Nes og hans kone Sofie, bodde før oss på Øvre Vaggstein. De drev gården til 1937/38, da bestefar flyttet til Enga, nedenfor Fjellanger.»

Øvre Vaggstein

Ettersom Olav forteller blir bildet av Borgvald mer og mer tydelig.... Jeg var bare gutten den gangen, men Øvre Vaggstein og Nordbråten var nabogårder, og den gang var det vanlig at gode naboer hjalp hverandre. Det hendte at far lånte en hest av Borgvald i slåttetida, og hjelp var det også å få når jorda skulle pløyes. Jeg husker vi unge red på hestene mellom gårdene. Det gikk i full fart, vi var nære på å falle av, ... jeg husker hestemana slo oss i ansiktet, det ristet og humpet, og den ramme hestelukta og svetten drev oss i nesen — men moro var det, og unge og glade var vi..

Borgvald var liten av vekst. Han hadde bart, krokpipe og sjåførlue, og han var alltid i godt humør. Når vi ungene gikk på skolen om morgenen, hendte det at vi hørte han Borgvald, — han sang når han kjørte med hes-

Staburet på Øvre Vaggstein

ten sin oppover Tømtekleivene. Da skulle han til tømmerkogen... Borgvald var glad i å synge, han øvde seg i sang på Vellet og spilte også horn i musikkorps. Krokpipe i munnviken hans, og han røykte sterk tobakk, karva Blad; men han inhalerte ikke røyken, han blåste bare ut.... Borgvald så også bare på det ene øyet; en dag i tømmerkogen oppe i kolla, hogg han over en klaka tørrkvist. Den sprutet og skar seg inn i det ene øyet hans, slik at han mistet det. Vi unga syntes alt dette var litt skummelt.....

Men Borgvald var glad i jorda, det var der han hørte hjemme, det var bonde han ville være, bylivet med mas og biltrafikk var han ferdig med. Når han pløyde sin jord, og sådde sitt korn, hørte du gjennom elvesuset den glade sang

Olga var arbeidssom, sterk og klar i hodet til siste slutt. Hun fikk mange barn, og sto for arbeidet i hus og fjøs. Hun melket og foret kuene, og de hadde også høner, gris og kaniner. Olga ble 93 år. Hun døde av en byll i halsen som gjorde at hun ikke fikk i seg mat.

«Jeg kom godt overens med far,» fortsetter Olav, «vi hadde mange av de samme interesser. Jeg var ofte med far i tømmerkogen. Vi hadde flere drifter oppover mot Mellomkollen. Jeg husker en gang vi hadde kjøring oppe ved Sleppen, nord for Stormyra. Noen steder måtte vi sende tømmeret utfor lia på skaran, og ta det igjen lenger nede. Andre steder ble det bygd gode hesteveier. Jeg var der oppe en gang for ikke så lenge siden, men det var store forandringer der nå; skogen har vokst til igjen. Men hesteveiene ligger der og forteller om tidligere tiders arbeidsliv og byggekunst. En gang far og jeg drev der, kom det et jagerfly dundrende rett over tretoppene. Det var broren min, Arne som skulle hilse på oss. Hans store interesse var fly; som guttunge fløy han rundt på jordene med modellfly. Han utdannet seg som jagerflyger i Canada, i 1956 ble han flyger i SAS. Flere ganger foretok han lavtflyginger over Vaggstein.

I krigsåra 1943-44 kjørte vi tømmer og ved helt inne fra Liggeren. Det var lang vei, mye snø og kaldt, både hestene og vi var helt hvitrimet.

Under krigen ble folk, bl.a. fra lysverket, sysselsatt med vedhogst oppe ved Svenske-myra i Tømtekleivene. Far og jeg skulle kjøre veden ned til hovedveien. Men disse karene hadde satt igjen så høye stubber at det hindret kjøringa. Men vi fikk da veden fram til sist - der det var bratt og glatt, strødde vi med maurtue

Da Borgvald ødela det ene øyet sitt oppe i kolla, gikk han seg nesten vill på hjemveien, men han fant da heldigvis veien, og ble sendt til lege på Rikshospitalet. Der fikk han satt inn et glassøye. Jeg husker godt glassøyet som hver morgen lå i et glass og stirret på meg

En annen gang vi drev oppe ved Sleppen, ødela vi et jordvæpsebol, og hele svermen kom oppover lia og angrep oss.....

Det var sjelden vi skadet oss i skogen, men en gang gikk det galt. - Far og jeg drev og hogg ved av tørrgran oppe i Tømtebakkene. Da jeg kvistet en stokk, skrenset øksa slik at den traff meg i kneskåla. Den blakke vest-

landshesten vår, Borken, forsto at noe galt var skjedd. Jeg fikk satt meg på bukken, og hesten løp nedover til gården. Borgvald ringte til Jens Sand på Halset, som ville kjøre oss til Aker Sykehus. Men uheldet hadde ikke forlatt oss; ved Hammeren møtte vi bussen med sjåfør Dahl - det sa bang - og bilen havnet utenfor veien. Men vi kom oss opp igjen og nådde fram til Aker. Der sa legen til meg at jeg ville bli stivbeint, men heldigvis så gikk det ikke så galt som han sa.

En dag Borgvald lette etter hestene sine oppe ved Sjuputtmyrene, jeg tror det var i 1944, så kom han over han Olaf Larsen fra Bergerud som hadde gått seg ned i myra - ryggsekken hans var full av stein.....

Jeg var med i skogen fram til 1956, da gikk far av med pensjon. Etter det, arbeidet jeg ved Prior Radio på Bjølsen, hos Tiedemanns Tobaksfabrik, hos Per Kure og i bilbransjen.»

Vi tar en pause i vår samtale og snakker litt om vær og vind. Vi er enige om at vintrene ikke er slik som før i tiden, da vi var unge Vår sivilisasjon og kultur kan ha forandret klimaet her på jorda. Før lå brøytekantene meterhøye, gardsveiene måtte brøytes med hest og spissplog, og i tømmerkogen måtte hesteveiene ofte måkes for hånd Vinteren var lang og kald, og somrene var lange og varme, med sommerfugler og gresshoppesang i blomsterengene - - -

«Jeg husker krigsårene godt,» fortsetter Olav.

«Jeg var i min beste alder, 20 år, ung og sterk. Jeg husker at Arne Eikrem og Karl August Nerdrum gikk av bussen nede på hovedveien og passerte Øvre Vaggstein på sin vei opp til Corona-senderen i Hansakollen. De passerte her mange ganger oppover og nedover, men de snakket lite med oss ... Da de ble overrumplet og skutt av tyskerne der oppe 18. mars 1945, måtte far til Hans Indgjerd, som lå i Lauvlundhytta, frakte de døde ned med hest. Det var en tragisk hendelse.

På Skar var det mange tyskere under krigen; det var verksted for kanoner der. Langs gjerdet ved Nordbråtaveien var det lagt ut et belte med miner i 4 meters bredde. Vi ble utkommandert med to hester og kjerrer for å kjøre sand når tyskerne skulle bygge de lange og lave bygningene der inne. Broren min Reidar, ble også kommandert til å kjøre biltransport fra

Sjursøya til Skar. Jeg husker godt tyskeren Ernst, og offiseren Slinke. Det hendte vi gjorde noen ablegøyer med dem, og ertet dem med at vi skulle vinne! - - - Slinke var en ærlig kar. Det hendte vi fikk kjøtt og annen mat av ham som takk for arbeidet. I ledige stunder var han sammen med nazidama si oppe i hytta i Skarslia.

I krigsårene hendte det også at vi byttet til oss klær for mat hos Gunerius Pettersen og Follestad.

Jeg tror det kunne være en 200 tyskere på Skar under krigen. Når de unge tyskerne hadde vært i byen, hendte det at noen gikk av bussen ved arbeiderboligene nederst i Nydalsbakken. Der prøvde de å få kontakt med de unge damene fra Hjula Veveri. Men de måtte være tilbake i Skar leir før kl. 12.00. Det hendte nok at noen kom for seint, og da snek de seg under Nordbråtabraua. To tyskere ble visstnok skutt, eller omkom av miner.

En annen gang kom far din, han Gudbrand, over tyskere som stjal poteter fra Nord-bråtajordet. Da jagde han dem vekk med en staur - - -

Jeg husker krigsutbruddet i 1940 spesielt godt. Oslo Nordre Skytterlag skulle ha hjelp til å kjøre opp materialer til skytebanen på Stormyra. Men dette ble ikke noe av da, fordi tyskerne kom. Ved krigsutbruddet lå det omlag 200 flyktninger i låven med høy over seg. Også hovedhuset var fullt av folk, jeg og søsknene mine måtte ligge på golvet. Jeg husker at mor kokte ei stor gryte med velling.

Skytebanen på Stormyra ble bygd etter krigen. En gang lå det heimvernsfolk på banen og skjøt med skarpt østover mot Tømteveien. Fru Davidsen som hadde vært i hytta på Rauløkkollen, fortalte at kulene slo inn i grantrær like ved henne. Hun var på hjemtur, og kom gående nedover Tømtekleivene.»

Øvre Vaggstein gård nevnes i middelalderen og er således en meget gammel gård. Øvre Vaggstein er lang tid tilbake hovedgården, og lå i sin tid under Kirken. I 1825 ble gården selveierbruk, og den ble delt i to, Øvre og Nedre Vaggstein. I 1908 ble gården kjøpt av Oslo kommune, og den har senere vært drevet av forpaktere. Navnet forteller at det i sin tid har ligget en såkalt «rokke-

stein» på gården. Den skal ha ligget på et flaberg nærmere Nedre Vaggstein. Gunnar Vaggstein mener å ha blitt fortalt at steinen ble brukt i grunnmuren til spinneriet nede ved Skarselva.

Før i tiden var det også en fin allè nedover bakken til hovedveien.

Hovedbygningen og stabburet er meget gamle bygninger. På nordsiden ligger et vognskjul. På nedsiden av veien lå den gamle låven, hønsehuset og smia. Hovedhuset ble i sin tid påbygd mot nord, der lå bryggerhuset med en stor bakerovn. Det er også foretatt utbedringer de senere år.

Olav forteller videre:

«Hovedhuset var gammelt, det var lavt under taket og det hadde synlige takbjelker. Vi ungene lå flere steder, både i et rom ved bryggerhuset og på gutterommet. Når vi lå i sengene våre for å sove hørte vi mus og rotter som trillet småstein på taket. På kjøkkenet var det en stor peis, men den ble revet da kjøkkenet ble ombygd og gjort større. I den store bakerovnen bakte mor brød, og det var også en kles-presse der.

Den gamle låven med fjøs og stall ble revet i 1950-årene, og det ble bygd nytt. Den gamle driftsbygningen hadde tømmervegger med luker ut fra stall og fjøs. Taket gikk nesten ned til bakken, om vinteren kunne vi gå på ski til mønet og kjøre ned igjen.

Smia, som lå på nedsiden av veien til Bergerud ble bygd av Borgvald og Anton Viklund. Den ble oppmurt av naturstein. Borgvald likte seg når han fikk holde på i smia. Der ved essa og blåsebelgen reparerte han sin kjerre, høyvogna og bukken og geita m.v. Denne smia sto der fremdeles da jeg flyttet til Sørbråten i 1956, men snart ble den revet av kommunens folk. Det var unødvendig, i dag hadde smia vært et bevaringsverdig kulturminne.

Stabburet er bygd over en potetkjeller. Det har panelt svalgang på gavlen og stabburdøra er kraftig og har store, prektige låsbeslag. Potetsekkene bar vi inn under stabburet, kornsekkene bar vi inn i binger både oppe og nede, og flesketrau og spekeskinker lagret vi øverst.

Vi leverte krøttera i 1955, men det var vel fjøsdrift på gården helt til

Halvorsrud

midt på 60-tallet. For å få nok før til dyra slo vi og hesjet gras både på nedsiden og oversiden av hovedveien. Myra ved elva slo vi med Ijå. Vi dyrket også havre og bygg, og rug èn gang.»

«Øvre Vaggstein er en fin plass,» fortsetter Olav. Jeg aner et snev av savn i stemmen hans; «jeg trivdes der. Våren var den fineste tida med vilter elvebrus og lukter fra skog og pløyd jord. Jordene nedenfor Bergerud kalte vi Øvre og Nedre Grønli, der lyste lauvskogen så fint om våren. Jordet oppover mot Tranmælhytta kalte vi Krokjordet. Nordover fra Gata har vi Sitronberget og Store og Lille Rundhaugen. I elva er det steder vi unge kalte Badebalja og Sugefjellet. En gang ble ei jente borte ved Sugefjellet, hun druknet. Jordet mot nord og Susensvingen kalte vi Sandjordet.»

«På Øvre Vaggstein hadde vi flere hester. En hest vi kalte Borken falt en dag utfor Sitronberget og ødela seg. Blesen og Piril var to andre hester vi hadde, de pleide vi å ri på. En gang jeg satt på ryggen til Blesen ropte Reidar, bror min, på den. Blesen fór nedover allèen og sparket bak-ut med bena. Den var kortklipt, og det var ingen ting å holde seg i. Jeg fór opp i lufta og landa pladask på bakken, men det gikk bra, bare buksebaken sprakk.

Før krigen skaffet Bjarne Johansen i Maristua seg ei geit. Den brakte så vi hørte det helt over til Vaggstein. Han var uheldig og kuttet av seg den ene handa, og vi måtte da overta geita. En dag forsvant geita nedover allèen, akkurat da kom bussen på vei oppover. Kjellemann åpnet døra, og geita hoppet inn, og var med bussen til Skar. På nedtur ble den sluppet av igjen ved Vaggstein, og den kom da ruslende allèen opp igjen. Den geita gikk også rett opp i 2.etasje og la seg i senga!

Jeg gikk på Maridalen skole. Vi gikk ofte til skolen på beina, eller på ski over jordene.

Jeg husker godt overlærer Halsnes. Han ble i februar 1942 arrestert av tyskerne og sendt til Kirkenes sammen med flere hundre andre lærere. Han kom tilbake utpå høsten. De tre første årene på skolen hadde jeg fru Bjørnholt som lærerinne, kona til Hjalmar. Jeg gikk i klasse sammen med Olaf Tømte, Åge Sand, Bjørg Halsnes, Else Isaksen og Bjørg Solberg. Senere lærere, var Mathisen og Holter. Jeg husker godt fjøset og låven på skolen. Det hendte at vi hjalp overlærer Halsnes med forskjellig arbeid. Vi tok opp poteter, bar og hogg ved og betjente treskemaskinen og blåse-maskinen. Overlærer Halsnes hadde stråhatt, en dag elevene var misfornøyde, gikk hatten føyken i hakkelsmaskinen.»

Nord på Krokjordet ved Øvre Vaggstein ligger «Martin-hytta» eller «Kroken», etter husmannsplassen som lå der før i tiden. Martin Tranmæl fikk hytta i 70-års gave av Arbeiderpartiet og LO i 1949. Tranmæl var en nøysom mann, og ville ikke ha personlig eiendom. Det ble derfor opprettet en stiftelse for hytta. I dag er det Mari-dalens Venner som leier Martin-hytta av Oslo Arbeiderparti.

«I 1950 ble det startet arbeid med å finne tomt til hytta,» sier Olav. «Det ble blant annet funnet en fin tomt ved Hammeren, men dette ble avslått.»

Hytta ble derfor reist ved Øvre Vaggstein. Jeg husker at tømmerlasset kom, og at hytta ble reist i 1952. Borgvald ble invitert til innvielsen, og jeg fyrte opp i badstua mot skogkanten. Jeg møtte Tranmæl og Gerhardsen flere ganger. Det hendte de kjøpte melk på gården. Tranmæl og hans venner var flinke turgåere. Det ble fortalt oss at når Tranmæl hørte på radio og hørte tyske marsjer, så ble han sint; han orket ikke høre på det og slo av radioen.»

Ved Tømteveien, nord for Bergerud, ligger Halvorsrud, som opprinnelig var en husmannsplass under Øvre Vaggstein. Halvorsrud ble skilt ut fra Øvre Vaggstein omkring 1890. Det ble da bygget fire hus der, og de står ennå. Folkene har arbeidet på kruttverket på Skar, eller gjorde tjeneste på Øvre Vaggstein. Torbjørn Halvorsrud som arbeidet som elektriker, var av gammel Maridalsslekt og ble født på plassen Hølet, nord for Nordbråten. Foreldrene hans, Maren og Nils Halvorsrud, bodde i Hølet i mange år. Kjernen i det øverste huset på Halvorsrud sto før på plassen Hølet. I Iungsdalen mellom Nordbråten og Hølet lå den lille plassen Dalen. I en av hyttene ved Halvorsrud holdt Astrid Ellefsen til. Hennes hytte ligger fredelig og pent til, like ved den lille bekken som renner så stille forbi. Ved hytteveggen står den store asken som hver høst legger et teppe av blader over sti og eng. Astrid besøkte sin hytte så ofte hun kunne, hun hadde også ofte med sin far. Fredag kveld gikk hun av bussen ved Øvre Vaggstein og vandret opp til sin kjære hytte. Søndag kveld reiste hun hjem. Astrid var flink til å stelle jorden, og hun var så glad i blomster. Hennes hytte var et lite paradys på jord. Olav forteller at de ofte gikk med melk til folkene på Halvorsrud. Astrid var også flink til å plukke bær, hun var den første som plukket tyttebær i Høleberga om høsten.

Bergerud ble opprinnelig bygd som arbeiderbolig for spinneriet ved Vaggsteinbrua. Bergerud er den eneste av spinneriets bygninger som ennå står. Nils Frøhaug, Alfred Myrås og Hans Indgjerd har bodd der.

Christiania Uldspinneri ble anlagt nede ved Skarselva ved Vaggsteinbrua i slutten av 1880-årene. På det meste var det 20 arbeidere på «spinneriet». Spinneriet ble nedlagt og revet omkring 1905-10. Tøyene som ble laget ved spinneriet, ble kjøpt av Dobloug nede i byen. I dag er det bare grunnmurene igjen av det gamle spinneriet, og skoletaten har satt opp et kulturhistorisk skilt på stedet.

«Sandstua lå på østsiden av elva ved spinneriet, og var opprinnelig bolig for spinneri-bestyrelsen,» fortsetter Olav, «senere drev Einar og tante Mosse Nes butikk der. Fra ca. 1914 til ca. 1930 drev Ågot og Jørgen Sand landhandleri i Sandstua.

Halset ble utskilt fra Skar omkring 1850. Nå står bare hovedbygningen og et lite uthus igjen, men her var både drengestue og låve. Eierne av Halset begynte med sandtak her ved Skar omkring 1925. Nå er det meste av jordene borte på grunn av sandtaket, parkeringsplassen og veiene. Familien Sand drev kafèvirksomhet på Halset fram til omkring 1960, og mange er de turgåere som har fått seg litt å spise og drikke der. Jeg minnes Åge og Åshild Sand som bodde der, og Jens og Borgny Sand som holdt til i drengestua. Åge kjørte lastebil og leverte sand fra grustaket, men en gang fikk han ødelagt fingrene sine. I nyere tid bodde Einar Øverby i hovedhuset på Halset. Han kom fra Slåttebråten.

Dalheim ble skilt ut fra Halset i begynnelsen av dette århundre. Dalheim var en liten gård med både husdyr og jordvei, men i dag er det ikke så mye tilbake av dette.

Far og jeg pløyde jorda der og satte poteter. Da bodde Hilda Paulsen der. En tid var det også kafèvirksomhet der. Det gikk en sti til Dalheim forbi Symra-hytta, nede ved steinbruddet. Symra var ei koe for skogsfolk. En tid bodde Per og Harry Nordby, Martin Haugen, Ove Kjølstad og Gunnar, Ola og Einar Voll der.

En gang lærte de opp russere til skogsarbeid. I dag er ingen ting tilbake av Symra-hytta.

I mange år var det stor aktivitet ved steinbruddet vest for Susensvingen. Jeg kan ennå minnes brakket fra skytingen og lukten av steinstøv og dynamitt som hang over dalen. Når de sprengte en salve hoppet Blæsen, hesten vår, 1/2 meter opp i lufta.

Oslo Veivesen drev steinbruddet, og flere maridøler arbeidet der; blant annet Petter Pettersen fra Skredderstua, Anton Viklund, Ola Bakken fra Nedre Vaggstein og Jørgen Arnesen fra Rugdagrenda. Når de måtte ringe, kom Petter gående opp til Øvre Vaggstein. Han var lett å kjenne igjen, for han hevet og senket skuldrene hele tiden.

Den lille stua Gata var opprinnelig en husmannsplass under Rauløkka. En gang bodde det en gammel kone der, som ble kalt «Mor Gata». I se-

Berntsberg

nere tid bodde «Olaf i Gata» der, og Asbjørn og Olga Myrheim. I Maristua, på nedsiden av veien ved Skari-bakkene, bodde en gang Bergljot og Konrad Bonna.

En gang var jeg på St.Hans-fest oppe ved skytebanen til Nordre Skytterlag. Det var mye folk der, og vi holdt til i ei lav, lang brakke; ut på kvelden dansa vi etter harding-fele

Vi la merke til alle folk som gikk oppover mot Tømtekleivene. Det var han Torleif og Herman Tømte som vedlikeholdt veien, sønnene til Andrine. Før i tida var myra på toppen av alle bakkene kavlelagt; nå har skogetaten bygd en fin gangbro i kanten av myra.»

«Vi flyttet fra Øvre Vaggstein til Sørbråten gård sommeren 1956,» fortsetter Olav.

«Der bodde vi i den store villaen. Det var Kvande som sa vi kunne flytte dit. Snart ble far syk; vi forsto at noe var alvorlig galt da han ikke lenger orket smaken av pipa. Krokpipe hadde vært hans gode venn i alle år, nå kunne han gripe etter den, men han la den snart til side Vi trodde det var gulsott, men han døde av kreft i 1959.

Det var Arne og Gyda Fossum som drev Sørbråten. Sørbråten ble skilt ut fra Vaggstein som egen gård i midten av forrige århundre. Den siste private eier var Per A. Wessel-Berg. Han eide gården fra 1890 til 1918, da kommunen kjøpte den. Det var Wessel-Berg som satte opp den store hovedbygningen i sørenden av tunet. Denne villaen ble bygget omkring 1850 som pensjonat i President Harbitz gate 4 i Oslo. Den ble revet og satt opp igjen på Sørbråten i 1890. Villaen var et staselig hus med store rom, høyt under taket, veranda med glassvinduer og balkong i annen etasje. Villaen ble dessverre revet av kommunen i 1972.

Hytta Ramnagrø, som ligger øst for gården, ble visstnok flyttet ned fra Hansakollen der den tjente som skogskoie. Ramnagrø skulle nå være hytte for kommunens skogsjef, Fjellanger. I senere tid har Josef Monsrud og Hans Indgjerd med familier bodd der.»

Vår samtale nærmer seg slutten. Det har vært en givende reise gjennom tid og rom. Mennesker som jeg har møtt, trer tydeligere fram for meg, og kjente og kjære steder blir som nye I mine tanker minnes jeg en vårdag jeg ruslet rundt ved Dausjøelva og Berntsberg. Det er her ved Berntsberg, Sittpå og Nes at Olav har sine røtter

Hans far, Borgvald, vokste opp her sammen med søsknene Edvard, Olga, Ågot og Torbjørn. Det var den yngste broren, Torbjørn og kona Elise, som drev Berntsberg videre, da Borgvald og Olga flyttet til Øvre Vaggstein.

Der jeg går hører jeg det svake bruset fra Dausjøelva, og lytter jeg lenge nok mener jeg å høre lyden av saga der ved elva Omkring meg duver granskogen i den mjuke vinden; det vokser gran nå på mye av den tidligere slåtte- og beitemarka.

Før i tiden var det nok slåttemark både lenger nordover og sydover. Hvitveisen brer nå sitt teppe langs vei og elv, bjørkeskogen nordover myra

lyser i mot meg, og vårens fuglesang kommer meg i møte I dag er plassen Berntsberg en liten idyll på vår kjære jord, der den ligger avskjermet mellom elva og hovedveien. Alt er fredelig og stille nå, men det var det nok ikke før da jordveien ble drevet, da saga hvinte og gikk, og da folk kom rekende langs Greveveien Sagstubakken var også i sin tid en populær hoppbakke ...

Jeg spør Olav om han besøker Maridalen fra tid til annen, og om han ellers reiser noe her i verden?

«Jeg er med i eldregruppa i Liastua», sier han, «det er fint; vi pleier å reise til forskjellige steder i Marka, og også andre steder. En tid tilbake var vi på tur til Øyungen og Prekestolen. Der stupte jeg som ung!

Jeg har også reist en del i utlandet. I 1957 reiste jeg til Moskva, og tok også jernbanen gjennom Sibir. Jeg har også vært ved Svartehavet. I Moskva var det pent og velstelt, det fantes ikke søppel i gatene, og alle hadde arbeid her i byen er det søppel over alt»

Olav blir ivrig når han forteller dette, han skyver brillene på plass, og den friske rødfargen kommer til syne i ansiktet hans; han ler med sin lune latter

Olav hadde i yngre år det vi kalte fallesyke. Før i tiden visste man ikke nok om denne sykdommen, noe som kunne føre til både misforståelser og bygdesnakk

«Fru Brodin ordnet opp for meg», sier Olav stille. «Hun fant ut hva det var. Jeg ble sendt til Rikshospitalet og har siden vært helt fin.»

Anna Brenders

En dag står jeg og ringer på døren til rom 212 i Tåsen Trygdeboliger, der Anna Brenders bor. Jeg ringte på forhånd, og de sa at det var bare å besøke de som bodde der. «Hun hører dårlig», sa de, «men ellers er hun kvikk og har god hukommelse.»

Jeg ringer på en gang til, og hun åpner døren. Hun ser noe forundret på meg der hun står i gåstolen sin, hun kjenner meg ikke Men jeg ser med en gang at det er Anna Brenders. Hun er blitt gammel nå, grå i

håret og tynn, med skarpe drag i ansiktet, men øynene er ennå kvikke. Hun ser rett på meg og undres, «Hvem er nå dette?» Jeg sier hvem jeg er, og forteller hvorfor jeg er kommet. Hennes skepsis viker og jeg ser at hun mykner opp og får et smil om munnen ... «Du får værsgod komme inn,» sier hun. Jeg setter meg ved det lille bordet i stuen, mens hun tar seg fram over gulvet, og om litt får satt seg i godstolen sin. Det er varmt her inne, men ute er det fint vintervær i februar, med 10 minusgrader og blå, klar himmel.

Anna ser på meg ennå og smiler, hun søker bakover i tiden og sier med ett: «Dere bodde på Nordbråten, jeg husker far din, han var hos oss og kjøpte smågris.» Hun hører så dårlig at jeg ofte må skrive ned mine spørsmål og sende henne lappen. Hun retter på sine briller og leser hva jeg har skrevet, så begynner hun å fortelle - - -

«Jeg er blitt 90 år gammel nå, jeg er født 8. november 1910. Anna Solberg het jeg som pike, og jeg kommer fra gården Solberg i Herland-bygda på Mysen.» Hun viser meg et stort, malt bilde på veggen av Solberg gård. Jeg ser den store røde låven, hovedhuset og de grønne jordene. «Solberg er en pen gård,» sier hun, «far var arbeidsom og nøye Jeg var hjemme på gården i mange år og hjalp mor, for 60 år siden var jeg hjemme på Solberg. Vi var 9 barn i alt, jeg var nr. 3; nå er jeg eldst

Brenders

I bryggerhuset hadde vi en stor bakerovn, der bakte vi 20 brød i uka. Jeg var hjemme og hjalp til på gården helt til den eldste broren min giftet seg og tok over. Da flyttet jeg til Maridalen. Det er sønnen til broren min som har gården nå; de driver med kyllinger...» Hun viser meg et bilde av brorsønnen, og også et bilde av en stor, fin gård i Sverige.

«Jeg har vært bonde all mi tid,» sier hun med et smil, «men det angrer jeg ikke på.»

Jeg selv husker Anna godt fra Maridalen før i tiden; da hun åpnet døren til sin trygdeleilighet, kjente jeg henne igjen med en gang. Jeg ser henne for meg der hun arbeider på Brenders gård, jeg ser henne for meg der hun går langs veien mot buss-holdeplassen, leiende på sønnen Bjørn Hun var arbeidsom og sterk og måtte gjennomgå mange av livets prøvel-

Brenders

ser; blikket festet hun på deg, og hun kunne være skarp i stemmen Nå sitter hun stille ved bordet og ser på meg, av og til bryter hun ut i latter ... Hun er gammel nå, smal i ansiktet og hennes arbeidshender er fine og smale som en dame ...

«På den store, fine gården i Sverige lever søsteren min,» fortsetter hun. «Jeg tror det heter Heby der. Gården har stort hus, grønne hekker og gruslagte veier. Hun fikk mann med mye penger hun, og de har to døtre nå

Arne hadde ingen ting, han, men vi greide oss fint alikevel i Maridalen»

....

Hun ler mens hun fortsetter: «Jeg hadde ikke tenkt å gifte meg, men det ble bare sånn ...Jeg har bare bodd på Brenders etter at jeg flyttet fra Sol-

berg. Det var veldig fint å bo i Maridalen. Gods og gull betyr ikke alt her i verden ...» Hun viser meg et bilde av søsteren og brorsønnen som driver gården. På bordet ligger «Indre Smaalenenes Avis»; hun følger ennå med i avisene hjemmefra Mysen ... Hun forteller meg mer om ungdomstiden hjemme. Hennes hukommelse er god, og hennes stemme blir ivrig og varm. Hvor du enn reiser i verden, og hvor gammel du enn blir, så har du barndommens land med deg - - -, det glemmer du aldri - - -

Hun reiser seg og støtter seg til gåstolen sin. Hun beveger seg litt på gulvet, men blir så stående og se på meg ...

«En dag falt jeg på gulvet og ødela meg. Jeg har brekt lårhalsen to ganger. Jeg lå på Ullevål i 20 dager. Jeg har vondt i bena, men det er bedre nå når jeg har gåstol.»

«Jeg får fysioterapi-behandling også. Til sommeren går jeg nok selv. Kanskje kan jeg da ta en tur til Maridalen», sier hun stille.

Snart setter hun seg ned igjen i godstolen, jeg sender en ny lapp med spørsmål til henne, og hun fortsetter:

«Jeg bodde over 50 år på Brenders i Maridalen. Det var slitsomt, men vi hadde en fin tid der, og jeg likte meg godt. Hit til trygdeleiligheten flyttet jeg for 2-3 år siden.

Han Arne ble mannen min. Vi hadde kjent hverandre i 10 år før vi giftet oss i Grefsen kirke, det var vanlig å gifte seg den gangen. Arne Kristiansen het han før. Han var født i 1908 på Jevnaker, og døde for 15 år siden. Han ble 78 år gammel. Den siste teglbrenneren ved Nes Tegleverk var visst bestefaren til Arne. Jeg var vant til gårds-arbeid, og ville fortsette å drive gård. Vi hadde en tid 3 hester, og Arne kjørte også tømmer i skogen. Arnes foreldre, Kristian Emil og Anne Marie Brænders flyttet til Brenders i 1910.»

«Bjørn Arne ble født i 1953. Det ble det eneste barnet vårt, og han er en snill og god gutt. Han er flink og godt likt, selv om han er handikappet. Han er med i en arbeids-gruppe ved Skar; de hogger, kapper og kløyver ved som de selger. Vi kan alle gjøre en jobb her i livet, hver på vår plass, bare vi får lov til det,» sier Anna stille.

Jeg har selv hjulpet til slik at denne arbeidsgruppen har hatt et felt i skogen hvor de kunne drive på. Jeg har derfor møtt Bjørn Arne flere ganger;

Takstein fra Nes Tegleverk

selv om han har Downs syndrom, er han arbeidsom og ofte i godt humør «Nå bor han på Kjelsås», fortsetter Anna med ømhet i stemmen, «han har det bra der. Det er så flinke folk der, som tar seg av ham. Særlig er Gro opptatt av ham og hjelper ham når det trengs. Han er godt likt av betjeningen. En gang lærte han å veve. Hver tirsdag kommer han hit og besøker meg, da er han raus med klemmene. Isammen har vi besøkt gravlunden Bjørn Arne har ikke gått på vanlig skole, men han har lært mye allikevel han har greie på det meste» Anna snur seg der hun sitter og viser meg et bilde av Bjørn som liten, sammen med bestemor. Et annet bilde viser Bjørn slik han er nå. Han har fin, grå dress på seg, bærer briller, og håret er kjemmet til siden over pannen; han smiler

Anna forteller videre: «Bjørn satt på traktor fra han var 3-4 år. Han Vesle-Ivar Bakke besøker Bjørn av og til på Kjelsås. Han har også tatt med Bjørn på kanefart. Også Gamle-Ivar Bakke var mye på Brenders.»

Anna tar en pause, hun reiser seg og tar gåstolen sin, men blir snart stående på gulvet og se mot meg. Så fortsetter hun: «Jeg skulle ha hatt trygdebolig på Grefsen eller Kjelsås, men det lot seg ikke gjøre. Jeg kom hit til Tåsen. Jeg var ikke kjent her, men det er kjekke naboer her, og jeg har det bra nå Utenfor er det en barnehage.»

Jeg ser meg om. Tåsenhjemmet er et stort kompleks, og Anna bor i 2. etasje. Hun har stue med seng i hjørnet og et lite kjøkken og bad/WC. Jeg ser ut av vinduet, utenfor er det fullt av barn i barnehagen. De leker som barn gjør, og deres glade latter og stemmer høres helt inn i stuen der vi er. På den ene veggen henger den store klokka, som Anna fikk på bryllupsdagen for omlag 60 år siden. Klokka tikker og går, og pendelen svinger fra side til side. Ved siden av klokka henger et bilde av Bjørn i fin dress Anna setter seg igjen i godstolen, og vår samtale vender tilbake til Maridalen. Jeg ser for meg Arne Brenders, en glad gutt med lua på snei, og han kastet av og til med nakken.

«Da vi flyttet til Brenders var det både stygt og møkkete der. Vi måtte rydde opp og få orden på alt. Det var gammelt fjøs og stall, men dette er bygd om senere. Kommunen bygde nesten nytt uthus. Nå er det både bad og WC i huset, og det er boret etter vann. Det ble bra hus på Brenders, det var ikke kaldt om vinteren. Arne var flink med hendene sine og glad i å snekre og pusse opp selv. Om vinteren drev han som forskalingssnekker i byen. Arne gjorde mye selv på Brenders. Han fikk en del materialer av kommunen og lagde blant annet nytt kjøkken. Taket på Brenders var også så fint. Det var bjelker i taket og en koselig stue. Her i leiligheten har jeg et lite bjerkebord med skuffer, som Arne lagde. Slike ting lagde han på snekkerverkstedet på Skar.»

Hun peker mot bordet som står ved veggen, og jeg reiser meg for å se på det. Da ser jeg for meg det store spisebordet av bjerk på kjøkkenet på Nordbråten. Kan hende var det han Arne som hadde lagd det også.

«Vi hadde over 100 mål å drive om sommeren, når vi regner med Vestby og Bakken.» fortsetter Anna, «vi dyrka og slo mye høy, for vi hadde 6-7 kuer, kalver, flere hester og griser og høns i det ganske nye fjøset. Vi

dyrka også havre. Om sommeren hadde vi kuene i skogen. Vi førte dem over hengebrua mot Berntsberg og opp i skogen. Om kvelden hentet vi dem igjen og melket dem i sommerfjøset i skogkanten nordøst for gården. Melka bar vi over jordet og ned til gården.»

Jeg ser for meg det gamle sommerfjøset som skogetaten har satt istand. For noen år siden ble de gamle slåtte- og beitemarkene der ryddet av elever ved Rønningen folkehøyskole. Så viser Anna meg et bilde hun har på veggen. Det er av Brenders, og Arne sitter med tømmene på hestevogna. Hovedhuset lyser i rødt, og rundt huset er det et hvitt stakittgjerde. Gården er omkranset av grønne enger og bjørketrær.

«Det var fint i Neskroken», fortsetter Anna å fortelle, «det kunne blåse fælt der og være kaldt, men når våren kom, var alt glemt. Våren var en fin tid. Da blinket vannet i mot deg, det luktet av nypløyd jord og lauvskogen lyste slik langs elvekanten. Noe finere fantes ikke da.

Når fløyta gikk, hendte det at vi gikk ned på brua og så på tømmeret som kom sigende. Sverre Vestby og Kristian Bakken var med på fløyta.

Greveveien går forbi gården vår. Jeg husker godt den gamle hengebrua over elva til Berntsberg. Det skal også ha vært en bru lenger opp i elva. Torbjørn og Elise på Berntsberg var venner av oss. Senere kom Berntsen og Åsa.

Det var ikke langt til bussen. Jeg gikk mange ganger til Kapellet, ofte var Bjørn med når han skulle ha opplæring og trening. Vi hadde ikke bil, men Arne skaffet seg en traktor. Vi handlet på Rugda og senere på S-laaget i byen. Da henta vi varene med hest ved Kapellet. Vi hadde en snill hest, ei mærr. Bjørn og jeg kjørte og henta varene. Busssjåføren der var alltid så snill, han var interessert i hester, så han gikk av bussen og retta på grima og klappet den. De hadde tid til det, den gang

En gang hadde vi en stor gris i fjøset. Jeg var alene da, for Arne var borte. En dag slo purka seg vrang; hu sparka opp luka til møkkakjeller`n og kom seg ut, så løp hu over jordet, helt til Vestby.» Anna ler av dette, men smilet stilner når hun forteller videre:

«Jeg ble rana to ganger mens jeg bodde på Brenders. Første gangen kom de midt på dagen, den andre gangen kom de på natta. Det var dårlige lå-

Ved Nes Teglværk

ser på huset, så de dirka opp dørene. Smykker, klokker og et gullur som jeg fikk av mor, ble stjålet. Jeg tror det var folk som vanka på Vestby. De var på Berntsberg også ... Etter at jeg ble ranet 2.gang, skiftet kommunen låser i dørene. Det hadde ikke vært råd å bo der alene ellers....»

«Da vi sluttet med kuene begynte jeg som hjemmehjelp,» forteller Anna videre.

«Det var særlig om vinteren at jeg holdt på med dette. Jeg var hjemmehjelp i 13 år. Hvis noen var syke, så sendte vi bud på doktor Brodin. Selv var jeg aldri syk i Mari-dalen, men for noen år siden falt jeg ned trappa hjemme og ødela meg. Nå har jeg brekt benet og bruker gåstol. Jeg var mange år alene på Brenders, etter at Arne døde i 1986. Til slutt orka jeg ikke mer, og måtte flytte fra Brenders. Jeg var ikke så lei meg for det.

Her får jeg den hjelp jeg trenger, selv om livet på Brenders var friere. Jeg har ikke vært i Maridalen siden jeg flyttet for 3-4 år siden. Jeg kjenner ingen der nå. Jeg kjente godt hu Gerda på Nordby, Marta og Anton på Sanderberget, Torbjørn og Elise på Berntsberg, Tore Vestby og folket på Bakken. Søster til Arne, Inger Kristiansen, bor på Korsvoll. Selv er jeg tante til Gustav Vaggstein.

Før var det plagsomt med alle bilene som kjørte forbi Brenders. Nå er det bare fast-boende m.v. som kan kjøre der. Det var snakk om å sette opp gjerde, men dette ble det ingen ting av. Før holdt det til en blikkenslager i fjøset, men nå er det blitt nytt slakteri for elg der. Jon Hagen er sjefen for slakteriet, det er en kjekk kar. Han vil bo på Vårnhus. Det er pent der - - -»

«Fru Furuberg er død nå. Hun bodde her på Tåsenhjemmet,» sier hun med ett, «hun ble begravd på Grefsen.»

Vi blir sittende stille en stund, hun byr meg en appelsin. Tankene mine går tilbake til Neskroken. Brenders het opprinnelig Teglbrennerstua. Det var teglbrenneren på Nes Teglværk som bodde der, han som hadde ansvaret for teglovnen. Husmannen på Brenders hadde også arbeidsplikt på Sander gård i slåtten, selv om plassene i Neskroken egentlig hørte til under Nes. Nes Teglværk lå innerst i Nesbukta. Det kan ha vært i drift alt i middelalderen, men vi vet at det var drift der i 1769, og at det ble nedlagt omkring 1880. I dag kan vi på dette stedet finne rester av grunnmuren til teglovnen, og mye småbiter av tegl finnes også i vannkanten. I dag har skogetaten satt opp et kulturhistorisk skilt på stedet. Bakken opp til Brenders bærer navnet Verkensbakken, og havnehagen kaller vi Verkenshagan.

Tankene mine går også til vedgruppa, som holder til i hytta «Støpern» ved Skar. Bjørn Arne er med der; han er en trofast kar som sager over stokkene til vedkubber. Jeg har vært der flere ganger og gitt veiledning i hvor de kan drive, og hvordan de skal tynne skogen. Det er befriende godt å se deres arbeidsvilje, arbeidsglede og muntre kommentarer. Der har de i mange år nå hatt en dyktig leder i Torge Ugland: «Fra starten av holdt vi til på Nordre Åsen Behandlingshjem i et rått kjellerlokale. Men så var vi så heldige at vi fikk leie denne hytta ved Skar. Den er nå vårt faste samlingsted. Bjørn Arne kom med i ved-

gruppa tidlig på 90-tallet. Det var i -92 tror jeg. Du kunne se at han blomstret opp i Maridalen, han var jo selv en ekte maridøl. Det var ikke bare han, men alle forandret seg til det bedre da vi kom til Maridalen.»

Anna blir mer stille. Jeg ser at hun er sliten etter all pratingen. Hun står på gulvet og støtter seg til gåstolen. Jeg ser ut. Skyggene er blitt lengre, men ennå leker barna med sin glade latter i barnehagen. På veggen i stuen tikker den store klokken - - -

«Du får ta deg en tur til Maridalen til våren,» sier jeg. «Kanskje jeg kan få kjøre deg oppover?» Hun ler, og ser på meg mens hun holder seg i gåstolen. «Ja, kanskje det» sier hun. «Til sommeren skal jeg gå selv, men jeg har venner som kan kjøre meg. Da skal også Bjørn Arne være med.»

Jeg takker henne fordi hun tok så vennlig imot meg, og for at hun ville snakke om sitt liv i Maridalen. Jeg tar henne i hånden, som er fin og smal - - - Så spør hun meg om det skal bli en årbok av det, og jeg sier: «Ja, jeg håper det.» - Snart skal hun spise middag.

Morskjærligheten er som havet; den er dyp, uendelig og evig Den våger alt, og den tilgir alt, og den varer for livet ... Den overlever alle livets stormer, og er like sterk, selv når livet går mot kveld. Den er som havet, som flommer over berg og klipper og som omkranser de fineste strender

Gunnar Vaggesten

En tidlig februar dag kjører jeg oppover i Maridalen, jeg har avtale med Gunnar Vaggestein på Granum gård. Det er fint vintervær, noen kuldegrader, et tynt snølag dekker jordene, og det drypper litt fra tak og trær ettersom sola stiger Det er et merkelig vintervær med lite snø og perioder med mildvær; bortover jordene kommer strå og grastuster til syne.

Gunnar er ikke hjemme når jeg kommer. Han er ute og kjører bil enda så tidlig det er på dagen. Jeg venter litt, ser på husene og lar blikket streife over skogen og jordene. Granum er en fin gård, den nederste av Vaggesteinsgårdene. Snart kommer Gunnar kjørende med sin bil, gjør seg en sving på gårdsplassen og rygger uten å nøle rett inn i garasjen i vognskjulet. Jeg blir stående målløs og imponert, det var bare noen centimeters klaring på hver side av bilen. Det blir klart for meg at her er en kar som ennå er kvikk og våken, og som vet hva han skal gjøre..... Han kommer mot meg, vi hilser og han sier at han måtte en tur til byen først på morrakvisten. I vognskjulet ser jeg det henger mye gammel redskap på veggene; hestegrimer og annet seletøy, håndredskap, deler av jordbruksredskap m.v. «Bygdetunet skal få det,» sier Gunnar. Vi går inn og setter oss ved kjøkkenbordet. Gunnar tar ved fra vedkassa og fyrer i den solide ovnen. Det blir snart varmt på kjøkkenet. Det er stille der ... bare oss to...., jeg hører en klokke som tikker og går. Jeg mener å kjenne Gunnar, og husker ham alt fra jeg var liten gutt. Han holdt stadig på med noe der på gården, ofte så jeg ham ute på jordene med hest eller traktor; han pløyde, sådde og høstet grøden av jorda si, slik som en god bonde skal gjøre

Nå sitter han her ved bordet; rolig og stille, men våken, med kraftige drag og furer i ansiktet. Det gråe håret omkranser hans hode, han bærer briller og har en mild og rolig stemme. Av og til brer smilet seg ut i brede bølger over hans ansikt.

Granum gård

«Jeg er født og oppvokst her på Granum», begynner Gunnar, «jeg er født i 1915, og er snart 85 år gammel. Jeg tok over gården i 1958, nå er det Øyvind og Astrid Brovold som driver her. Øyvind er sønn til min søster Ruth. Jeg har gått på Vinter-landbruksskolen, det var mange fra Maridalen som gikk der. Skolen lå dengang der regjeringsbygningene nå ligger. Jeg var ikke ferdig med skolen, da krigen kom i 1940.

I 1825 kom Ole Bottolfsen over åsen fra Søndre Skøyen i Nittedal for å slå seg ned på Nedre Vaggstein gård, der som Maridalsprosjektet nå holder til. Han hadde da kjøpt Nedre Vaggstein, og gården ble da fradelt hovedbølet Øvre Vaggstein. Ole og hans kone Berthe var tippoldeforeldrene til Gustav og meg selv. Gårdene Granum og Bjørnstad, der Gustav bor, ble utskilt i 1915. Også Nedre Vaggstein var i slektens eie

til for få år siden, da Oslo kommune kjøpte stedet.

Etter Ole Bottolfsen Vaggstein og Berthe Larsdatter overtok sønnen Bottolf Olsen Nedre Vaggstein gård. Han var en original, 205 cm høy, og han var ugift. Etter ham overtok Gustav Gulbrandsen gården, han var sønn av Bottolfs søster Berthe. Hun var gift med Anders Gulbrandsen, som drev Stubberud gård. Bestefar ble lurt for en del penger, han hadde kausjonert for lensmannen og tapte 15-20.000 kr. Dette var i 1880-årene, og det var mye penger den gangen.

Gustav Gulbrandsen og hans kone Gina S. Sørensen hadde tre sønner: Osvald, Baltzer og Bottolf, som etter delingen av gården i 1915 tok over henholdsvis Nedre Vaggstein, Granum og Bjørnstad.

Osvald og Karen på Nedre Vaggstein sleit mye for å ordne opp i kausjonen. Karen hadde pikenavnet Snare og var fra Kongsvinger. Osvald ble blind som 12-14 åring, da Baltzer ved et uhell skjøt ut det ene øyet hans med pil og bue. Legen trodde han ville beholde synet på det ene øyet, men det skjedde ikke. Han ble blind på begge øynene. Dattera Olaug gikk og leide på ham dag etter dag.

Bottolf og Amunda Vaggstein fikk gården Bjørnstad. Amunda var søster til Arne Brenders; slekta deres kom fra Jevnaker. Etter dem har Gustav bodd på gården. Vi er også fettere til Reidar Otto Ullevålseter.

Min far og mor, Baltzer og Anna Jensine Vaggstein, tok over gården her på Granum. Far var født i 1877, og mor var født i 1893 i Skiptvedt i Østfold.

Mye slik slektshistorie i Maridalen er skrevet ned av Thor Maarud i hans bok: Kirkebye Stangjernshammer, og historien om resten av Maridalen (1999).

Baltzer levde og åndet for jorda, og han var en god jordbruker; jeg har lært mye av far ... Far ble nesten 90 år gammel og døde i januar 1967. Jeg fikk en bror, Ole, og to søstre, Ruth og Gina. Gina er hos meg to ganger i uka.

Jeg ble gift med Johanna Daltorp fra Søndre Høland, vi giftet oss på Grefsen - -Hun døde i 1996, så nå er jeg alene.....»

Gunnar reiser seg og finner fram kaffe og kaker. Så henter han et skolebilde og viser meg. Det er fra 1925 og viser 3.klasse på Maridalen skole. Det er minst 50 elever på bildet og tre lærere.

«Det var mye mer folk her i dalen da jeg gikk på barneskolen», fortsetter Gunnar.

«Det var tjenestegutter og sveiserfolk på mange av gårdene. På bildet her ser du lærerne: Kristian Halsnes, Anne Bostad som ble gift Bjørnholt og Elisabeth Brodin. Skolekamerater som jeg husker godt er: Inger Brenders, Rolf Bergendal ... sønn til skihopperen, Anna Hansen fra Nordbråten, Randi Berntsberg ... datteren til Borgvald, alle barna fra Møllerstua ... Harriet, Margit, Signe og Inga, Kåre Jacobsen - - slekta hans flyttet fra Sakris til Nordbråten, Skjervengutta ... Arne, Einar og Olaf, Hans Nordby, Alfred Kasa, Harald og Kaare fra Slåttebråten, Gunnar Jensen Iverstua, Valter Pettersen og broren min Ole»

Gunnars far, Baltzer Vaggesten, gikk også på Maridalen skole. Han begynte der i 1884, 7 år gammel. I boka: «Maridalen - vakker og verneverdig», forteller han at de hadde lesing, skriving, regning, historie og geografi og mye kristendomskunnskap.

De eldre elevene ble brukt til å undervise de nye etter den såkalte Bell-Lancaster-metoden. Læreren den gang var Tallak Evje, og både han og presten var streng. De brukte stentavler og skrev med griffel, og de gikk på skolen annenhver dag.

«Jeg har vært med i menighetsrådet i dalen i mange år,» fortsetter Gunnar, «jeg har vært med i dette arbeidet siden 1966. Nå er jeg på vei ut, jeg står som siste vara-mann. Men jeg vet de har problemer med å skaffe folk. Jeg kjører rundt med menig-hetsbladet. Førerkort har jeg hatt i 65 år.

Bedehuset i Maridalen ble reist før jul i 1888. Det hadde vært flere mislykkede forsøk på å reise en kirke eller et kapell, men nå ble arbeidet kronet med hell. Valget sto mellom fire tomter; én ved skolen, én ved Skar, én ved Haugermosen og den nåværende beliggenheten. Ingen angret i dag på det valget som ble gjort. Tomten på to mål var en gave fra Christian Lilloe. I 1898 ble det kjøpt inn kirkeklokke, og i 1900 ble bedehuset innviet til kapell. I løpet av 13 år hadde man, vesentlig med private midler, reist et bedehus, og så bygd

det om til kapell. Det var han Petter Mosan, far til Harald Pettersen som bygde Maridalen kapell. Sønnen hans var han Paul; far til Reidar Otto Ullevålseter. Kapellet ble vel bygd som en privatkirke av folket i Maridalen, og dette var ikke så populært. Tømmeret til kirken kom fra privat-skogene i Maridalen; en god del også fra Vaggstein skog. Maridalspatrioten Garnes som var kirkeverge i Maridalen, engasjerte seg mye i det kirkelige arbeidet. Kapellet er blitt populært. Det er både dåp og vielser der. I dag brukes også kirkeruinene til vielser; det kan være 2-3 vielser samme dag.»

Det blir en pause i vår samtale. Gunnar legger innpå mer ved i ovnen, men setter seg snart ned igjen ved kjøkkenbordet. Blikket mitt streifer ut av vinduet og over jordet; det er dekket av snøens tynne kappe nå, men i mitt indre ser jeg for meg Gunnar der han arbeider på jorda.....

«Som jeg nevnte tok jeg over gården etter far i 1958,» fortsetter Gunnar med rolig stemme. «Vi hadde kuer til 1968. Da kom forbudet mot husdyrhold på kommune-gårdene. Vi kunne ha fortsatt med kuer, men mjølet ble borte, og det ble slutt på å holde gjerdene ved like. Gjerdeloven sa at de som hadde nytte av gjerdet, også skulle stå for gjerdingen. Dette ble uholdbart for oss med private gårder. Vi kunne ikke lenger ha kuene på skogen... Grinda ved Sandermosen stasjon sto også ofte oppe, så dyra kunne komme på linna

Vi hadde hest så lenge det var aktuelt; det var vel til først i 50 åra. Da byttet vi til traktor. Griser og høner hadde vi også på gården. Tidligere dyrka vi både høy til fôr og en del korn. Fra 1968 ble det stort sett korn dyrking. Det var en stor omstilling som måtte til. Vi dyrka bygg, havre og noe hvete. Senere ble det dyrka oljevekster eller oljefrø. Vi kunne bruke skurtreskeren. Av vekstene ble det presset ut olje, og tørrstoffet gikk til kraftfôr. Oljen hadde spesielle egenskaper og ble blant annet brukt til smøring av maskiner i kalde strøk. I løpet av den tiden jeg har drevet, har jeg grøftet det meste av jorda. Det er god jord, men noe leirholdig og tung; den egner seg best til høy- og fôravlager. På Nordbråten var det mer tørkesvak sandjord. Gården her har vel nå omlag 100 mål fulldyrka mark, beite er det lite av. Vi har også 150-160 mål skog. Det har vært mye arbeid, men det har gått bra. Jeg hadde ikke arbeid ved siden av. Noen år brukte jeg også jorda hos Gustav. Han har noe mer skog; det er vel en 250 mål.

Skar kruttverk

Ja, det har skjedd store forandringer. Tida før og etter krigen hører til to ulike tids-epoker. Jeg husker vi brukte de gamle parafinlampene, elektrisk lys fikk vi her i 1918-1920. Folk hadde bedre tid før, en kunne gå bort og prate ... I dag er det en annen tidsånd, alle ting haster slik Flere og flere hjelpemidler får vi, men det ser ut som vi bare får mindre og mindre tid»

«Ingen hus her på gården er eldre enn 1915,» fortsetter Gunnar. «Rauløkka gård ble revet i 1915, og både Granum og Bjørnstad fikk materialer og bygningsdeler derfra. Jeg husker også at Rauløkksaga brant i 1922/23, men den ble snart bygd opp igjen. Hovedhuset i én etasje ble satt opp i 1915. Resten av huset ble bygd på i 1947/48. Stabburet ble bygd under krigen i 1944. - Mot vest ligger den store låven, og mot nord

har vi de to redskaps- og vognskjulene. Det er godt å ha god plass på en gård. Mot øst ligger hønseshuset og materialskuret. Hovedhuset er hvitt; det trenger maling nå. De andre husene har rød farge. Ingen brann har gjort ødelegelser.»

«Storjordet mot skogen som ble brutt sist, kaller vi Stornylenne. Sydover mot ferista har vi Rundåkern. Oppe i åsen mellom gården og Mobekken er det et sted vi kaller Høysikka, der la vi igjen høysekker og mat til hestene når vi var i skogen. Driftsveien oppe i Kudalen kalte vi Mysmerkløyva, og lia sydover fra Gaupekollen kalte vi Sleppe. Stormyra ved skytebanen og Damputtene innafor Rundmyra er kjente navn. I Kvennbekken har det en gang stått kvern, to gamle gullsmedbrødre gikk langs bekken en gang og fant en møllestein. Åsen vest for elva kaller vi Skarsåsen. Før i tiden sto det et hus som ble kalt Kramla, i nærheten av der militærleiren nå er. Opprinnelig var det her et kruttverk; det ble anlagt i privat eie i 1854. Den gamle Maridalsveien ble også bygd til kruttverket på denne tiden.»

«Jeg var ikke selv med i fløyta», forteller Gunnar videre, «men jeg minnes en gang tømmeret satte seg fast oppe ved Nordbråtabrua. Det var et år de hadde hogd 18 halvmeter slip som de ville fløyte i elva. De var for lange, veit du, og det ble problemer. Ved det gamle kruttverket gikk det en bru over elva. Brua hadde et spenn og det var en port midt på Tømmeret satte seg fast under brua og rev den med seg. Jeg sto på Nordbråtasida og så det hele. Hele tømmervasan kom seilende nedover og støtte mot Nordbråtabrua så den ble hengende på ene sida. Ennå skal det finnes murer etter det gamle kruttverket.

Så vidt jeg vet, gikk ingen med under fløyta i Skarselva. Men en gang husker jeg at en fløyter gled så vannet tok han. Det var på oversiden av Sandbrua. Han ble sittende fast under en stokk, og på grunn av den sterke strømmen kom han ikke løs igjen. Men Bull og Baltzer var der og så det og fikk reddet ham. - Flere ganger var det store tømmervaser lenger oppe i elva, som måtte skytes løs.»

Gunnar ser etter at ovnen brenner. Det er en skikkelig ovn som tar 60 cm. kubber; en slik jeg har på hytta I stua hører jeg at en klokke slår

«Jeg har hatt et godt liv,» sier Gunnar når han har satt seg igjen, «men det har vært mye arbeid. Skulle jeg ha drevet med noe annet så ville jeg ha arbeidet i skogen, kanskje vært forstmann Jeg har drevet en god del i skogen selv, hogd og kjørt med hest. Det ble helst ved og materialer til eget bruk, men jeg har solgt en del også.

Under krigen ble det tvangshogst av ved, og en gang 100 m³ tømmer. De siste årene nå har Øyvind hogd en del og fått solgt virket. Nå består skogen her mest av ung- og middelaldrende skog.

Skogen vår strekker seg fra gjerdet mot Hagastua i syd til Lauvlundmyra i nord, på vestsiden oppover langs Mobekken. Kommunen eier ei strime langs Mobekken. Grensa skal gå i skillet mellom myr og fastbakke, heter det.

Ja, det har skjedd store forandringer i skogen også. Da Ole Svendsen kom til Sandermosen etter Bergendal, rundt 1947, hadde han 52 mann i skogen.

I dag kan vi finne rester av gamle hesteveier flere steder. En slik vei gikk over åsen her fra gården og til Lauvlund. Før i tiden hadde vi sag ved Lauvlund. Den ble drevet av en dampmaskin og veide 2-3 tonn. Den ble fraktet over åsen her langs driftsveien; det var før Sandermosveien ble bygd. Veien inn til Lauvlund ble bygd etter krigen, og Lauvlundhytta med stall ble bygd først på krigen. Det bodde odølinger der som kjørte ved i Kolla. Den siste hestehandleren vi hadde kontakt med het Laum, og var fra Hadeland. Under krigen ble det kjørt ved til byen, nede i Guneriusgata var det staller med flere hundre hester.

Jeg har alltid likt meg i skogen. Da kokte vi kaffe over bålet når vi hvilte. Jeg har heller ikke hatt noen alvorlige ulykker. - Ja, jeg kunne gjerne tenkt meg å vært forstmann En gang var det nære på, da hogg jeg øksa gjennom støvelen og snitta meg i stortåa. Det blødde ganske mye, og han Asbjørn Myrheim så blodsporene i snøen, han trodde det var fra hesten

I dag hører det ikke så mye skog til de tre nederste Vaggesteinsgårdene, nesten all skogen er gått tapt. Da Nedre Vaggstein gård var hel, var skogen på 3-4000 mål. Nordgrensa gikk ved Damputtene, der Kvernbecken begynner. Lengre vest var Rau-løkka skog. Det var eieren langt til-

bake i tiden som kom i økonomiske vanskeligheter og måtte selge det meste av skogen for å greie seg.»

Jeg ser ut av vinduet. Solen skinner ennå fra blå himmel, men det er kaldt ... I vindusruten blinker det fra snøkrystaller ... Gunnar reiser seg og finner fram noe fra en hylle. Han kommer bort til meg og viser meg noe som likner en sekskantet mutter med hull i ...

«Dette er svartkrutt fra Skar kruttverk,» sier han. «Bestefar kjørte krutt fra Skar til Akershus festning. Da han døde overtok far kjøringen. Han var ikke mer enn 19 år. Det var en lang vei å kjøre med hest.

Mellom Øvre og Nedre Vaggstein, på et flaberg, lå det før en stor rok-kestein. Det var en stein i mannshøyde. Den lå på vippen, og en kunne lea på den. Det var denne steinen som hadde gitt navn til Vaggesteinsgårdene. Den ble sprengt da de bygde spinneriet ved Skarselva. Det var Omberg på Øvre Vaggstein som sprengte den. Restene av steinen skal ligge i myra ved Spinneriet.

Sandstua ble bygd samtidig med Bergerud. Det var boliger for de ansatte ved Spinneriet. Susenstua lå på vestsiden av elva, helt inntil elvekanten. Vi kan ennå se murene av stua. De som bodde der kunne fiske i elva fra stuevinduet!

Ved Sagløkka nedenfor Nordbråtabrua ble det i 1830-åra satt opp en sag for å skjære vindfalltømmer etter cyclonen som gikk over Skarsåsen på den tid. De kraftige murene etter denne oppgangssagen kan vi se der ved elva i dag.

Når jeg pløyde jordet syd for Spinneriet kunne jeg finne stumper av kritt Piper, som de brukte før i tida. De var billige og populære hos de som brukte skråtobakk; de trakk til seg oljen - -

På Sørbråten bodde en gang en kar som het Mattias Vaggesteinsbråten. Han var en dyktig bjørnejeger. I 1782 er det blitt meg fortalt at han skjød bjørn her. Han la ut åte for bjørnen under utsikten på Mellomkollen, ved Bjønnputten, som vi kaller det vesle tjernet. Når våre forfedre kom hit til dalen i 1825, så kunne de stå på tunet på Øvre Vaggstein og se på bjørnen som satt i havreåkeren, der hvor husene på Bjørnstad nå ligger.

Det er snart 200 år siden det nå»

Jeg spør om hvordan livet var her under krigen...

«Jeg husker best den første uka,» forteller Gunnar. «Jeg hadde mobiliseringsordre og skulle møte ved Korsegården i Ås. Der så jeg en Schøyenbuss som kom kjørende full av tyskere, og de hadde en pistol mot hodet til sjåføren. De var på vei mot Drøbak og Oscarsborg. Vi ble etter hvert oppløst, og jeg reiste hjem...

Under krigen reparerte tyskerne kanoner på Skar, og det hendte at disse måtte prøveskytes etterpå. En dag var far og jeg oppe ved Øyungen; vi hadde lånt hytta til Kvande ute på odden der, og var ute på vannet og fisket... Da skjøt de fra Skar, for de skulle prøve kanonene. Det slo ned helt der oppe ved Øyungen. Vi kom oss til land med båten så fort vi kunne ...

Mange bønder fikk på den tiden god kontakt med tyskere. De trengte mat og andre ting og ville ofte bytte til seg noe. Det var en ung tysker som var her flere ganger. Han ville se på fjøset og gården ellers. Faren hans hadde en gård i Tyskland, nær grensen til Østerrike. Vi snakket sammen så godt vi kunne. Noen av tyskerne kunne nok ha hjemlengsel, og ha vanskelig for å forstå hvorfor de var her i landet. Det kunne utvikle seg vennskap på denne måten ...»

«Jeg husker ingeniør Bull i Akerselvns Brukseierforening godt. Han kjørte motor-sykkel med sidevogn, og han var en egenrådig og bestemt mann som ikke likte å bli tråkket på tærne. Jeg husker også onkelen din Kristian Hoel godt. Han ble fløtnings-sjef og bodde ved Oset syd i Maridalsvannet.»

Når Gunnar forteller dette ser jeg for meg 2. etasje på Nordbråten, som Brukseier-foreningen disponerte; den store sengen og de høye skapene, vaskebordet og de fine stolene med skinnseter. Brukseierforeningens folk overnattet der av og til, og brukte det som arbeidsværelse. Noen ganger husker jeg at mor og far måtte rydde stua og ordne til middag og fest for Brukseierforeningens folk. Far måtte skysse ingeniør Bull innover skogene med hest og slede noen ganger

«Jeg ble også venn med skogfullmektig Kvande i kommuneskogen. Vi

var sammen på mange jaktturet,» fortsetter Gunnar. «Han kom hit til Maridalen i 1918, tror jeg - i følge med skogsjef Fjellanger. Fjellanger var sjef i kommuneskogen før Vaa. Han Olaf Fjellanger som bor her oppe ved Sandermsveien, tror jeg er sønn til broren til skogsjef Fjellanger. Fjellangerhytta oppe i Hansakollen ble flyttet ned til Sørbråten og fikk navnet Ramnagrø. Det ble satt opp en ny plankehytte oppe i kolla. Den ble brent av kommunens folk for en del år siden.

En gang Fjellanger og Kvande var i skogen, hadde Einar Lilloe som kjørte øl, satt igjen ei ølkorj i veikanten. Jeg gikk på skolen sammen med Christian, sønnen til Einar Lilloe. Den gangen kom vi over ølkorja i veikanten - da tok vi 2 flasker øl fra han Einar Lilloe..... Henrik Olsøn Lilloe kjøpte Ødegården i 1833. Etter hans død overtok en av arvingene gården i 1870. Det var Christian Andreas Lilloe, og han driver gården til Oslo kommune kjøpte den i 1908. Begge disse Lilloe-karene engasjerte seg sterkt i byggingen av kapellet i Maridalen. Tomten var en gave fra Christian Lilloe. Han var far til Einar Lilloe.

Kvande var med i Milorg-gruppa til de to motstandsfolkene som ble skutt oppe i Hansakollen 18. mars 1945, Arne Eikrem og Karl August Nerdrum. De hadde base i ei hytte som lå i nærheten av Rundmyra. Det var ei skogskoie, som ble laftet opp på Skjervensaga og kjørt opp dit. Det var ei hytte som tilhørte kommuneskogene. Kvande skulle i bursdag den skjebnesvangre marsdagen, så han slapp unna Agnes Larsen ble tatt til fange og torturert i isbad, men hun røpet ingen ting... Hvis hun hadde sprukket, så hadde Kvande vært i stor fare. Kvande gikk oppover veien senere og møtte bilen med de to drepte. Det var Hans Indgjerd og hans far som lå i Lauvlundhytta og kjørte ved den gangen; det var også Bråthen-karerer der, alle var odølinger .. Det var far til Hans, Klaus Indgjerdingen, som kjørte ned de døde på bukken. De andre som var i hytta ble nektet av tyskerne å se ut, før bilen med de døde var reist. Kvande ble forhørt av tyskerne, og måtte ljuge så godt han kunne. Den eldste sønnen hans tror jeg måtte rømme til Sverige.

Da det tyske Dornier-flyet falt ned oppe i Hansakollen 2.juli 1942, så syklet jeg innover Sandermsveien. Jeg hørte flere eksplosjoner der oppe fra, og har trodd at tyskerne sprengte det som var igjen av flyet. Olaf Lørenskogen drev ute på jordet og hørte flyet som gikk i lisida. Han var den første som kom dit opp. Med årene er mange av flydelene tatt som

Ruinene fra Dalen ved Nordbråten

souvenirer.

Kvande kjøpte tomt av min søster oppe ved Solhaug, men kommunen la kjepper i hjulene for ham så det ble ingen husbygging.»

Etter en liten pause fortsetter Gunnar:

«Forfedra til Torbjørn Halvorsrud, elektriker, kom fra Sandungen i Nordmarka. Foreldra hans, Maren og Nils, bodde i Hølet. Faren til Torbjørn var bødker på Skar, han lagde kruttønner. Maren måtte skjære gras både her og der for å få nok til dyra. Thor Maarud skriver at det bodde to familier i Hølet i 1865. 12 personer med smått og stort. Mannfolkene var kruttarbeidere på Skar.

Hølet fra ca. 1911

I den lille stua Dalen under Nordbråten bodde Theodor og Sofie. Barna deres het Pauline, Hans, Thora og Inga. Theodor arbeidet på kruttverket.

Jeg husker en gang jeg var på jakt oppe i liene ved Hølet. Jeg satte meg ned og så på Høleplassen som var badet i soleglans. Det er det peneste jeg noen gang har sett.

Småviltjakta har vært en kjær hobby for meg, det samme har fisket vært. Flere ganger var jeg sammen med Kvande, Stenseth på Gåslungen og Josef Monsrud.»

Før i tiden lå det flere husmannsplasser og hytter i mine barndomstrakter ved Nord-bråten; jeg husker godt både Hølet, Sakrisbråten, Bødkerstua

Haugen 1962

og hyttene ved Halvorsrud. Vest for Nordbråten, oppe på jordekanten, lå Østbråten. Jeg kan ennå se for meg tuftene med de fine syrinbuskene. Nede i dalen øst for Nordbråten, lå den lille plassen Dalen. Tuftene finnes ennå, og i min barndom sto det et epletre der. Et annet slikt sted med husmannsplasser er Torvet, øst for Granum gård - eller Tørjet - som gamle maridøler sier.

En fin høstdag vandrer jeg skogen nordover fra Sandermosveien. Det er stille og tyst omkring meg, tåken ligger lavt over trekronene, og det drypper fra grener og kvist etter morgenens regn. Skogen er farget av høst. Jeg ser fugler som flyr sydover dalen, og på min høyre side hører jeg Mobekken som fosser vill og livlig... Det er som om den vil vise meg at også den kan være en elv ... Snart åpner det seg et jorde foran meg,

som skråner nedover mot Mobekken. Den gule kornstubben vises lett over markene. Det er bra at jorda drives slik at den holdes åpen ... Jeg følger et tydelig veifar nordover på oversiden av jordet. Nå trenger gran-skogen seg på, greinene slår meg om skuldrene og jeg kjenner lukter av kvaie og jord. Snart er jeg fremme ved grunnmurene, eller steinene etter den lille husmannsplassen som lå her nord på jordet. Det er tuftene etter husmannsstua og låven jeg ser. Nordre og Søndre Torvet var husmannsplasser under Nedre Vaggstein gård. De siste som bodde her på Nordre Torvet var Marie og Kristian med sine tre barn. De hadde 2 kuer og en hest der. De tre barna Tora, Alette og Nikolai vokste opp her på Torvet. Men husene ble revet en gang mellom 1910 og 1915 og satt opp igjen på Haugen, rett ved Maridalsveien vest for Sørbråtabrua.

Folkene på Nordre Torvet flyttet ned til Haugen. Kristian og Marie arbeidet også på kuttverket. Det hendte vi unga syklet innom Tora og Alette på Haugen. De var så blide mot oss, og de solgte sjokolade og andre småting. Haugen og Haugerplantinga på vestsiden av elva hørte opprinnelig til Hauger gård. Gunnar forteller meg at han planta skog der selv for 65 år siden.

I sørenden av jordet lå det også en liten stue. Dette var Søndre Torvet. Her bodde det en gammel kone som het Maria, sammen med datteren sin, Karen. Da også denne stua ble revet omkring 1910-15, flyttet de ned til Kroken under Vaggstein. Navnet Torvet mener vi har en sammenheng med varetransport og handel før i tiden.

«En gang jeg pløyde jorda på Torvet, kom jeg borti ei kullmile,» forteller Gunnar.

«En gang bodde det ei dame på Søndre Torvet som het Berte. Hun var enke og kom som budeie til Bottolf, onkel til bestefar - han som var original og 2,05 meter høy. Hun hadde med seg den yngste sønnen sin, Fritjof, og hun kom opprinnelig fra Sørum.

Da Berte kom til gårds måtte de bære vann til fjøset. Folk har fortalt meg at gamle Bottolf la inn vann både til fjøset og kjøkkenet. Vannledningen var av trestammer.»

Ved sydenden av jordet på Torvet ligger Solhaug, der Agnes Houg bor. Denne eiendommen ble skilt ut i 1923. Bestefaren til Agnes var bestyrer på Christiania Uldspinderi ved Susenbrua.

Rett opp for Tranmæl-hytta lå Åsly; en hytte som onkelen til Gunnar, Osvald, bygde i 1920-åra. Den ble brent da Oslo kommune tok over eiendommen.

Rett nord for eiendommen Solhaug ligger den staselige Gjestihytta, som ble bygd av furasjehandler Gjesti. På min vandring ser jeg meg om utenfor hytta. Det er en solid tømmerhytte, bygd av grove stokker. Veien inn til hytta er oppmurt. Det er mur-veranda, hytta har kraftig granittmur og det er store granitheller foran døra. Hytta har en meget fin beliggenhet og er nymalt med rød farge. Rett ovenfor Gjestihytta ligger en liten, rødmalt hytte. Jeg lar tankene gå tilbake i tiden og ser for meg Olaf Gjesti der han leverer høyballer og annet fôr til gårdene i dalen. Også far fikk det han trengte til husdyra fra Gjesti og Sønn; det var godt å ha Gjesti når vårknipa kom ...

I Maridalsveien 148 på Sagene ligger ennå furasjeforretningen Gjesti og Sønn a/s. Det står på skiltet der at forretningen er fra 1924, og at de selger stråfôr, kraftfôr, torv, gjødning og frøvarer.

Jeg vandrer tilbake over jordet ved Torvet, tåkedekket ligger lavt over bekkedalen, og jeg hører tydelig hvordan bekken fosser og renner lenger øst, oppe i lia... Jeg ser tuftene etter Søndre Torvet som må ha ligget sydvest på jordet, og jeg sparker bort i gamle gjerdestolper og ståltråd som ligger på bakken. Sydover fra jordet ser jeg gamle veifar og murer etter et par hytter som er revet. Nede i den ene grunnmuren ligger en gammel ovn. Her syd for jordet var vel også stedet der Kvande ville bygge sitt hus. Jeg forlater etter dette åsen mellom Mobekken og Vaggesteinsgårdene, det er et noe avsides sted som flere burde besøke

Vår samtale går mot slutten. Ute er skyggene fra husene blitt lengre, og veden i kassa på kjøkkenet er snart brukt opp ... Jeg spør Gunnar hvordan det er å leve alene her nå... «Jeg har likt meg veldig godt i Maridalen,» sier Gunnar, «og jeg har det bra nå. Jeg bor ennå på gården, og har Øyvind og Astrid med sine to gutter i annen etasje. Gustav har det også bra, han har hjemmehjelp i huset ... En gang i uka er jeg på eldresenteret på Vellet. Alle kjenner alle, der treffer jeg han Ole Svendsen og broren Kåre og andre gamle fra Maridalen, Sørkedalen og Solemskogen og Marka. Jeg tok en hofteoperasjon for 10 år siden, det har gått bra, og jeg kan ennå gå en hel del.....

For 3-4 år siden var jeg et par uker på Solgården i Spania. Det er artig å ha vært der, men jeg lengta hjem igjen etterhvert. Det frister meg ikke å bo der nede... Jeg har vært bonde all min tid; det er her i Maridalen jeg vil være. Jeg vil se de vide jordene og skogen, da føler jeg meg hjemme...»

Ja, tenker jeg stille..., når en først er blitt glad i jorda og skogen, så vil det aldri slippe taket i deg ... Kanskje friheten og gleden er det største av alt; friheten som en bonde føler på jorda si, og gleden han føler når han lukter nypløyd jord og nyslått høy, når han ser det nye gror, og når han høster det han sår ... Aldri glemmer jeg selv lukten av vårskog over dalen og brusset fra Skarselva, når vinteren endelig slapp taket...

Gunnar ser på meg og sier: «Jeg kjente far din godt, vi hjalp hverandre når det trengtes...»

I det jeg takker for meg og går, ser jeg meg selv som gutt, i følge med far langs hovedveien; vi skal til han Gunnar Vaggestein på Granum. Det var dit vi gikk når noe skulle lånes, når vi trengte en ekstra hest, eller når kua trengte besøk av oxen ...

Bjørnstad gård

Gustav på Bjørnstad

En fin vinterdag svinger jeg inn på tunet til Gustav Vaggesten på Bjørnstad. Jeg har en avtale med ham, og er noe spent fordi det er flere år siden jeg snakket med ham sist. Husene står der som før; den gamle slitte låven, det salryggete vognskjulet og hovedhuset i to etasjer. Solen skinner fra blå himmel over de hvite jordene. Det er lite snø og strå stikker opp både her og der. Det er ren vårstemning, selv om det er februar ennå... Jeg ringer på og Gustav kommer snart ut. Han ser

på meg, nikker med hodet og smiler, og sier at jeg får værsgod komme inn. Jeg tenker med en gang: han er jo som før i tiden, han Gustav. Men når vi går inn, ser jeg at han er noe mer kraka i beina. Han støtter seg til dørkarmen og bordet, og han er også mer lutrygget...

«Det var en bil som rygget på meg,» sier han. «Jeg falt og slo hofta mi og brakk ribbein. Jeg lå til sengs i 18 dager. Jeg er dårlig til beins ennå. Det tar sin tid, men det blir vel bra...»

Vi går inn på kjøkkenet og setter oss ved bordet. Han sier han holder til her nå, ellers er det så kaldt... Noe rotete er det; stoler, bord, en ovn, en sengebenk og mye rart både på gulv og bord.

«Det er lenge siden du bodde på Nordbråten nå,» sier han og ser på meg. «Jeg husker en gang Borgvald og jeg var der; da var mora di sint på deg. Du hadde gjort noe galt.» «Ja vel,» sier jeg, «men jeg kan ikke huske det Men jeg husker at du gikk forbi Nordbråten flere ganger, når du skulle på tur. Da kom du bortom og banket på, og vi pratet...» Han ser på meg med sitt godmodige smil - noe blå under øynene, og fortsetter:

«Du driver vel i skogen, du? Dere har hogd svært nå ved Turterfaret. Jeg så en elg der en dag. Den jaget en skiløper. Jeg satt på med Gunnar, han har øks i bilen - hvis han kjører på et rådyr. Hu Vera Volla på Halset

møtte en elg ved Nordbråtabrua en dag; den kan være farlig ... Ei stor gran ved Nordbråtabrua har også falt ned; den var tørr og ligger rett over elva.»

«Jeg har sett den,» sier jeg. «Har du også vært der?»
«Nei,» sier han. «Jeg kommer ikke så langt nå. Beina mine er så dårlige.»

«En dag så jeg tre rådyr her i skogkanten,» fortsetter han og peker mot vinduet. «En dag så jeg også en elg som gravde med forbeina sine; tror du den kan være farlig - -? « Jeg forteller om elgkua som gikk til angrep på hunden min, og sier at en skal være noe forsiktig, særlig når kua har kalver.

«Hvordan er det med bror din, Rolf, da?» spør han med ett. «Dattera hans ble vel angrepet av isbjørn på Svalbard? Det er lenge siden jeg så Rolf nå ...» Jeg forteller historien fra Svalbard. «Hilde kom seg unna med livet i behold,» sier jeg. «Men venninna hennes ble drept der oppe.»

Jeg ser meg om i rommet mens Gustav koker vann på komfyren og ordner seg frokost. Både på gulvet og på bordet står det røtter og rariteter som Gustav har funnet i skogen. «Denne rare rota her var gammel,» sier Gustav. «Det lå en hugg-orm oppå. Den kåtegrana der på gulvet setter jeg ting på .. Og se på den rare kvisten her på bordet, - den har så fine kuler og pigger...»

På kjøkkenet har Gustav en snekkermaskin med sagblad i. «Jeg lager sleiver og slike ting som jeg selger på eldresenteret,» sier han. «Jeg er der hver onsdag.»

Han viser meg en sleiv til å røre med. Den ligger godt i hånden og er fint laget og pusset. «Du er jo en kunstner, du,» sier jeg. Han ser på meg med sine snille øyne og smiler. «Jeg liker å finne ting i skogen og lage noe noe må jeg holde på med ...», sier han.

På veggen ved døra henger et stort, gammelt bilde av en mann kledd i lang frakk, med vest og slips, og med kraftig kinnskjegg. «Det er en av forfedrene mine,» sier Gustav. «Han var en stor kar, 2,05 meter høy. Han hadde ikke kommet inn døra her»

Jeg tenker tilbake i tiden... Det var Ole Bottolfsen Vaggesten som i 1825

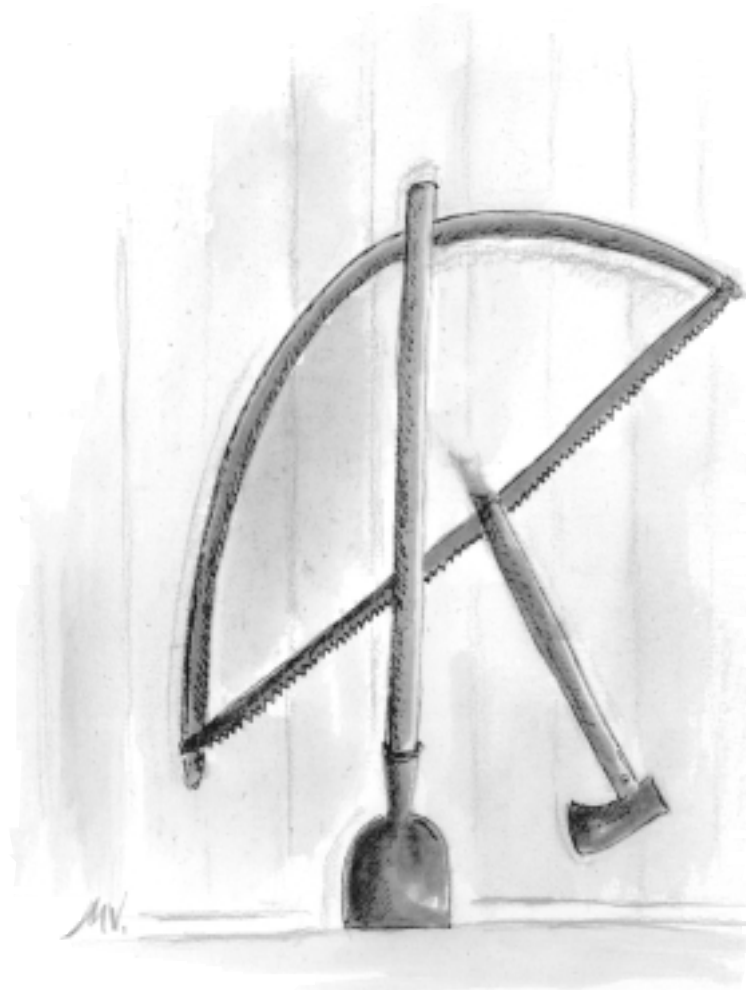
kom over åsen fra Søndre Skøyen i Nittedal, etter at han hadde kjørt Nedre Vaggstein i Mari-dalen. Ole og hans kone Berthe var tippoldeforeldrene til Gustav. Etter Ole Bottolfsen og Berthe Larsdatter, overtok sønnen Bottolf Olsen Nedre Vaggstein gård. Det var han som var 2,05 meter høy, ugift og en original. Gårdene Bjørnstad og Granum ble utskilt i 1915, slik at de tre brødrene Osvald, Baltzer og Bottolf fikk hver sin gård.

«Før i tiden kunne folket på Nedre Vaggstein se at det satt en bjørn her i havre-åkeren,» sier Gustav, «derfor fikk gården her navnet Bjørnstad. Gården er på 64 mål innmark og omlag 250 mål skog. Husdyrholdet tok også her slutt omkring 1968.»

Gustav spiser. Han strør litt salt i kaffen sin, og setter seg til å file og bryne noe håndredskap. Han bøyer hodet, og den hvite hårkransen omkring hodet kommer lett til syne. Selv om han er dårlig til beins, så husker, hører og ser han godt. Så ser han på meg igjen og fortsetter med lav stemme: «Jeg ble født i 1923, sist i november. Jeg husker foreldrene mine godt; Bottolf og Amunda Vaggesten. Far døde lenge før mor, hun ble 84 år gammel. De fikk også ei lita jente, som døde i spanskesyken; jeg husker hun lå i vogna. Mor var søster til Arne Brenders, og slekta deres kom fra Jevnaker. Far var streng. Jeg måtte pent gjøre som han sa, ellers fikk jeg juling

Det var mye slit... Jeg måtte opp kl. 5-1/2 6 for å gå i fjøset. Vi hadde 3-4 kuer, en hest, 2-3 griser og høner. Det hendte reven tok høner rett utafør døra. Jeg bar vann med et bæreåk, det var en brønn bak låven. Vi hesja mye høy, kjørte ut møkk på jordene og måka bort snø. Når vi trengte 2 hester, lånte vi en ... vi leide hester både av Hans Bonna, Maarud og folket på Liggeren ... Nei, det slitet, det glømmer jeg aldri.. Jeg hadde lyst til å være sammen med andre unge, men det var mye jeg ble nekta ...

Jeg gikk på Maridalen skole i 7 år. Jeg hadde Halsnes og kona hans og fru Bjørnholt som lærere. Jeg gikk sammen med Åge fra Halsset og Olaf Tømte. En gang var fru Bjørnholt sint på meg. Vi hadde lekt på isen ved Turter, og vi kom for seint til skolen. Hun spurte hva vi hadde funnet på. I farten hadde jeg tatt på meg støvlene feil ... Jeg husker vi var på tur til Ullevålseter, da gikk vi over åsen til Møllerstua, der hvor Ole Svendsen nå bor. En annen gang gikk vi til Tømte. Jeg husker vi satt i bakkene der

og spiste rømmegrøt som Andrine hadde lagd ... På skolen dro jeg også hakkelsmaskinen til Halsnes, og jeg husker at Baltzer slakta ei ku i uthuset på skolen for Halsnes. På skolen hadde vi det moro; vi slo ball, kasta ball, kasta på stikka og lekte sisten. Hvilke fag jeg likte best, vet jeg ikke helt ... jeg er ordblind .. Vil du reparere det for meg? ... det hjelper ikke med hammer og tang...» Gustav ser på meg med noe pinte øyne og reiser seg og rydder bort maten. En klokke på veggen tikker og går

«Før i tida kjørte vi varer med hest og vogn helt til Kikut og Hakloa,» fortsetter Gustav. «En gang hadde vi med et melkespann på 50 liter. Det var som regel far og Arne Brenders som var med. Det var lange dager, og slitsomt ... En gang vi kjørte helt til Fyllingen, holdt Arne på å kjøre av veien. Arne var en grei og livat kar, bare han ikke tok seg en tår for mye Arne var en flink snekker. Han lagde bord og benker, og snekret trapper og kjøkken Det var alltid mye folk på Brenders sommerstid. Anna Brenders reiste opp og ned med bussen hver dag når Bjørn skulle på skolen ved Ragna Ringdal. Hun stelte kuene først. Hun jobba mye og sleit mye..»

«En gang gikk jeg over Nordmarka til onkel Syver på Jevnaker» fortsetter Gustav.

«Det var en lang og slitsom tur, den glemmer jeg aldri ... Jeg fisket i Daltjuven og Gjerdingen, og lå over innpå skogen. Jeg gikk ei halv mil for langt også, før jeg fant fram. Da jeg kom fram fikk jeg byggmelsgraut av onkel Syver, og ei seng å hvile i.. da orka jeg ikke mer...»

«En annen gang gikk jeg bort meg oppe i kolla. Jeg skulle til Rauløkkollen, men forvilla meg ned i Iungsdalen. Der var det bratt og villt, jeg akte meg nedover lia og holdt meg fast i rogn- og seljebusker; jeg var redd for steinsprang. Snart var det mørke kvelden, og da la jeg meg ute ved steinmuren ved Hølet, med ei kappe over meg. Tidlig på morran traff jeg folk som hadde lett etter meg... Den gangen var jeg virkelig redd...

Jeg husker også at en kar slo ihjel bonden på Turter. Han ble senere tatt i Sverige. Det glemmer jeg aldri...

Jeg gikk mange ganger oppover Skarselva og så på fløyta; jeg pleide å stå ved Kjeldsfossen. Der var det så fint å se ... Bull ble visst veldig sint

da Nordbråtabrua gikk ...

Jeg har et stort bord som ble skjært på saga ved Sagløkka. Det ble teljet på den ene siden.

Under krigen kom det tyskere hit og spurte etter melk, egg og andre matvarer. Jeg har vært oppe i kolla og sett flyet som falt ned, og minnetavla der oppe.

I yngre år fiska jeg en del innved Øyungen, Kalvsjøen og Gørjene. Det var også godt med fisk i småtjerna ved Tømte og nord for Lørenskog.

Jeg husker godt han Birger Bjørnholt, Arne Ødegaard og han Olaf Lørenskogen. Han Birger Bjørnholt sa at bjørnen nok ville komme tilbake til Nordmarka. Jeg husker også godt han Anton og Ola Viklund og Jørgen Arnesen, som drev steinbruddet. Jeg hørte bråket derfra godt. Han Torleif og Anders Pålsen fra Dalheim gikk også over her og Tørjet når de skulle til jernbanen.

En gang var jeg på Nordkapp og i Karasjøk og Kautokeino sammen med Karl Olsen som bodde her i annen etasje. Vi var med båten, «Brand 7». Det var en fin tur; Olsen var grei kar han ...

Oppe på høgda over åsen mot Lauvlund er det et sted vi kaller Høysikka. Der hvilte hesta, og vi ga dem høy. Nord på eiendommen min er det ei myr vi kaller Skjel-bråtamyra. Der var det før en innhegning, der saueflokkene ble delt på ulike eiere. Nede ved Susenbrua har vi Spinneridammen, og stykket mot veien kaller vi Rundhaugen. Jordet her hvor det ble sett bjørn for 200 år siden, kaller vi Bjønne-støkket.»

Gustav reiser seg og finner en bit av en takstein og viser meg den omvendte bokstaven N. «Dette kommer fra Nes Teglværk syd for Brenners,» sier han, «og dette rådyrhornet her fant jeg borte i skogkanten.»

«Hvordan er det å leve alene, da?» spør jeg etter en stund.

«Jeg har det bra nå,» fortsetter Gustav og ser på meg. «Det kommer hjemmehjelp til meg, og jeg er på eldresenteret hver onsdag. Jeg er med Gunnar og Gina og får middag der. Der møter jeg andre, og vi snakker

sammen. De lodder ut sleivene mine; de kan kvinnfolka røre i grytene med. Jeg er glad for å bo her på hjemstedet. Jeg gjør akkurat hva jeg vil, jeg har det bra sånn... Jeg følger med i aviser og TV, og Reidar Otto Ulvålseter hjelper meg også av og til ... Det er også ei dame i 2. etasje ...

En gang kunne jeg tenkt meg å hatt et kvinnfolk, men det ble ikke slik .. Jeg sier som han Olav Berntsberg, at det er best å styre seg sjøl ..

Når jeg lager sleiver og andre ting, bruker jeg en båndsag med beskyttelse. Kappsaga er farligere; en gang satte jeg meg fast mellom sagkrakken og bukken eller troa. Jeg ble klemt fast og ødela meg, jeg dro av leddbånd i armen. Det glemmer jeg aldri...

En annen gang datt jeg overende i skjulet med vedkubber over meg. Jeg hadde trygghetsalarmen med, men den virket ikke. Etter mye strev fikk jeg dratt meg laus til slutt. Nå er det så glatt at jeg ikke kommer meg ut.

Jeg har stort sett vært frisk, men jeg har vondt i benet nå. Det kommer en sykepleierske og stiller benet... Jeg er medlem i Fjordhestlaget. Det hender jeg er der av og til. Men det er for mye mas i dag, folk har ikke tid til å gå bort mer...»

«Husene her er fra 1915, da Nedre Vaggstein ble delt», forteller Gustav videre. «Fjøset er revet, bare låven står igjen. Ved og vognskjulet er salrygget nå, og flere av husene trenger vedlikehold. Hovedhuset her ble flyttet fra Rauløkka gård, da de rev stedet. Både Granum og Nedre Vaggstein fikk også materialer og bygningsdeler fra Rauløkka. Dette dørhåndtaket av messing er fra Rauløkka.»

Så viser Gustav meg rundt i 1. etasje i huset. Det er to stuer og kjøkken, med trapp opp i 2. etasje. På en av veggene er det et bilde av Bottolf og Osvald på elgjakt med hund ved Torbjørntjernet. Et annet bilde viser Nedre Vaggstein slik det var før, med stor låve, fjøs og stall i øst-vest retning, et stabbur, et sommerfjøs og en dam full av gjess. Alt dette er borte nå. Men hovedhuset står der, og dagens låve er av nyere dato.

På veggen henger også farens klassebilde fra Maridalen skole.

Jeg stopper opp ved et fint maleri av en kvinne ute på jordet, med hende-

ne fulle av korn. Det er Gustav som har malt det, med en fin strek og fine avstemte farger.... På gulvet står flere kåter og rariteter fra skogen. «Den store her var tung å få fram fra skogen.» sier Gustav. Ja, tenker jeg, det bor et naturmenneske og en kunstnersjel i den karen.

Vi går tilbake til kjøkkenet og setter oss ned og snakker videre. Gustav blir ivrig når han kommer inn på skogen og alle dyrene han har sett. «Skogen min går over til sandtaket i Kudalen,» sier han. «Jeg likte å drive i skogen, ofte drev jeg alene. Vi hogg både tømmer og ved. Jeg har noen vindfall i Kudalen som jeg skulle ha tatt, men det er så glatt nå; jeg går ikke bort i der nå. Jeg har en jernhest, en combi-track, som jeg kjører over åsen med. Den har belter og går overalt, den. Jeg har mye lauvskog i jordekantene som det kunne bli ved av. Jeg bruker ofte bågesaga. En gang jeg brukte motorsaga, skar jeg meg i fingeren. Jeg skulle ta bort en grastust på kjedet, men det gikk galt. Jeg blødde hele veien hjem, og hele sommeren gikk før det var bra igjen. Ja, det er fort gjort å ødelegge seg. Det gjelder å være forsiktig. Ellers har arbeidet i skogen gått bra, uten skader av noe slag. I skogen hogg jeg ved og kjørte lass med jernhesten, som med hest og bukk. Jeg hadde med ei fjøl som jeg satt på. Men det var stubber og ujevnheter så en kunne bli kastet av.

Vi og Brodingutta brukte saga i Kasaskogen, slik at vi fikk materialer til eget bruk. Vi solgte også noe tømmer. Nå er det mest ungskog; det er bare noe gammel skog igjen.

Jeg måtte le en gang jeg var i skogen. Det kom en bykar som jeg ga en kopp med kaffe med skråtbakk. Kaffen var helt svart. Han fløy bortover i skogen og spytt; det hadde han ikke smakt før. Da lo jeg godt. Når jeg er i skogen bruker jeg skråtbakk i kaffekoppen.»

«I Kudalen har jeg ei stor furu med hull i, langt oppe på stammen. Den skal svart-spetten få beholde,» fortsetter Gustav ivrig. «Hare har jeg også sett. Den gnager bark av osp som ligger nede. Rådyr ser jeg ofte i skogen, de gnager av kvister og topper. En gang møtte jeg en elg som gravde i måsan i kanten av ei myr. Det var en okse. Den var sint og stanga og gravde så måsan fauk. Den lagde brunstgrop. Jeg kom meg unna så stille jeg kunne. Jeg har ikke jakta i skogen, det er han Rolf Tangen som jakter elg...

Grevling har jeg også sett noen ganger. Her en dag i høst, da jeg satt ved trappa og snakka med kattene, kom det en grevling gående. Den er redd folk, jeg tror den ser dårlig, men den er ikke farlig. Kanskje kunne jeg ha tatt den på fanget; men når den så kattene, gryntet den og dro avgårde..

Reven kom også på trappa en dag, den hadde vel sett katta... Den så på katta og virra litt rundt, men den ville ikke ta katta. Snart lusket den bort. Reven tror jeg kan være lur og farlig...

Om høsten har jeg sett orrfugl som sitter i lauvskogen, borte i skogen min. Om våren hører jeg den buldrer oppe i Skarsåsen mot Fagervann. Tiur har jeg ikke sett på lenge. Her om dagen så jeg tre sangsvaner som fløy sørover mot åpent vann.

Canadagåsa så jeg før ofte på jordet. Det er en pen og artig fugl, men den gjør ugagn i åkeren. Det er blitt mindre av den nå...

Bever har jeg også sett flere ganger i elva ved Gata. Der har den felt mange trær og har lagd seg hytte. Det er en luring, vil du se den må du være tidlig ute.

Gaupe streifer det også omkring i skogen, men jeg har ikke sett den. Ulven er et streifdyr og er redd mennesker, den er ikke farlig ...»

Det blir en pause. Tankene mine går tilbake i tiden til en dag jeg traff han Gustav oppe i Kudalslia. Det var linnvær og vår i luften, lauvskogen hadde nye blader; det luktet bar og kvae, og Kudalsbekken bruste kåt og glad ... Han Gustav var i skogen sin og hogg ved. Han kjente meg igjen fra guttedagene, og vi kom i snakk ...

«Jeg hogger ved av bjørka som skygger for ungtrærne», sier han. «De må få bedre plass og vokse på. Jeg har fin ungskog nå, skog som jeg planta for noen år siden. Nå er det snart tid for å regulere og tynne i den nye skogen.» «Ja,» sier jeg, «du greier vel det du?» «Ja, jeg trives i skogen», sier han. «Over åsrabbene her er det også mye rogn, som bare kan stå til elgen. Dyra skal også ha plass i skogen - det er moro å se at skogen lever ... Vedhaugene her kjører jeg fram til gården med jernhesten min.»

Vi snakker slik om skog og natur en stund, og det blir klart for meg at

Gustav vet hva som bør gjøres... Han er glad i skogen sin og dyra sine og trives best ute i skog og mark. Han er også et naturens barn ...

Jeg rives ut av mine tanker idet en bil kommer svingende inn på tunet. Det er slektninger som kommer på besøk. Snart sitter vi alle ved bordet og snakker. Det er Ester Sveen, datter av Inger Kristiansen, og Sonja Moe. «Arne Brenders var bror til mødrene våre,» sier Ester. «de var 10 søsken. Jeg husker vi var med i potetopp-taking og slått på Brenders. Bestefar, Kristian Emil Johansen Brenders, var født i 1860 og kom fra Blankvannsbråten. Han kunne huske tegleverket på Nes. Bestemor, Anne Marie - eller Maria - Amundsdatter Brenders, var fra Engerhaugen på Jevnaker. Kristian og Maria kom til Brenders i 1910.»

Jeg forstår at vår samtale går mot slutten. Gustav er blitt sliten etter all pratingen.

«Når jeg er aleine, så låser jeg døra,» sier Gustav. «Det kan komme så mye rart folk forbi. Før hadde jeg hund, men jeg ble så bundet opp av den. Nå har jeg 4-5 katter som jeg snakker med og mater på trappa. Innbrudd har jeg ikke hatt den tida jeg har bodd her.»

Jeg samler sammen sakene mine for å gå, og takker for at jeg fikk komme. I det jeg går, ser jeg at Gustav dupper med hodet; det ser ut som han sover. Jeg rusker ham litt i armen og sier farvel... så går jeg

Hans Indgjerd

En marsdag tar jeg av ved Slobrua og følger etter Ladaen til Hans Indgjerd nordover Odalen mot Austvatn. Hans møtte meg på bensinstasjonen, og jeg kjente han igjen med en gang. Lang og tynn var han, slik som før, men håret var blitt mer lysegrått, og bena noe tyngre og stivere.. Men gjestfri var han, og smilet strømmet igjenkjennende over ansiktet hans når vi møttes...«Du har Ladaen ennå», sa jeg. «Å, ja» svarte Hans, «den er 16 år, men god som ny!»

Vi kjører rolig oppover bygda. Det er strålende vær, sola varmer og det tiner noe ved hus og veikanter. Det er lite snø, stubben etter kornet lyser gult i mot meg, og vi passerer den ene etter den andre av hvit- og rødmalte gårder. Det er en åpen og lys dal, skogliene brer seg på begge sider, og snart åpner Storsjøens hvite flate seg foran meg.. Det er jo like vakkert her som i Maridalen, tenker jeg der jeg kjører. Dalen har uten tvil likhetstrekk med min dal; de åpne jordene, de små gårdene, skogen og det store vannet. Jeg forstår hvorfor Hans ville flytte tilbake til hjembygda si. Vi passerer Ragna Ringdal-senteret, og svinger så snart inn til Furubo, der Hans og Bergljot bor. Det ligger pent til, med fin utsikt over dalen. Utenfor huset er det store stabler med ved, som viser at Hans ikke har glemt sine gamle kunster. Snart sitter vi i den koselige stua der jeg ser mange gjenstander og minner fra et langt skogsliv.

«Jeg blir 75 år nå snart. Jeg er født 5. april 1925,» sier Hans. «og hukommelsen kan nok svikte av og til. Det var far som arvet dette stedet. Far min, han Klaus Indgjerdingen, vokste opp i gamlehuset på småbruket Indgjerd i Gardvik, litt lenger nord i dalen. Det var han Gudmund Indgjerdingen som drev gården den gang. Nå er det yngstesønnen Erik som bor der. Min mor, Maria, var søster til Julius Løkken som bodde innpå Hakloa før i tida. Vi var 9 søsken i alt. Broren min, han Erik, hogg tømmer for Løvenskiold i mange år. Han bodde på Hakloa og flere andre

steder. En annen bror av meg, han Kjell, bor her ved siden av meg...»

Jeg lar blikket streife omkring i stua og fester meg ved den fine lysekrona som henger i taket..

«Den lysekrona kommer fra Låkeberget i Maridalen,» fortsetter Hans. «Jeg rev ned den gamle kaféen på fritida og bygde huset her av tømmeret i 1. etasje. 2. etasje var reisverk. Låkeberget Kafè var et stort hus med glassveranda og store vinduer. Det var en stor komfyr der og en bakerovn med magasin. Ovnene ble gravd ned på tomta der huset sto. Det var også serveringsbord der med marmorplater, og en del krukker, vaskebutter m.m. Det var synd at alt dette ble borte; mye av det ble stjålet... På Låkeberget ble det servert øl og vin. Han Paul drakk mye øl sjøl, han hadde ølmage og en stor, rød nese.... Han hadde en krans av hår rundt hodet og kjørte en gammel Buick .. Lenger bak mot flaberga lå låven med stall og fjøs. Vi satte fyr på alt. Det var mye gras rundt, og tønner med tjære inne i husene. Det brant veldig, alt brant opp..»

Jeg ser meg rundt en gang til. Det er rart og litt vemodig å sitte her i et hus som før var Låkeberget Kafè. Det er så mange minner og historier som ligger gjemt i veggene

«Jeg var bare 14 år da jeg første gang var med far i skogen. I tre av krigsårene bodde vi i Lauvlundhytta i Maridalen. Vi kjørte ved fra kolle og ned til veien ved Lauvlund. De trengte mye ved i byen; både ved sykehus, i forretninger og boliger. Vi lå der i hytta i vintersesongen og kjørte både tømmer og ved. Vi kjørte sammen med Bråthenkara: Reidar, Ole og Einar Bråthen. Det var bratt oppe i liene der i kolla, og en prøvelse for flere av hestene... Vi hogg spor i isen, slik at hestene fikk feste for foten, og vi festet også kjettinger omkring meiene når det var som brattest. En gang husker jeg det ble bråstopp, og jeg ble kastet framover bak hesten.. det gikk bra, men det var et slitsomt og krevende arbeid.

Vi kjørte også ned Arne Eikrem og Karl August Nerdrum, de to Milorg-karene, som ble skutt av tyskerne oppe i Hansakollen 18. mars 1945. Tyskere og norske nazister kom og ransaket oss, vi måtte stå med hendene mot veggen. Vi ble så kommandert til å kjøre ned de døde. Vi tjoret dem fast med kjettinger på doningen og slepte dem ned til Lauvlund. Der ble de hentet av bil. Senere har jeg påvist stedet der de ble skutt. Vi

kalte det Valdreskleiva oppi der; det var folk fra Valdres som bygde hesteviene der under ledelse av en svenske.

I unge år lå jeg også inne på Nordmarka og kjørte tømmer sammen med onkel Julius Løkken. Vi holdt til i Øst-Hakloa, og en tid var også broren, Hans Løkken, med. Når vi hogg tømmer, måtte vi hogge 10 m³ om dagen; det gikk greit når vi fikk Homelite-saga. Onkel Julius ble noe glemsk på sine eldre dager. Det hendte at han ikke fant igjen redskapen sin som han hadde gjemt i skogen.»

Jeg ser bort på Hans der han sitter i sofaen. Selv om han nå er blitt tynnere og gråere i håret, så ser jeg ham tydelig for meg slik han var: stor og sterk, en arbeidskar som greide det meste - Stor-Hans vil jeg kalle ham -

«En gang var jeg sammen med Kvande og Josef Monsrud i skogen. Vi skulle blinke,» fortsetter Hans. «Oppe ved delet i Kudalen lå det en stor, rund stein som vi ville prøve å løfte.» «Kan du løfte den steinen, Hans?» sa Kvande, «så skal du få fast ansettelse i kommuneskogen.» Han Josef prøvde først å løfte steinen, men greide det ikke. Så var det min tur,» sier Hans. «Jeg huk meg ned og tok godt omkring steinen. Så tok jeg i alt jeg kunne og løfta steinen opp fra marka. Jeg greide det!! Det var mange kraftkarer som hadde prøvd det før meg. Og fast ansettelse ble det

En annen gang løfta jeg en grov planke der det sto seks voksne mennesker, fire voksne karer og to kvinnfolk. Jeg greide det også; de veide 442 kg til sammen.

Det var slitsomt å drive i skogen, men fint også.. Særlig om våren var det fint, da det var sol og mildvær. Da kunne du møte dyra i skogen, og det lukta tømmer og hest... det glemmer jeg aldri.. En gang hogg jeg sammen med bror min, han Kjell, oppe i kolla. Arne Brenders og Hjerpås`n skulle kjøre fram tømmeret. De var begge to glade i en dram eller to, og hadde tura om kvelden. Ut på dagen kom Monsrud og spurte: «Driver du alene, du da Hans?» Men de andre de lå i koia og sov rusen ut...

Da det tyske Dornierflytet styrtet oppe i Hansakollen, var jeg inne på Nordmarka, på Hakloa...»

Trappa ved Halofvillaen

Bergljot setter fram kaffe og noe å spise..

«Jeg er fra Sand, en mils vei fra Mo», forteller Bergljot. «Pikenavnet mitt var Voll. Han Hans hadde ikke så lange veien å sykle... Jeg var med Hans til Lauvlund i Maridalen i mai 1951. Harald ble født i 1951. Vi bodde først i Lauvlund, men flyttet til Halofvillaen ved Øyungen i 1952. Der bodde vi i noe over 1 år, og flyttet så til Bergerud. I Halofvillaen bodde vi i 2. etasje. Even og Solveig Myrheim bodde i 1. etasje. Det var avsides og tungvint å bo ved Øyungen...»

«Når fløyta gikk om våren, var vi borte ved Øyungsdammen og så på,» fortsetter Hans med et lurt smil. «Bergljot var også med; hun skulle snart føde. Da vi sto der, ble Bergljot syk ... vannet gikk...»

«Jeg måtte gå nedover Øyungsveien til mor di, hu Ragna,» fortsetter

Bergljot. «Der fikk jeg bilskyss.. Jeg var på sykehuset i 6 dager. Bjørn ble født da, i 1953. Da jeg skulle hjem igjen, nektet drosjesjåføren å kjøre opp den dårlige Øyungsveien. Jeg fikk kaffe hos hu Ragna, og hvilte litt der, før jeg gikk oppover til Øyungen. Etter dette ville jeg ikke bo der ved Øyungen lenger.»

«Jeg hadde hest da vi bodde i Halofvillaen,» forteller Hans videre. «Jeg arbeidet i skogen. Halofvillaen var et stort hus med store vinduer. Utenfor var det steintrapper og steinheller. Det var et gjerde rundt eiendommen og en fin jernport ved innkjørselen. Det var et uthus der, med et lite fjøs hvor det var plass til 2-3 kuer, vedskjul og utedo. En ingeniør som en gang bodde der, hadde lagt inn vann fra bekken; i hovedhuset hadde vi vann hele året. Det var folk fra Skar gård som en gang satte opp Halofvillaen.

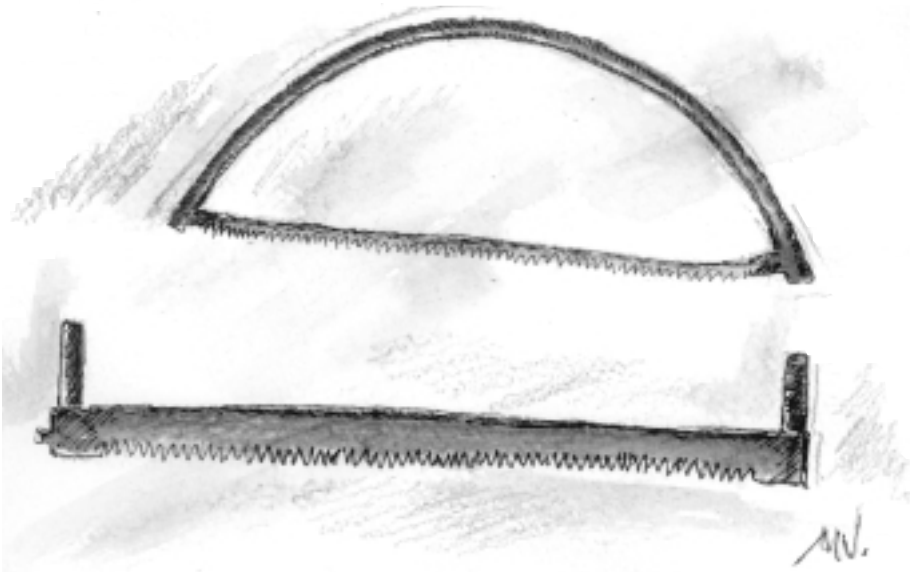
I Øyungen fisket vi abbor, og han Even og jeg harvefisket om kvelden. Jeg passet også på båten til OFA. Vi henta melk med hest nede på Nordbråten.

Jeg fikk også småviltjakt hos Løvenskiold, jeg fikk 50 kroner pr. rev. Jeg husker godt ei revemor som ante fare, og tok med seg ungene inn i hiet. Hun var ikke ute av hiet på flere dager; hanreven kom med et lite rådyr i munnen... Jeg sluttet å røyke på den tida, han Even skjøt blink på pipene våre. Tobakken har gjort mye skade...

Jeg hjalp han Gamle-Ivar Brodin å sette garn i Øyungen. Han hadde fiskerett, men gutta hans ville ikke være med. Vi fikk bra med fisk, Øyungen er et av de beste fiskevanna..

Under krigen en gang husker jeg vi hogg tømmer vest for Skjærstjøen. Det var jeg, han Gunnar, bror min, og han Sverre Bråthen. Vi levde mye på poteter under krigen, og en dag fikk Gunnar vondt i magen; han fikk i seg noe såpe... for han ville spy... men han ble ikke bedre. Vi måtte sende bud på doktoren, fru Brodin, og be henne komme med en gang ... Jeg fulgte henne over Skjærstjøen, og Gunnar kom på sykehus. Han lå der 8 dager, han hadde tarmslyng... De opererte ham ikke, men snudde han rundt slik at det gikk opp igjen.. Han ble bra igjen og begynte å hogge etter noen dager...

Fru Brodin var flink i yngre år, men en gang gikk jeg hos henne i nær-

mere 2 år, fordi jeg hadde vondt i hodet. Vi drev og hogg favnved - han Anton Sanderberget, Per Tangen og jeg. Vi kjørte motorsykkel og det førte til at jeg fikk bihulebetennelse. Hun var blitt for gammel nå. Rett etterpå sluttet hun som doktor...

Jeg husker godt en gang han Einar Tømte var med meg. Vi skulle kjøre ut tømmer fra Golenna med traktor, og måtte kjøre over isen til Øyungsdammen. Vi hadde stort lass og tømmeret på slep, men der hvor gamle-dammen sto kjørte vi gjennom isen med bakhjula. Vi festa en stokk med kjetting foran bakhjula og kom opp igjen, men han Einar sklei og datt ut i vannet så han ble helt gjennomvåt. Det var 21 minus-grader, og Einar ble helt stiv av is, og gjennomkald. Vi kom oss hjem til Bergerud, og jeg kjørte han til Måsan. Der satte han seg ved ovnen og tinte seg opp

igjen... han var en hardhaus, han Einar - og sparsommelig og vennlig. Han kom på jobben dagen etterpå...»

Det blir en pause, vi ser på hverandre - og jeg ser at Hans har det sammen skarpe glimtet i øynene, og smilet er heller ikke langt borte...

I stua ser jeg flere kåter og boller som Hans har skåret ut og tatt var på, og elghorn henger på veggen. Da jeg kom, så jeg at det var flere kåtetrær på verandaen. Han sier at han har funnet de fleste i Maridalen, men han har også vært i Gausdal Vestfjell og funnet noen der. På gulvet har han en stor seljerot som er hulet ut, og som har fine figurer av elg og bjørn. «Den har Hans Åsland hjulpet meg med,» sier Hans. Jeg tenker på alle de boller og rariteter jeg har hjemme, og forstår at også Hans har en kunstnerisk sans for naturens rariteter. Vi er like slik, vi skogsfolk - -

Snart fortsetter Hans å fortelle:

«Vi flyttet til Bergerud i Maridalen i 1954/55. Vi flyttet inn der etter Herusløkken, og bodde der i omkring 15 år. Da flyttet vi til hytta Ramnagrø ved Sørbråten. Der bodde vi i over 20 år, helt til vi flyttet hit til Odalen i 1993. Bergerud har en fin beliggenhet helt øverst i skogkanten. På den tiden brøytet jeg også veier med traktor. Vi bodde på Bergerud sammen med Myrás. Huset var delt i to leiligheter på midten. Vi snakket ikke så mye med hverandre. Vi hadde samme trappa, men hver av oss børsta snøen av halve trappa»

Jeg selv husker Hans godt fra skogen før i tida, da jeg hadde praksis i Skogvesenet. Jeg arbeidet ofte sammen med Hans, Einar Tømte og Sigvart Jørgensen, og lærte både ungskogpleie, planting, hogst og annet skogsarbeid. Han var sterk, arbeidsom og ofte i godt humør; og mang en historie ble fortalt. Var det noe som måtte gjøres, ble det sendt bud på Hans. Han greide det meste - enten det var vanskelige trær som skulle felles, eller tunge tak som måtte til - - Han kunne lesse på seg den tunge bormaskinen og bære den langt innover skogen - - Jeg hadde en fin og lærerik tid...

«Jeg har hogd tømmer og kjørt med både hest og traktor,» fortsetter Hans. «Jeg har utført alle skogens arbeider og drevet med veiarbeid og jakt. Skytebas var jeg også, med papirene i orden...

Han Sigvart som bodde i Steinbråten, var fra indre Aremark. Han var av finneslekt; bestefar hans kom leiende med ei ku over grensa... Han Sigvart sulla og sang, og han kunne true og snakke med sine ... En gang var jeg med ham på hytta i Aremark. Han hadde også vært gårdsgutt på en gård her i Osloområdet. Når han følte at gårdskona passet for mye på ham, så ropte han at oksen var løs ... Da fikk han være i fred. Det var ikke noe vondt i han Sigvart, men han var en luring, og så kunne han skrive dikt og sånt ...

En gang fikk Einar Tømte benet sitt i strøpparatet på traktoren. Det var kaldt, og sanda var klumpete, så den gikk ikke gjennom strøpparaet; vi var på vei opp til Øvre Vaggstein. Einar brukte benet nede i apparatet, men det ble sittende fast, og vi måtte bruke spett for å få ham løs... Han ødela benet sitt og ble liggende lenge på sykehuset, men han fikk visst ikke varig mèn av det ...

Jeg husker også Kvande i kommuneskogen godt. Første gang vi møttes var jeg med far i skogen for å tjene penger; jeg var akkurat konfirmert.. Han var visst fra Nordmøre, og han var trivelig og flink, og lang og tynn.. Han bodde i villaen på Sørbråten. Kvande tillot bare hogst som var blinket. Den gang ble den stående skogen i teigen kubert ved å måle i brysthøyde. Når vi hogg så måtte vi måle på nytt for å få oppgjør, nå gjør hoggera alt ... Jeg husker også at vi pløyde og planta til i Haugerplantinga. Kvande gikk mye forbi Lauvlund. Han hadde forbindelse med Milorg-kara ved Rundmyra. Den gang var det flere småhytter innover skogen, bl.a. ved Fagervann, Kamphaug og i Vaggsteinskollen.

Før i tida fisket jeg mye i Kalvsjøen. Jeg fisket med stang og fikk bra med fisk. Fiskeplassen min var ved odden syd i vannet. Der fikk jeg alltid fin ørret. I Øyungen har jeg fått røye ute på varpet ved øya på 2,5 kg.

Jeg likte meg på Ramnagrø ved Sørbråten,» fortsetter Hans «men det var mye hoggorm der. En gang fikk jeg en innafor skjorta; jeg skal si deg jeg fikk rivi den fort av... Ormen falt ned på bakken; det gikk bra...

Asbjørn og Olga Myrheim bodde både på Gata, i et hus ved Steinbråten og i Hagastua ved Movannsbekken. Asbjørn var maler og onkel til Even Myrheim. Sønnen hans, Bjørn, holder til i Hagastua nå - - - Arbeidet i skogen har gått bra. Jeg har bare hatt småskader av øksa noen

ganger. Men en gang ble jeg skutt i leggen, derfor liker jeg ikke at folk er uforsiktede med skytevåpen. Da jeg var i Garden i militæret, gjorde jeg en gang rundkast på ski i hoppbakken. Jeg brakk skiene, majoren ble sint, og sa jeg måtte betale for skiene. Et av de siste årene jeg var i arbeid, drev vi og hogg vindfallsskog oppe i Fagervannslia. Da fikk jeg meg et slag av ei rot så jeg gikk kast i kast bortover, men jeg brakk ikke noe... Jeg var ukonsentrert da, fordi jeg var trøtt og tåkete, ja nærmest syk ... Men jeg var tross alt heldig, det kunne ha gått mye værre.»

Hans blir ivrig når han kommer inn på jakta. I alle år har jakt og fiske vært en kjær hobby. I kommuneskogen var det en del år også hans arbeid... Jeg husker at han alltid hadde tanke for dyra - viltstellet var en del av skogsarbeidet. Han var tidlig ute med å sette igjen rogn og andre beitetrær, og han vernet om dyras biotoper. Han var med og satte ut både bever og canadagås i Marka, og han dyrket fram viltakere av förmarkskål o.l.

«Jeg var med far på jakt helt fra guttedagene. Klaus var en dyktig jeger. Han lærte meg å jakte og holde børsa riktig. Far jakta med elghunden i bånd og jaget elgen fram mot posten. De første gangene vi jaktet her i Odalen var det med 9 skogeiere i jaktlaget. Vi jaktet ved Nøklevannet og mot Langsjøen og Nikktjennet på Odalsskogen. Det hendte vi lå i jaktthytta ved Gransjøen. Jeg husker jeg felte en elg en gang som jeg kom over da den spiste blader i vannet - tidlig på morran. Når elgen var felt var det vanlig å ta seg en dotsup, men det skulle bare være en liten knert. Den som eide skogen der elgen ble reist, skulle ved delingen først ha et lår. Etterpå skulle alle dele likt... Det er minner jeg husker fra barndommen. Senere jakta jeg selv med løshund, og jeg fikk fram gode hunder. Luril tok 1.premie i elghund på Kikut i 1975.» - Vi reiser oss begge, og Hans viser meg 2 diplomer for 1.premie elghund, som henger i gangen. Så viser Hans meg Norges Jeger- og fiskerforbunds frivillige Jegerprøvebevis fra 7.mai 1964. Den er undertegnet av Knut Rom. Vi setter oss ned igjen, og jeg legger merke til at Hans er både stolt, ivrig og bestemt. Han kaster litt på hodet og får gebisset på plass - Jeg aner at jeg er i et minefelt av jeger - og yrkesstolthet, og forstår at jeg må trække varsomt ...

«Jeg hadde godkjent jegerprøve som en av de første, før de begynte å jakte elg i Oslo kommuneskoger», fortsetter Hans. «Det ble jeg ikke trodd på i Skogvesenet. Det burde de ha respektert ... Men jeg var likevel

med på kommunejakta i flere år, og ble også satt til flere ansvarsfulle jaktjobber. Ved Holmendammen måtte jeg skyte en elg som hadde satt seg fast i en ståltråd. Det var mye folk og politiet var også der, men det gikk bra; jeg avlivet elgen. En annen gang ble jeg bedt om å ta noen tjuvjegere ... Jeg har vært nær mange elger, men ingen har slått meg, eller tatt meg, selv om noen har kommet etter meg. En gang var vi nære ei ku med en kalv som hadde ødelagt det ene benet. Vi avlivet kalven, men da kom kua og skulle ta oss.... En skal være forsiktig når en er nær elgkuer med kalv, og okser i brunstida.»

«Er du noe innover skogene nå da?» spør jeg Hans.

«Vi kan ta bilen og kjøre et stykke innpå skogen her, det er nok av veier,» sier Hans. «Det er flere setrer og plasser her inne på skogen, noen er gamle finneplasser. Jeg er med i Mo Jeger- og fiskerforening, og i høst var jeg på småviltjakt og jakta hara og skogsfugl. Det hender vi også plukker molte og tyttebær, og jeg får lov å rydde meg ved etter tømmerdrifter. Det er fin mosjon.

Jeg har sett ulvespor inn på skogen her. Gaupe har jeg møtt i Nordmarka. Innover skogen her er det flere vann hvor det før i tida var mye abbor og gjedde. Men de har brukt Rotenon og satt ut ørret. Nøklevatna skal nå være gode ørretvann, men flere småvann er overbefolket. Som smågutt var jeg med far innover skogen. I Storhølingen hadde vi båt, og om våren fikk vi bra med fisk i elva. Før fløyta de tømmer fra Nøklevatna og hit. Da var jeg med far på etterrensk av søkktømmer. I Storsjøen er det en del kloakk, men det er mange som fisker der. Det er en del stor gjedde og abbor, men jeg fisker ikke der nå. En gang jeg fisket der som gutt, var det ei gjedde som klarte å dra båten ! Jeg fisker heller på fjellet i Sunndalen. Det er regulerte vann der, men bra med ørret. Også reinsdyrjakt har jeg vært med på en gang ...»

«Du får ta deg en tur til Maridalen,» sier jeg, «så kan vi gå en tur på gamle stier?»

«Ja, det kunne vært moro det,» sier han stille ...

I det jeg takker for meg og skal gå, kommer det bilder av minner fram fra mitt indre... Jeg ser han Hans og han Sigvart, der de deiser kubikkgraner i bakken oppe i Iungsdalen, jeg ser han Hans der han planter ny

skog oppe i Skarslia, og jeg ser han Hans der han finfeller store graner ved høyspentlinja - - -

Han Hans kunne det meste, han var en dyktig arbeidskar som enhver arbeidsgiver ville sette pris på - - og han reiv ned husene på Låkeberget og de gamle driftsbygningene på både Bernstberg og Nordbråten - - -

STOR-HANS

Jeg følger han Stor-Hans på stien,
der ser jeg hans brede rygg.
Med sag og med øks han går der,
her er skogen taus og trygg.
Det er en tidlig morgen,
til Skarslia går vår sti.
Der vokser skogen høy og slank
langt oppetter den brede li.

Vi er på vei til teigen
der hogsten nå skal skje.
Snøen i vårsola bråner,
jeg hører Skarselva like ved.
Det var en vårdag i seksti-fem,
og han Hans var sterk og stor.
Vi gikk der på stien med lette steg,
og lyst var livet på jord.

Slik jeg husker vårt første møte
.. i skogen, med arbeid og slit.
Nå... jeg går her på stien og rusler,
minnene kommer hit.. bit for bit..
Han Stor-Hans kunne det meste,
storgraner falt for hans fot.
Sikker han var i faglig sak,
..talte fullmektigen midt i mot..

Han Hans kunne kviste og barke,
det gikk så klakbarken skvatt.
Om kvinnfolka kunne han prate,
slo seg på låret med gap og skratt.
Ungskogen oppetter lier
han stelte med varsom hand.
Veier og stier han ryddet..
gjennom daler.. langs elv og vann.

Han kunne hesten føre
med tømmer på vintervei.
Homelite`n han mestret
hver gang den var sur og lei.
Han kunne linje-trær felle,
han så hvor de lutet og falt.
Men en gang jeg husker han feilet,
.. det gnistret og røk og smalt.

Han Hans kunne brøyte veier
så dalens folk kom fram.
Og arbeidstiden holdt han,
selv om dagen var varm og lang.
Han kunne bygge hus og trapper
og veier gjennom skogkledd li.
Han kunne lytte til skogens sang,
og se konvallen på vårens sti.

Han Hans kunne tralle og synge
når livet gikk hans vei.
Han kunne sverge og banne
så svovelen i øynene svei.
Han kunne kvinnfolka svinge
i dansen en midtsommernatt.
Han smilte og lo .. i festlig lag..
til en svartkopp-dram sa han takk.

Om fiske og jakt gikk praten
ved bålets flammende skjær.
Han la ut om store fangster..
om reiser til fjern og nær..
Han viste meg en gang stien
til Kæ`sjøens dunkle bredd.
Der storfisken gikk og stanget
når skogen var sommer-kledd.

Storoksen.. han en gang møtte
en dag da sommeren svant.
De sto der og målte hverandre..
så gikk de til hver sin kant.
Han kjente skogens fugler og dyr,
han så deres tegn og spor.
Ydmykhet jeg så i hans blick
for naturen her på jord.

I Iungsdalen hogg han
jeg minnes der en gang..
Kubikkgranene falt,
og han Sigvart sulle og sang.
Nå hviler fred..
over grantunge lier..
Bare stor-elgen trækker
langs far og stier..

Men stundom var han harm og stri,
hvis du gikk han litt for nær.
Da svingte han øks og spade,
så det suste i busker og trær.
Men ofte var han lun og mild,
han hadde en hjelpsom hand.
Og smilet var ofte ved hans munn,
..slik husker jeg ham, .. den gang..

Han var en ærlig arbeidskar,
en sliter av rette slag.
Han tjente sin arbeidsgiver..
.. trofast .. fra dag til dag..
Arbeidet krevde erfaring og kløkt,
men i blant.. så ble det stans..
Da visste de kloke hoder
.. at de måtte spørre han Hans..

På Bergerud, nord i dalen..
storskogen ga ham ly..
Der hørte han vårvinden hviske
og vinterstormene kny..
Han Stor-Hans vil jeg minnes,
jeg tror han var min venn..
En dag så var han borte,
bare Lorang sto der igjen.

Han kjente de ville skoger,
.. elver .. vann, og tjern ..
Der følte han seg hjemme,
med skogen var han venn.
Men lengselen var i hans hjerte,
han tenkte på barndommens sted.
Dit flyttet han så omsider,
i Odalen fant han sin fred.

Nå er alt sammen bare minner
fra en svunnen tid som var.
Men ungsbogen vokser frodig og
grønn,
det dufter av sevje og bar ..
Han Hans la etter seg mange spor
her på vår kjære jord ..
.. Ungskog som vokser .og trappa
mi heme..
der gras og tistler gror..

Helge Haakenstad

Solhaug

Agnes på Solhaug

En høstdag går jeg veien innover mot Torvet. Jeg skal besøke Agnes Houg på Solhaug. Det er en disig dag, bart på markene og vått etter mange dager med regn. I dag er det kjølig med snø i luften, det går mot vinter. Granskogen vokser helt inn til veien der jeg går, det drypper fra grenene, og jeg kjenner lukter av mose og skog, men så ganske snart ser jeg atelieret hennes, og at det ryker fra pipen på huset... Jeg ringer på og Agnes kommer ut; hun sier at hun ikke kjenner meg igjen, men jeg får værsgod å komme inn ... Snart sitter jeg ved bordet i stua. Det er varmt der, og vi snakker først litt om løst og fast - - Hun sier at Solhaug ble skilt ut fra Vaggstein i 1923. Både tomten til Solhaug og Gjestihytta hørte opprinnelig til eiendommen til Bottolf, far til Gustav Vaggstein. Hun forteller videre at hennes far, Erling Houg var god venn med

Gamle-Ivar og Sigrid Brodin. Agnes retter på brillene sine, setter seg til rette i sofaen, og jeg ser at smilet ikke er så langt unna når hun begynner å fortelle.

«Jeg er født 22. oktober i 1927, så jeg er 73 år gammel nå. Far, Erling Houg, var født i 1892 og døde i 1949. Han ble bare 57 år gammel. Min mor, Alice Houg var fra en gård på værharde Lista. Mor og far møtte hverandre og giftet seg i Amerika. Mor var født i 1893 og døde i 1975, nesten 82 år gammel.

Da jeg var barn var far skipper på en fruktbat som gikk fra sydstatene i

USA og til Haiti, Jamaica og andre øyer. Far ble kaptein da han var ganske ung, bare 25-26 år gammel. Jeg var med mor og far på denne båten fra jeg var 3 måneder gammel, men det husker jeg jo ikke noe av... Mor bodde også en tid i Farsund hjemme i Norge. Senere ble far kaptein i Waages tankrederier, og jeg husker godt at jeg var med på tankbåten Sysla. Den ble sjøsatt fra Gøteborg, og den ble vårt hjem i 3 år fra 1932 til 1935. På den tiden var jeg med over hele verden. Båten besøkte både Romania, Manilla, Sydney og San Fransisco, Baltimore og Los Angeles. I Vladivostok var det 42 minusgrader, så båten frøs fast. En del av mannskapet var fargede arbeidere, men den jeg husker best, er førstestyreren Olav Fredriksen. Han tok seg tid til å leke med meg, og så skrev han så bra, det er vel derfor jeg husker ham så godt ... På den tiden var jeg ikke sammen med andre barn; jeg lekte med voksne og fant opp mange ting, ... ja, jeg følte meg som et barn som var forkledd voksen...»

Agnes ler og finner fram gamle bilder og en bok, hvor slektshistorien er nedtegnet. Vi blar i dette og ser på bildene. Agnes blir pratsom og livlig når minnene strømmer på.

«Jeg begynte på Maridalen skole i 1935. Jeg begynte i 1.klasse et år for sent,» fortsetter hun. «Jeg ble også flyttet opp en klasse. Da trodde alle at jeg var veldig begavet Det var flere årsklasser som gikk sammen på den tiden. Jeg husker godt Eli Jensen, Ivar Brodin, Snorre Skolseg, Thor Maarud, Egil Kvande, Gina Vaggesten og Bjørg Halsnes.»

Agnes viser meg et bilde av elevene ved Maridalen skole den gang. Halsnes var overlærer, og står der på bildet i sin dress, med slips og bart ... Agnes forteller at også fru Halsnes var en dyktig pedagog. Selv om hun hadde fire barn, så steg hun inn for mannen sin ganske ofte. Halsnes var ikke bare overlærer. Han var også bonde, klokker og forsikringsagent. I timene var religion og regning særlig viktig. Agnes forteller at de av og til hadde lange friminutter fordi Halsnes var borte ... Også Agnes var med og tok opp poteter og tresket ...

«Far ble inspektør i Waages rederier før krigen, og han var i Gøteborg i krigsårene,» forteller Agnes videre. «Da bodde vi på Solhaug. I ungdomsårene husker jeg at Sigrid og Ivar Brodin var med oss på fjellet. Far og Ivar jaktet, og vi gikk mange fine turer... Jeg ser ennå for meg Sigrid Brodin, hun var så pen ...»

Christiania Ullspinneri

«Bestefar, David Ferdinand Houg, var bestyrer på Christiania Ullspinneri ved Susenbrua i Maridalen. Han var født i Hurdal 12. mars 1859 og døde 14. januar i 1929; da var jeg 2 år gammel. De var 11-12 søsken der i Hurdalen. Han var gift med Ågot, som var født 19. august 1870 og døde 1. april 1939. De fikk barna Hjørdis, Erling, Egil, Alfhild, Hermod-Johannes og Anne-Katrine. Hermod-Johannes falt i 1940 da det ble bombet på Voss. Hjørdis var eldst av barna, og far var nest eldst. Det var ikke noe godt forhold mellom far og Egil, far var ofte sint på ham; Egil ble nazist i 1940. Etter spinneri-tiden i Maridalen flyttet bestefar og bestemor til Lyngør, fordi spinnerivirksomheten ble flyttet dit. Der tok far middelskolen, og det var der ved kysten at far ble interessert i sjøen 15-16 år gammel dro han til sjøs ...»

Agnes blar i sitt album og viser meg et bilde av de ansatte ved Christiana Uldspinderi. Det er 25 staute arbeidere, og både David og Erling Houg står der...bestefaren har både skjegg og lue, som mange hadde på den tiden. I Maridalsboka står det at Spinneriet ble bygd der ved Vaggesteinsbrua i 1888. Ullspinneriet var en lang og stor to-etasjes bygning med et stort loft. Eierne av Spinneriet het Christian Munthe, og han drev også maskinforretning i Kirkegaten nede i byen. Spinneriet ble nedlagt og revet en gang omkring 1905-10. Det meste av tøyene som ble laget ved Spinneriet ble kjøpt av konfeksjonsfirmaet Dobloug nede i byen. Spinnerimaskinene ble flyttet til Lyngør på sørlandet, der virksomheten fortsatte, og mange av de ansatte fulgte med og slo seg ned i Lyngør. I dag finner vi solide murrester i elvekanten nedenfor Susenbrua, der Spinneriet lå, og skogetaten i Oslo har satt opp et kulturhistorisk skilt på stedet. Rundt murene gror det lauvskog og brennesle som vitner om tidligere bebyggelse på stedet. Sandstua som lå ved veien øst for elva, var bestyrerbolig.

Jeg ser meg omkring i stuen, der jeg sitter... Det er et høyst personlig hjem med kjære bilder på veggene og skulpturer, som Agnes selv har laget. Det er et hjem som forteller om et langt og interessant kunstnerisk liv, men det er en del år siden nå at hun var som mest aktiv - - Huset ligger for seg selv i skogkanten, uten nære naboer, og jeg spør om det ikke er ensomt å bo her..

«Jeg bor alene, men det er ikke ensomt ... det gjør ingen ting for meg. Jeg har bodd her fra 1935 og til nå, og det har aldri hendt meg noe.» fortsetter Agnes etter en liten pause. «Men når folk plukker sopp helt inn på huset, blir jeg sint. Jeg går turer av og til, og var på Mellomkollen for noen år siden ... Jeg gikk mange turer når Kjetil var ung. Da gikk vi turer i skogen, særlig om høsten - vi plukket sopp og bær.»

Jeg husker godt Kjetil fra barneskolen i Maridalen, han gikk et par klasser under meg. Jeg spør så om hvordan det står til med Kjetil. Agnes ser på meg, smiler svakt og fortsetter:

«Han arbeider ved Sintef i Oslo som sjefsforsker. Han er ikke gift, men han er ofte her og snakker med meg og hjelper meg. Kjetil ble født i 1947, og han gikk et år på Møllergata skole i byen fordi vi bodde der på den tiden. Fra 2.klasse gikk han på Maridalen skole. Kjetil var flink til å

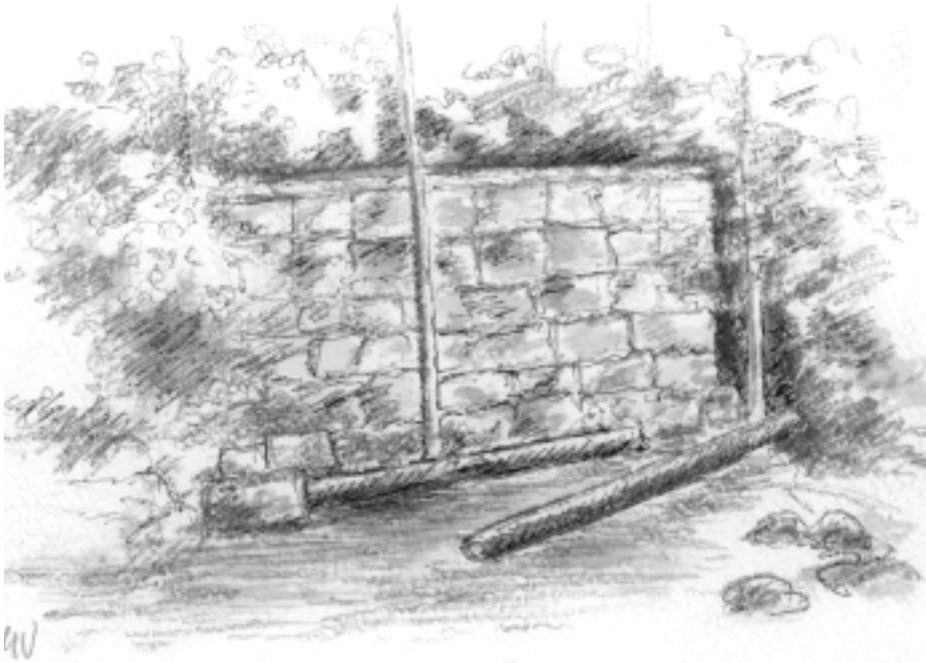
tegne, men jeg ville ikke at han skulle følge i mine kunstneriske fotefar ... Kjemi var hans store hobby, og når han var ung så drev han med kjemiske forsøk her hjemme. En gang smalt det så fælt at de hørte det helt nede på Sørbråten gård. Gyda Fossum ble så bestyrtet at hun ville ringe politiet! Kjetil hadde anlegg for slike realfag. Han studerte kjemi og gikk også 2 år ved et universitet i San Fransisco. Han tok en doktorgrad i kjemi ...»

Agnes ler, og jeg med henne, men så ser jeg at hennes blick søker mot lyset fra vinduet - hennes tanker går tilbake i tiden. Med rolig stemme forteller hun videre: «Kjetils far var Hans Henrik Holm. Han skrev dikt, og hans første bok kom ut i 1933. Noen har spurt meg om jeg var gift .. Jo visst var jeg gift! Vi var hos byfogden. Jeg husker jeg var innom en butikk for å kjøpe noe. Jeg hadde hastverk, men de i butikken sa jeg måtte vente; de hadde ikke tid til å ekspedere meg. Men da sa jeg at det var jeg som ikke hadde tid, jeg skal gifte meg!! Vi bodde på toppen av bygningen ved Hatte-Holm, midt på Karl Johan. Det var en hektisk, men slitsom tid. Kjetil var liten, han var i barnehagen ..., og vi hadde mange gjester og kunstnervenner i huset.»

Agnes reiser seg, går bort i bokhyllen og tar fram en tykk bok som hun legger på bordet foran meg. Den er stor og tung, og papiret gulner noe i kantene. Jeg begynner å bli forsiktig i boken, og gamle ord og uttrykk og sirlige bokstaver trer fram for meg...Jonsoknatt heter boken, og den er utgitt av Gyldendal Norsk Forlag i 1933. I bokhyllen ser jeg at det står flere slike bøker på rekke og rad.

«Hans Henrik skrev en del på Setesdalsdialekt,» forteller Agnes. «Han var bygutt fra Oslo, men han var ofte på ferie i Setesdalen og fikk interesse for bygdekulturen. Bøkene hans handler om tradisjon og sagn fra vår gamle bondekultur.»

En dag sitter jeg og blar i Norges Litteraturhistorie. På side 361 trer det fram for meg et fint bilde av en ung mann i pen jakke, med slips og hatt på hodet. Der står det at Hans Henrik Holm studerte språk og folklore i sin ungdom, og foretok en rekke studiereiser i norske bygder, og i Danmark og Sverige. Han var født i 1896, og han fikk kunstnerlønn av Stortinget, og ble statsstipendiat som kulturgransker i 1957. «Jonsoknatt» er

Mur ved Christiania Ullspinneri

første trinn i Holms episk-lyriske diktning om det norske. Dette Norske Folkepos kom i 7 store bind fra 1933 til 1971. Holms andre store dikt-syklus har tittelen «Bygdir i solrøyk». Den består av tre verk, hvert på to bind. Han har også skrevet enkeltstående diktsamlinger og fortellinger. - Jeg leser videre at Hans Henrik Holm trolig er den mest egenartede og også den mest omstridte blant norske nasjonalskaldere fra våre dager. Han var språklig sett vanskelig tilgjengelig, og hans verk ble ingen folkelesning.

«Etter tiden på Maridalen skole, studerte jeg kunsthistorie og tok foreberedende ved Universitetet. Jeg studerte blant annet latin og filosofi og hadde Jon Medø som lærer,» fortsetter Agnes å fortelle. «Jeg fant meg

ikke helt til rette på Universitetet, og hospiterte derfor på Kunst- og Håndverksskolen. I 1951-54 gikk jeg på Statens Kunstakademi. Der hadde jeg Per Palle Storm som lærer, og jeg gikk i billedhugger-klassen. Storm var en dyktig, men streng lærer. Det var et hardt yrke jeg utdannet meg til, og vi arbeidet også etter aktmodeller. - Det var en anstrengende, men fin tid. Kjetil var liten og i barnehagen. Det andre året ved akademiet gikk det et lys opp for meg: Dette var jo moro !! Jeg følte gleden ved å bruke min kreativitet og skape noe.

I 1953 var jeg på studietur til Spania, og besøkte blant annet Prado-museet i Madrid. Jeg besøkte også Granada, Toledo og Barcelona. Det var en fin og lærerrik tur, men jeg så også fattigdommen under Franco-regimet. Alt var så strengt; kvinner kunne for eksempel ikke bade i todelt badedrakt.

I 1954 var jeg på studietur til Italia og så på kunst blant annet i Firenze og Roma. Det var storartet. Også i Paris har jeg vært noen ganger - siste gang i 1994. Kjetil var på kongress der, og jeg var med... I 1960 vant jeg konkurransen om Bjørnsonmonumentet. Det var et gjennombrudd for meg. Det ble ferdig i 1968 og er abstrakt kunstverk, laget i syrefast stål; det ble sveiset sammen. I dag står monumentet utenfor NRK-bygningen på Majorstua, og det bærer navnet: «Over de høye fjelle». Et slikt verk får på en måte sin egen vilje, da må du følge med på ferden, ellers dør det mellom hendene dine... Ved et tidspunkt får verket et estetisk uttrykk.... Det ble rabalder da jeg vant konkurransen; noen likte det, andre likte det ikke. Ustvedt og gartneren på NRK likte monumentet, men det var mange sinte folk der nede. En gang jeg sto der, sa en dame ved siden av meg: Kan du begripe at noen kan lage noe slikt? Ja, sa jeg, det er jeg som har laget det! Da ble det taust... Jeg la ned mye arbeid og innsats i det monumentet.»

Agnes viser meg et bilde av Bjørnsonmonumentet i en kunstbok. Senere en dag står jeg utenfor NRK-bygningen og betrakter monumentet som står der med plen og rom omkring seg - og som på en måte strekker seg mot lyset og himmelen. Det er storslagent og fint, og noe gåtefullt...

«En annen abstrakt skulptur jeg fikk oppføre, står ved Stavanger Lærerskole,» fortsetter Agnes. «Den var ferdig i 1972 og bærer navnet «Hugin og Munin», etter Odins to ravner. De satt på Odins skuldre og ble sendt

ut hver dag for å skaffe nytt fra fjerne strøk. De var budbringerne som skaffet Odin ny kunnskap, og symboliserer de unges søken etter ny kunnskap.

Ellers har jeg et relieff ved hovedinngangen til Notodden lærerskole. Dette ble ferdig i 1976 og handler om folkevisen «Villemann og Magnhild». Jeg har også hatt flere verker med på Høstutstillingen. De senere årene laget jeg en del figurative ting, men dette er ikke offentlige saker... Jeg fikk 3-årig arbeidsstipend fra Staten, Oslo By`s stipend, Klaveness Reise­stipend og levde også en tid på garantiinntekten fra Staten. Det har derfor blitt en ujevn inntekt opp igjennom årene.»

«Hva er du mest stolt av, da?» spør jeg.

«Jeg vil ikke bruke ordet stolt», svarer Agnes. «Jeg har gjort så godt jeg har kunnet, og hvert verk har sin egen verdi for meg. Jeg har hatt et fritt og selvstendig liv; jeg har fått bruke mine egne evner og min kreativitet. Jeg har gjort det jeg har hatt lyst til. Det er en god tilfredsstillelse.... Etter 1976 har jeg drevet for meg selv. Damer blir regnet som gamle før menn, vet du... Per Palle Storm var kreativ og ungdommelig selv i høy alder. Men jeg holder på med det jeg liker - da holder en seg ung i sinnet. Det hender jeg maler nonfigurativt, og jeg er også glad i å lese. Jeg skulle ha gjort så mye - jeg får ikke tiden til å strekke til... Kjetil hjelper meg med det praktiske, men jeg skulle ha pusset opp huset. Jeg har 200 meter til postkassa ved veien; dit går jeg av og til i bare slåbroken!

Jeg pleier ikke å dra på eldresenteret i Maridalen. Jeg kjenner ikke så mange der, og interessene er så forskjellige. Jeg pleier ikke å gå i kirken heller; jeg fikk nok av kirken under krigen. Det var vel i 5. gym. ved Grefsen skole, at vi var på sykkel­tur til Biri, og det regnet slik at bøker og alt ble vått. Vi var på et kristelig møte på Biri, og det var andakt før frokost, andakt etter frokost, og salmesang; det var rene hjerne-vasken, og da fikk jeg nok av kirken. Andreas Aarflot gikk også i klassen, men han beholdt troen... Jeg forstår at det å tro er et behov hos mange mennesker, men selv ville jeg ikke konfirmeres. Da var mor lei seg... Men Kjetil ville konfirmere seg, se bildet her av Kjetil, Inger Johanne Sundby og Solveig og Lisbeth Fossum.

Jeg har kjent mange mennesker opp gjennom årene - kommunister også - de fleste er hyggelige...»

Jeg spør henne om hun vet noe om livet her på Tørjet, før i tida?

«Det var før min tid,» svarer Agnes, «men vi har hatt god kontakt med Gjestifolket opp gjennom årene. Olaf Gjesti hadde fire sønner, tror jeg. Kjetil kalte Gunnar og Ingrid for far og mor.. De var gode naboer og enestående mennesker.

Nede ved hovedveien er det ei lita hytte som to gullsmeder leide av Baltzer Vaggstein. Kona til Gunnar Vaggsten, Johanna, kom som hushjelp til den hytta. Vera Volla har bodd der; nå er det sønn til Øyvind Brodal som har den.

Kvande i kommuneskogen kjøpte tomt her for lenge siden, mellom Solhaug og Sandermosveien. Men han fikk ikke bygge; han bygde i steden på Godlia. Ole, bror til Gunnar Vaggsten, satte også opp en hytte her på oversiden - rett ved Torvet. I dag er det bare tufter igjen etter alt dette.

I Hagaløkka husker jeg at fru Eger bodde i det gamle huset. Datteren hennes, Hedvig, arbeidet ved Riksarkivet.

Overlærer Halsnes var streng og kirkelig anlagt. Vi ble drillet i religion og regning. Da krigen kom ble Halsnes sendt til Kirkenes på tvangsarbeid. Tyskerne prøvde å få makten over lærerne, men Halsnes ville ikke inn i Lærersambandet. Datteren til Halsnes, Aud Astrid, er mor til Ingrid Bjørnov, hun som synger og spiller...

Atelieret oppe ved veien ble bygget omkring 1972. Det var strengt med byggingen den gang. Jeg har arbeidet der en del... nå er det for mye rot der...»

Vår samtale nærmer seg slutten, tiden har gått fort. Jeg takker for at jeg fikk komme, og reiser meg for å gå. Utenfor daler snøfillene ned, og et lett teppe av nysnø har lagt seg på bakken. Det er fortsatt fuktig, og rått og kjølig i luften.. I det jeg går, ser jeg på alle bildene og kunstverkene på veggene.

«Dette bildet her er laget av Hans-Gerhard Sørensen,» sier Agnes. «Han var illustratør, og laget bilder til Hans Henriks bøker. Disse bildene og skulpturene har jeg laget selv, den i tre brukte jeg motorsagen på...» Vi

går gjennom yttergangen med den store peisen i hjørnet, og de grove bjelkene under taket.

Så sier vi farvel og jeg går, mens hun en kort stund blir stående på trappa og vinke og smile... Det var et interessant og hyggelig møte - som ga meg noe - jeg hadde møtt et åpent og levende menneske som var både kunnskapsrikt, tolerant og spennende. Jeg tenkte på vårt møte i flere dager etterpå

Korsbæreren.

En disig og kjølig januardag står jeg i en sliten bakgård ved Toftes gate. Jeg har en avtale med Tom Charly Melby, og jeg leter etter hvor han bor. Jeg spør to unge kvinner som kommer forbi, og den ene svarer: «Han med skjegget og den store hatten bor der i oppgangen i andre etasje.» Hun peker mot døren.

For noen dager siden fant jeg fram til hans lille, slitte hytte i skogen nordøst for Vellet, men alt var stille der. Et teppe av snø lå rundt huset og viste at Tom ikke var der nå lenger. Jeg kom i snakk med Ragnar Moe og han forklarte at Tom nå holdt til i morens leilighet i Toftes gate. Moren hans døde nå i november, etter et lengre sykeleie. - Jeg

dro dit ned en ettermiddag og lette i alle oppganger og bakgårder, men fant ikke Tom med det samme. Men så, i en bakgård noe lenger ned så jeg en kar som kom ut og tømte søppel i en dunk. Jeg kjente ham igjen, det var Tom - -

Han var tynn, ikke så høy, og han var hårete, markert, og noe blek i ansiktet. Vi snakket sammen og avtalte å møtes noen dager senere ...

Jeg går til døren som de unge kvinnene pekte på, og fortsetter opp den slitte og støvete trappen til annen etasje. Tom åpner døren med en gang, og snart sitter vi ved bordet i stuen. Det er varmt der og en dempet belysning; i rommet ser jeg gamle møbler, bilder og andre ting som er samlet gjennom et langt liv. Rett utenfor hører jeg brusert fra trafikken. «Jeg bor her nå og rydder opp etter mor som er død,» sier Tom. «Det er mye som skal ordnes og gjøres.»

Jeg forteller litt om meg selv, og hvorfor jeg gjerne vil snakke med ham. «Vi er jo begge Maridøler», sier jeg. Han får plassert meg i den riktige

Tom's hytte

sammenhengen, men så spør han hvorfor jeg vil snakke med en raring som han. «Jeg vil gjerne snakke med folk med ulik bakgrunn og livserfaring», svarer jeg. Tom ser på meg. Han har en klar tale og er glad i å snakke om livet og tiden i Maridalen

«Jeg ble født 31. juli i 1951, så jeg er snart 50 år,» begynner han. «Vi bodde først i Schublers gate bak Tøyen skole. Jeg var 4 1/2 år da vi flyttet til Maridalen. Barndomshjemmet mitt var Høgås, den innerste hytta i Kasaskogen, øst for Vellet.

Det var også barndomshjemmet til far, Carl William Melby. Min mor, Grethe Melby og far ble skilt da jeg var 15 år.» Jeg ser for meg hytta Høgås som ligger avsides og fritt til, med utsikt østover mot Dausjøen. Jeg gikk dit en dag, og så da at den nå restaureres. Også de andre hyttene der ser noe slitte og slitne ut.

«Far gikk også alle årene på Maridalen skole, og folk kalte ham Lalla. Han var flink til å plystre, og han var en danseløve på Vellet når det var fest der. Far var flink til å ta med meg og søstera mi, Alice, på tur i skogen. Naturkjærligheten blir lagt i barndommen, vet du... Far var på en måte et naturmenneske. Når han plystra, så svarte fuglene... Far jobba blant annet på Emaljeverket og som utkaster på «Lompa», Sinsenkroa og Ekebergrestauranten. Far lever ennå han ...

Da jeg var liten, lekte jeg med trefly som beveget seg på en løpestring. Når TV'n kom, gikk jeg til Skredderstua og fikk se barne-TV i stua til Per Pedersen. Jeg hadde god kontakt både med Per, Jenny og Solveig, og Hans Hjelkrem var min lekekamerat. Jeg husker jeg var på Kasa når de slakta ved juletider. Slakteren dro rundt på gårdene, og jeg kan ennå kjenne lukta av gris når de skollet den og hengte den opp. Jeg så også at de hogde hodet av hønene

Jeg gikk på Maridalen skole i 7 år og hadde Hindbjørgmo og Karlsen som lærere. Det var ei fin tid, jeg likte meg godt på skolen. Den var liten, og det var en god kontakt mellom lærere og elever. Jeg gikk i klasse med Steinar Skolseg, Solveig Pedersen og Harald Indgjerd. Harald gikk ofte og dro på lillebroren sin, Bjørn; jeg var med dem hjem av og til - - da fikk jeg elgkarbonader av hu Bergljot....

Jeg og mange med meg husker med gru tannlegebussen som kom til sko-

len. Vi satt der bak et lite forheng og fikk med oss alle lukter og lyder, og tannlegen borra og borra ... På skolen hadde vi også gymnastikk ute, og det hendte at vi så elg på nordsiden av skolen.

Liv Johanne Monsrud, hu Lilla, gikk et år under meg på skolen. Jeg kikka på henne av og til, hun var så pen ... En gang fikk jeg henne med på kino på Eldorado, men jeg var så sjenert ... jeg var som ei julestjerne i fjeset....

Etter Maridalen skole begynte jeg på Sandaker videregående skole, men vi flyttet til Ryen og senere hit til Grünerløkka. Jeg prøvde meg på videre skolegang, men brøt så over tvert ... mor og far ble skilt, og i ungdomsårene hadde jeg mange forskjellige jobber rundt omkring i byen Jeg var aktivitetsleder på Tøyen fritidsklubb i 1,5 år, og jeg arbeidet som bud og blomsterdekoratør, i barnehage, fritidsklubb og i bokbinderi, og hadde også jobb på Sønnak, Bjølsen mølla og Emaljeverket. Jeg har også gått på Skjeberg folkehøyskole på dramalinja, da var jeg 28 år og eldst på skolen... I 1972 fikk jeg en gutt, Odd Ivan, sammen med Synnøve. Han blir 29 år snart og jobber på Hovden i Telemark. Da han var liten bodde vi her, med barnevogn og alt sammen...»

Det blir en liten pause i vår samtale, jeg hører den jevne duren av biler utenfor, og noen ringer Tom på mobilen... Fra taket henger den nakne lampen over bordet og kaster et skarpt lysskjær ut i det dunkle stuerommet. Tom sitter i skyggen, utenfor lyskjeglen, men jeg ser ham godt der han sitter med sitt frodige og rufsete skjegg, furet og merket i ansiktet... Så fortsetter han med klar og sterk stemme:

«Jeg kom på kjøret, vet du. Jeg levde et slags dobbeltliv... rusa og nykter om hverandre... Jeg kasta bort nesten halve livet mitt i rus og dop i byen, men etter mange år med hardt kjøring kom jeg meg ut av det. På det værste brukte jeg omkring 2.000 kr. dagen på rus! Men jeg hadde et godt nettverk omkring meg, familien min og folket i Maridalen. Hvis jeg ikke hadde hatt det så hadde jeg gått til grunne. Familien har stått brask og bram med meg; døra har aldri vært lukket, selv om jeg kom møkkete og rusa hjem. Jeg har mye å takke min mor og søster for ... Folket i Maridalen har også betydd mye for meg. Jeg var alltid velkommen i Maridalen; det var ingen som vendte meg ryggen, eller fornektet meg. Jeg har alltid hatt en åpen dør på Hauger gård. Der spadde jeg møkk, og det var hester

i stallen. Snorre Skolseg lot meg flytte inn i hytta, det var han som ga meg nøkkelen, og han fulgte meg ikke med falkeblikk. Jeg har også mye å takke Steinar for... Jeg har hatt den hytta i 26 år nå. Hytta og alle turene i skog og mark bidro til at jeg kom meg på beina igjen. Jeg skulle ikke dra med meg folk fra Vaterland på hytta, og skulle også unngå rusing. Den var mitt lille krypinn og fristed på jorden når det stormet som verst. Jeg var 2-3 måneder i byen, så vendte jeg tilbake til Maridalen og hytta mi ... Det må være noe som fyller tomrommet etter rusen; folk du kan besøke og snakke med, folk som støtter deg uansett, du må ha en returmulighet... jeg beholdt de vennene som var nykter ... de støtta meg... Jeg har vært åpen om livet mitt, jeg har sagt sånn som det er, og da viser også folk deg tillit... Jeg har fått nye venner, og det skapes bånd eller lenker som er ubrytelige...»

«Skogen og Marka har også betydd mye for meg,» fortsetter Tom ivrig. «Jeg var på mange fine turer både i barndommen og senere da jeg var på kjøret... Kjærligheten til skogen og Marka fikk jeg i ung alder. Vi bodde jo midt i skogen og lærte mye bra også på skolen. Vi bygde gapahuk og lærte å klare oss ute i naturen alene. Far sa at vi ikke skulle bryte alle kvistene av et tre, for det kommer ei slekt etter oss også. Jeg fiska i Dausjøen før i tida. Far hadde teiner der, og vi fikk både abbor og ørret. Om vinteren pilka vi på isen. Jeg har sett gaupe to ganger. En gang skulle jeg ta ned et grantre bak Høgås, det var ved 4-5 tida om morran. Da så jeg gaupe som lå oppe på granleggen, det var et ungdyr. - Vi fikk bra med fisk før i tida, ofte hadde vi en plastpose full av abbor med hjem. Ved Fagervann er det pent, men det er lite fisk der.. Det er vel for surt... Det er mye som har forandret seg nå. Ved Øyungen er det så mye folk nå, og det blir mye søppel og dritt. Det skulle vært toiletter ved flere av vannene. «

«Hvilke andre steder i Marka søkte du til, da?» spør jeg litt nysgjerrig.

«Jeg gikk flere turer innover til Smalstrøm og Hakloelva,» svarer Tom. «Der er det så stille og fredelig, og fisk er det også der. Jeg gikk dit ofte alene, for da kom jeg nærmere inn på naturen. Jeg gikk i mitt eget tempo, og spiste når jeg var sulten. Jeg var min egen herre, og levde på naturens premisser. Jeg har også gått over hengebrua ved Bjørnsjøhelvete, på skiltet der står det at du må gå på eget ansvar.

Jeg dro også innover skogen når jeg ville bort fra byen og problemene.

Noen ganger dro jeg før rustrangen kom over meg. Da fisket jeg, plukket sommerens blomster og sov ut under de kvisttunge graner.. det var en fin tid ... Det hender jeg går lange turer; jeg kan ta T-banen til Midtstua og gå tilbake over skogen mot hytta mi i Maridalen. Det er godt å gå slik, la tankene fare og se på naturen omkring deg. En vinterkveld i måneskinn møtte jeg flere elger på min vei.»

Jeg blir noe forundret der jeg sitter. Tom har også søkt innover til Hakloelvas stryk og stille loner; han har søkt innover til skogens dype ro og stillhet, der ingen mennesker kan skade deg eller såre deg ... Kanskje har han sett fossekallen der i stryket, nøkkerosene som blommer i elvekanten, og tatt den glinsende auren når dagen gikk mot kveld... Ja, kanskje har han også hvilt seg under den store grana med de brede vingene... Tom er nok også en naturelsker og vandrer på skogens sti. Han har opplevd naturens gjestfrihet og fornyende kraft...

«Hytta mi i Maridalen døpte jeg Musebo,» fortsetter Tom. «Den ble bygd i 1926, og jeg har hatt den nå i 26 år. Det var en dårlig hytte, men jeg har satt inn nye dører og ordnet en del andre ting. Den er bare sommerisolert, og jeg har ikke hatt strøm. Jeg henta vann fra en brønn, eller tok med vann på plastkanner. Så sank jeg ved så jeg kunne fyre i ovnen. Det var et tøft liv, men jeg leste aviser og fulgte med politisk, og jeg hadde batteri-TV. Det var mye mus der, og jeg satte ut mange feller, men noen ble mine venner... En mus jeg kalte Mustafa var der i lang tid, jeg ga den gulost og pratet med den ... jeg tror den beskyttet meg... En gang jeg hadde vært på fest, satte jeg klokka til å ringe så jeg kunne stå opp og legge på ovnen. Det var hard vinter og minus 24 grader ute. Jeg våkna tidlig på morran i soveposen av at det var kaldt, og soveposen fikk jeg ikke opp på grunn av ising. Det var minus 26 grader inne i hytta. Jeg pusta på glidelåsen og fikk den opp etter hvert, men da jeg skulle ut, sto det en elg på trappa med forbeina oppe på verandakanten ... jeg måtte åpne et vindu for å pisse....

Jeg disponerer hytta ennå, og jeg vil gjerne bruke den i helgene og om sommeren. Jeg savner hytta alle årstidene har sin sjarm i Maridalen, men våren er fantastisk fin der... det er en sjelden fin opplevelse å gå stien nedover fra hytta og se dalen som åpner seg foran deg. Utsikten nordover dalen fra Låkeberget er også vakker. Da får begrepet skaperverk en mening, og vi forstår dikterens ord: «Kom til den fagre Maridal»

Jeg søker alltid tilbake til Maridalen, denne trangen til å oppleve barndommens dal vil være med meg til jeg ligger i graven.»

Jeg drikker litt kaffe mens jeg hører på at Tom forteller. Han røyker mens han snakker åpent og lett, og han ler... Jeg blir både forundret og imponert over det mennesket som sitter foran meg. Tross all elendighe-ten han har sett og opplevd, så har han beholdt humoren og latteren...

«De menneskene jeg har størst respekt for her i verden, er folkene i Frelsesarmeen,» fortsetter han mens han ser rett på meg. «Jeg har opplevd at de hjelper rusmisbrukerne; nå hjelper jeg Frelsesarmeen i deres arbeid. De viser hva bibelen betyr i praksis - - nestekjærlighet. Der er alle mennesker like mye verdt, og de løper ikke etter deg og slår deg i hodet med bibelen. Men de hjelper deg og veileder deg når du spør sjøl. De er ikke som Jehovas Vitner. Njaal Djurhuus og kona hans, Erna er enestående mennesker. Han er fra Færøyene..

I Urtegata, på nedsiden av Hersleb skole, holder Fyrlyskorpset til Frelsesarmeen til. De skal være en fyrlykt for de som trenger det, slik som Jesus var. Der i Urtegata er det matstasjon hver dag mellom kl. 9 og 12, men ikke i helgene. De har fått ny suppebuss også nå, og suppa er så god at Brimi var der og spurte etter oppskriften.. Frelsesarmè-folkene vasker tøyet for rusmisbrukerne, og de får varm mat og te og de kan dusje der. Det er lege der èn gang i uka, slik at de som vil kan få en legesjekk, og de har også metadontilbud. Hos Frelsesarmeen kan de hjelpe deg med søknader, og det er ulike aktivitetstilbud som fotball, silketrykk og sommerturer på sjøen. Det er viktig at rusmisbrukerne holder hygien under kontroll, for å unngå betennelser og slikt. De som bare vil ha en å prate med, får også dette.

De siste 6 årene har jeg vært med Nattpatroljen til Frelsesarmeen på julaften. Vi deler ut frukt, konfekt, kaffe og te og varme ulltepper, og gir de som trenger det en utstrakt hånd. For mange er jula den tyngste tida, selvmordsstatistikken viser det ... Jeg har også jobba frivillig for Frelsesarmeen både på kjøkkenet, med servering ute om sommeren og med oppussing og andre forefallende arbeider. Både Frelsesarmeen og Evangeliesenteret har suppebusser. Suppebussen til Evangeliesenteret er åpen mellom kl. 12 og 14, der er Lise og Ludvig Karlsen foregangsmennesker. De retter seg først og fremst mot alkoholisererte rusmisbrukere. Også

Blå Kors gjør mye godt, men der må du være mer nykter. Hos Frelsesarmèen kan du være så full du vil, der blir du bært inn ... Jeg har også vært med på Blå Kors og hos Henning Holstad flere ganger i jula. Der er det koldtbord hele døgnet og julemiddag og julegaver, og det er tre sovesaler. Disse tilbudene i jula er et være eller ikke være for mange.

Kommunen gjør alt for lite i dag. De legger ned fritidsklubber og vil ha rusmisbrukerne bort fra gata. Det meste av hjelpen er frivillig arbeid, men dette er et samfunnsansvar - ikke veldedighet.... Det er politisk vilje og mot som mangler.

Jeg har vært med på Frelsesarmèens nærradiostasjon mange ganger, og også på programmene Holmgang og Lønning og Staff. På nærradiostasjonen har vi program hver jul der vi snakker om året som har gått og forventningene til det nye. Vi har også hatt naturprogram, turstiprogram og innslag fra hytta mi og Dausjøelva. Jeg har også drevet reklame for Maridalsspillet. I 1995 ble det tredje juledag på NRK 1 sendt et program kalt «Onkel Toms hytte». Det var på sosialkanalen, og handlet om meg som menneske. Programmet hadde 960 000 seere; det var bare «Grevinnen og Hovmesteren» som slo det i seerantall; de hadde 1 mill. 60 000 seere...

Jeg vil ikke være hykler, så jeg kaller meg ikke kristen. Men jeg har ei tru, og jeg har beholdt barnetrua mi .. Jeg er ingen kirkegjenger, men jeg har lest i bibelen og kan mine vers... Jeg står i statskirken, og har døpt sønnen min, og jeg tror at det er en mening med livet; det er staket ut allerede når du ble født... Jeg tror på noe bedre etter døden, jorda er som en bensinstasjon der du samler krefter før du drar videre... Jeg har ei Gudstru, når du er ute i naturen blir den klarere for deg. I skogen får du mer tid til tankene dine om livet, døden og Gud; det er som å flyte på ryggen i ei elv ... I byen er det mer oppjaget; du skal over ei gate, passe deg for biler, og du møter venner ... da er det ikke tid til slike tanker.»

Vår samtale penser igjen inn på Maridalen, og Maridalsspillet som har vært viktig for Tom. «Jeg har vært med i alle spillene helt siden starten,» fortsetter Tom. «I Svarte-dauen er jeg korsbæreren som går foran med korset. Det er et gjennomgangstema i stykket, og det begynner med det.. Når jeg senker korset så synger koret. Maridals-spillet profilerer dalen på en fin måte, og både spillet og gudstjenesten ved kirkeruinene

er en vakker begivenhet. Det er ofte mye folk der, og et finere sted finnes vel ikke - - vannet, åkrene og skogen omkranser det hele på en sjelden fin måte. Det er bare jeg som har bært korset! Av spellaget BUL fikk jeg Olavskorset; et fint smykke som jeg kunne henge rundt halsen. Det var 25 års jubileum for meg i Maridalsspillet, og jeg fikk blomster også .. jeg ble helt rørt ... Der møtte jeg også datteren din, Irene. Hun er jo så flink til å kvede.

Maridalsspillet besto opprinnelig av trilogien Kirkebyggeren, Kirkesølvet og Svartedauen av Engelstad, men nå de siste årene har vi spilt en kortversjon av Svartedauen. Vi har også vist syngespill, basert på Asbjørnsen og Moes eventyr og St.Hansnatten av Henrik Ibsen. Jeg er glad for å være med på Maridalsspillet, da treffer jeg også mange venner.» Lampen over bordet lyser fortsatt opp der vi sitter, det er varmt og røyken har lagt seg tett i rommet. Med ett hopper en svart-hvit katt opp på fanget til Tom. «Den katta er 14 år,» sier Tom, «den er skeptisk mot fremmede, så den holder seg til meg.» Tom viser meg så bilder på veggene som han selv har laget, og han sier han liker å lese bøker. «Er du sikker på at du er ferdig med rusen?» spør jeg ham. «Det er jeg definitivt ferdig med,» svarer han bestemt. «Nok er nok - det er et tilbakelagt kapittel. Det har tatt meg mange år å komme dit jeg er i dag, det har vært både slit og smerte ... Jeg er blitt mer voksen med årene også og vil ikke rive det ned igjen. Jeg kan hilse på den gamle gjengen ved elva, men jeg har fått trua på meg selv, så jeg sprekker ikke. Jeg vil heller ikke svikte folk som tror på meg. Jeg har et barskap hvor det står en flaske whisky, den kan jeg la stå der nå. Men jeg kan også skjenke i et lite glass og prøve meg selv ... jeg klarer det nå ... det er jeg som er sjefen over alkoholen.

Jeg har svikta, støta og såra mange mennesker på min vei, men nå vil jeg gjøre noe av det godt igjen ... jeg betaler tilbake noe av min gjeld her i livet ... jeg tilbyr meg selv på en måte i Frelsesarmèens arbeid...

Jeg skammer meg ikke over fortida mi, jeg går ikke i bakgatene, jeg vil gå med rak rygg og vise styrke og stolthet... Heldigvis er jeg ikke plaget av tungsinnets svøpe, humoren og latteren vil jeg ha med meg, selv om det av og til kan være svart humor. Det er jeg selv som har skylden for problemene. Jeg hater ikke, og er ikke ensom. Jeg har mine venner og min søster Alice... For å overleve må en tenke på positive ting, være ny-

sjerrig og undres over alt det fine i livet, og det er tillatt å gråte. En må ha noe av barnet i seg og passe på at lyset som brenner i deg ikke slukner.

Nå leverer jeg blomster og gjør annet arbeid for en blomsterhandler. Jeg har noe å gjøre så jeg ikke blir sittende og gruble for mye. Jeg vil ha tingene litt på avstand nå, det er ikke så lenge siden mor døde. Jeg vet ikke ennå om jeg får overta leiligheten. Nå får jeg 7.300 kr. måneden til husleie, reise og mat til meg og katta... Husleia her er 1.560 kr. måneden nå, men Grünerløkka blir et stadig mer populært boområde. Vi får se hva det blir til..»

Jeg reiser meg og takker for at han ville møte meg; han følger meg til døren og ser at jeg går ned den slitte og slitne trappeoppgangen. Tom imponerte meg virkelig, mennesket må ha uante krefter i seg, slik at det igjen kan komme på rett vei i livet. Og noe av det gledelige er også at folket i Maridalen ikke viste ham ryggen, men ga ham en utstrakt hånd...

LINEDANSEREN

Å leve er å danse..
 på line.. stram og lang..
 Det er å gå der helt alene..
 og vise det du kan..
 I luftig svev over jorden
 .. føle forventninger og rop..
 Stole på egen trygghet
 så du ikke mister din fot..

Å leve er å gå der..
 over høstis tynn .. mot land..
 Og vite av egen erfaring:
 du greier det nok en gang!
 Dager av lys vil komme ..
 skogen du atter ser..
 Mørkets krefter må vike
 .. i dypet langt der ned..

Livet er i høye fjell
 å klatre veggen opp..
 Finne feste for din fot,
 .. nå helt til fjellets topp..
 Du må satse for å vinne
 .. livet i den tynne snor..
 Over ur og dype avgrunn,
 .. død og mørke ..her på jord..

Livet er å krysse elv
 med foss og ville stryk..
 Varsomt trå på glatte sten
 over strøm og mørke dyp..
 Se.. og nå den annen bredd
 .. lettet .. tørr .. og trygg..
 Vandre stien videre ..
 i glede .. med sekk på rygg .

Å leve er å vandre ..
 på viddas fine sti ..
 Bryte bruene der bak deg,
 søke inn til dal og li..
 Om ruskeværet kommer,
 da søker du ditt ly.
 Så ikke vill du farer
 i storm .. over fjell og fly..

Min sti den går langs avgrunn,
 .. en bunnløs .. åpen skrent ..
 Farene .. der de lurer ..
 selv om alt er kjært og kjent.
 Ved lægeret der ved Gjende,
 og Beseggens skarpe kant ..
 du vinner over mørket ..
 .. livet der jeg fant..

Å leve er i undring ..
 lære nytt om liv på jord.
 Et mangfold mye rikere
 enn det de fleste tror.
 Når først du kjenner mørket..
 .. dypt der i din sjel..
 da kan du rolig vandre..
 da er du trygg og hel..

Helge Haakenstad

Ivar på Skar gård

En novemberdag går jeg gårdsveien nedover til Skar gård, for jeg har en avtale med Ivar Brodin. Det er bare marker og mildvær med svakt regn, og det lave skydekket ligger som et teppe over dalen. Det pleier å være så fin utsikt over dalen fra Skar gård, men i dag ser jeg ikke over til den andre siden. Tankene mine går tilbake i tiden. Jeg pleide å gå Gamleveien før i tiden når jeg skulle på skolen, og jeg husker så godt den fine alléen med de store bjørketrærne langs veien her , og

steinmuren, som vi pleide å balansere på.. Når det var vind ble vi fulgt av bruset fra de store trærne, og senere på høsten var veien dekket av et teppe med blader.. Når vi trengte legehjelp, besøkte vi doktor Sigrid Brodin, og jeg husker at vi satt og ventet i rommet med den store gruen, som ble kalt kjøkkenet.

Nå fortsetter jeg gårdsveien nedover til villaen der Ivar og Britt Brodin bor, og snart sitter jeg ved bordet i den store og fine stua. Ivar, som jeg husker godt fra yngre år, er blitt noe gråere i håret nå, men ellers ser han ut slik som før i tiden. Gjestfrie og vennlige har de alltid vært. Kona Britt, er fra Hammerfest og har arbeidet mange år hos stats- og riksadvokaten. Snart begynner Ivar å fortelle med vennlig og mild stemme:

«Jeg ble født i 1929 og tok over gården her etter far midt i 1950-åra. Min bestefar, Nils Brodin, fikk kjøpt gården ved skjøte av 21. mars 1909. Nils hadde tre brødre, og de kom opprinnelig fra Sverige. Noen av dem reiste til Amerika, men Nils Brodin ble gift med datteren på Halset her i Maridalen, og han slo seg ned der. Det var svigerfar til Nils, Andreas Haug, som eide Halset på den tiden (1882-88), han var tobakks-handler også. Nils Brodin fikk forpakte Halset og drev der med hesteoppdrett.

Far, som også het Ivar Brodin, ble født i 1890 og døde 26. september 1978. Mor, Sigrid Huseby Brodin, ble født i 1899 og døde 30. desember

1985. Far overtok gården i 1926 og bygde da villaen nederst på jordet her til sine foreldre. Min far hadde landbruksskolen og bestyrte en tid en stor gård i nærheten av Gardermoen. Han giftet seg 38 år gammel, og da han tok over gården her fulgte det med ganske stor gjeld. Det ble på den tiden solgt og fradelt en del tomter. Far var en ivrig friluftsmann og idrettsmann. Han vant flere renn på ski i Nydalen Skiklubb, og han tok 18. premie i langrenn i Holmenkollen. Far trivdes godt ute i skog og mark og drev med jakt og fiske. Vi har beholdt garnrett i Øyungen, selv om skogen ble solgt unna, og far var mye der sammen med Jakob Kvan- de i kommuneskogen. De holdt til i hytta der vest for dammen. Far hadde meget gode jakthunder; vi hadde både Foxterriere, Gordon-settere og støvere. Far hadde en tid Norges beste harehund, det var en Hamilton- støver. Den ble Champion-mester og het Turum... Den hunden tok mange premier, og den ble brukt til parring. Den hadde en usedvanlig god nese her ser du et bilde av den.

Far bygde hytta Skarås oppe i lia her i 1926 da han tok over gården. Han bygde den sammen med broren sin, Oskar Brodin. Den brant ned en gang, men ble satt opp igjen i opprinnelig størrelse. Hytta med 6-7 mål tomt ble solgt til Bjarne Ånesen. Han ble fengslet av tyskerne og satt i tysk fangenskap. Jeg husker vi sendte mat til dem inne på skogen...

Far var også glad i å arbeide ute på jorda. Han var mye sammen med Einar Lilloe, som også var friluftsmann, og som var gift med Mimmi Brodin .. søster til far... Einar Lilloe var forresten dommer under OL, og også i Holmenkollen.

Mor vokste opp i et stort murhus ute ved Ljabruveien. Slekten kom fra Fet, men bestefar slo seg opp som forretningsmann og drev med både meierivirksomhet og teglverk. Mor kom fra en akademisk familie og hadde nære slektninger som var både lege, prest og meieribestyrer. Sigrid hadde hovedpraksis som lege i byen, men hadde også legekontor her på gården og praktiserte som lege i dalen og i Nordmarka. I byen holdt hun til nær kirken og parken på Sagene, i Danneviksveien 12. Både far og jeg kjørte mor rundt når hun skulle på legeoppdrag. Om sommeren kjørte jeg med bil, men om vinteren måtte vi ofte kjøre med hest og slede. Under hele krigen var Nordmarksveiene ofte igjensnødd. Da var det bare med hest og slede vi kom fram. En gang gikk hun på ski fra Bjørnholt til Hakloa. Jeg traff mange hyggelige mennesker på denne

måten, og det ble mye prating og venting. Som lege kom mor ut for flere spesielle hendelser. Det var en stor mann her oppe som kunne være både sterk og vill. En gang måtte det sendes bud etter politiet som måtte holde ham fast... Ellers husker jeg at mor tok seg av både taterfamilier og to døvstumme gamle mennesker oppe i Sørbråtaveien.

Jeg og bror min, Tore, tok som sagt over gården her midt på 1950-tallet. Tore er født i 1931, og jeg har også to søstre som lever: Ingebjørg, født i 1930 og Solveig, født i 1939. Tore tok over forpaktningen av Ødegården i 1956/57 da Lilloe døde, og har siden vært forpakter under Oslo kommune.

Nå i år har sønnen min, Erik Brodin, tatt over driften av Skar gård. Han er født i 1961, gift med Ellen Viktil. De har de tre barna Fritjof, Herman og Åsne, og de bor her nede i villaen, Dagali... Vi har bare Erik. Tore har fire barn.»

Søndre Skar gård er en av dalens eldste gårder. Nordre Skar ble i sin tid skilt ut fra hovedbølet, og her ble det siden kruttverk og militærleir. Ved Søndre Skar er det gjort øksefunn fra steinalderen, og vi er sikre på at det var fast bosetting her før Svartedauen i 1350, fordi gården etter det blir nevnt som ødegård. Skar er et naturnavn, og dette tyder på at det har vært fast bosetting her i lang tid, trolig fra før Kristi fødsel. Skar nevnes første gang i skriftlige kilder i middelalderen. Gården har lang tid tilbake vært eid av Oslo Bispestol og Hovedøya Kloster. I 1647 er Johan Skar gårdbruker på ødegården Skar. I 1648 erverver landkommisær Johan Garmann en del av eiendommen, mens Christopher og Johan Didriks- sønner får skjøte på resten i 1663. Men samme år blir hele gården kjøpt opp av borgermesteren i Christiania, Nils Lauritssøn. Senere eiere har titler som etatsråd, assessor, garvermester, regimentskvartermester og kjøpmann. I årene 1753-61 er Nordmarkens eiere Christian Ancher og Jens Hiort eiere av Skar gård. Garver Harald Lilloe kjøpte gården i 1879. De senere eiere er overrettssakfører J.I. Bruun - og så Nils Brodin. Under Skar gård nevnes også husmannsplassene Kramla, Nyestuen og Steinbråten.

Etter en kort pause fortsetter Ivar å fortelle med sin rolige og lavmælte stemme:

«Jeg husker det skjedde store forandringer med gårdsdriften fra krigsåre-

Ovn fra Gamlebygningen

ne av. Jeg var 11 år da krigen brøt ut her i landet. Før krigen hadde vi bare rødkoller til melke-kyr, men under krigen gikk vi over til telemarkskyr. De trengte mindre kraftfôr og melket godt. På den tiden hadde vi 28 melkekyr og 20 ungdyr, og det var melking for hånd.. Før krigen drev vi skiftefjøs, vi kjøpte inn gode dyr annensteds fra og drev de fram, slik at det ble gode melkekyr av dem. Det var viktig å ha en jevn melkemengde, for vi leverte melkespann til kunder i byen. Det var håndmelking morra og kveld, to ganger om dagen. Det var folka på gården som

melka, men vi var også avhengig av hjelp utenfra. Jeg husker at fru Arnesen og fru Pettersen var med og melket. Vi leverte melk to ganger om dagen i 2-5 liters spann. Det var tungt å bære melkespannene rundt i byen. I 1941 ble det slutt på kundene i byen. Fra da av kom Fellesmeieriet og henta melka med bil. Melkerampa vår var oppe ved steingjerdet ved hovedveien. Da måtte vi kjøle ned melka før levering. Vi hadde en isbinge og skar og henta is på Maridalsvannet og Dausjøen. Vi leverte melk i 50 liters spann, bilen fra Fellesmeieriet kom klokka seks om morran, og de henta melka fra dagen før.

Vi hadde også gris, høner, tre egne hester og en stor bryggerihest. Den brukte vi også i skogen. Før krigen hentet vi mask ved Ringnes bryggeri, det var et avfalls-produkt etter ølproduksjonen, kokt korn, gjær og humle... og ble brukt til dyrefôr. Far hadde tidlig fått seg en T-Ford, og han hentet mask to ganger i uka med bil. Under krigen hentet vi også mask med hest. Etter krigen - jeg tror det var i 1947 - kjøpte vi en Manus melkemaskin. Vi var tidlig ute med dette her på Skar gård, og det lettet arbeidet vårt veldig.

Etter krigen ble det slutt med telemarkskuene. Vi fikk svenskekuer i 1947; svensk rødt og hvitt fê. Vi kjøpte dyra oppe på Hedemarken. Vi kjøpte det beste ku-materialet på auksjoner, og fikk også kjøpt oksekalver fra de beste dyra på Kongsgården. I en periode hadde vi svensk rødt og hvitt fê som produserte 41 liter melk pr. dag.

Skar gård med skogen i Skarslia er i dag på i alt 340 dekar. Vi har 200 dekar skog, men mye av det er hardt lende... 140 dekar av innmarka kan drives som kornareal. Når vi dyrket før, ble mer av innmarka brukt.

Rett etter krigen skaffet vi oss en tysk trekkvogn, en såkalt støver, som vi brukte til å pløye og brøyte veiene. Den ble også brukt til å transportere høy, men vi måtte skifte til hest oppe på gården for å komme opp låvebrua. Før i tida var beitet og høyproduksjonen viktig, men vi hadde også noe korn rett etter krigen. Med årene ble kornproduksjonen viktigere, og vi skaffet oss en selvbinder som vi brukte på markene. Den la fra seg nek, som vi så tørket på hesjer eller staur. På låven hadde vi et lokomobil-treskeverk, og vi tresket kornet der før jula kom.... Kornet kjørte vi til Sandermosen stasjon i sekker, slik at det ble transportert til mølla ved Rotnes i Nittedal. Vi fikk melsekker tilbake, men så og si hele korn-

produksjonen gikk til husdyrfôr. Den gang måtte vi selv blande føret til dyra, vi brukte både jordnøttmel, soyamel og sildemel. Det var ganske tungvint - nå er det ferdige fôrblandinger.

I 50-åra kjøpte vi en beltegraver for å grøfte jorda her på Skar og på Ødegården. Det aller meste ble grøftet i 1952 til 1956. Jordene på Turter ble grøftet av kommunen, men vi har drevet jorda der etter at Rustan flyttet. Vi kjøpte oss så en Major og en Terminus slepetresker. Det var en sekketresker. Det sto folk på den og knøt sekkene når de var fulle, så sørget en pendel for å tippe to og to sekker av på åkeren. På den tida var jeg rundt og treska mange steder. Tore var hjemme på gården. Jeg treska både her på Skar gård og på Ødegården, Turter, Hauger og på Brekke, Hovseter, Huseby, Blindern, Hellerud, Tveita og Rustad. Flere av disse stedene var i privat eie. På Engebråten syd for Kjelsås gård var det omkring 80 dekar bruksjord. Vi hentet mest gras og høy derfra. I 60-åra ble det forbud mot husdyr på de kommunale gårdene her i bygda. Vi hadde fortsatt dyr til først på 70-tallet. Men det ble ikke lenger gjerdet på de kommunale gårdene, så vi kunne ikke slippe dyra. Det ble også strenge restriksjoner på utslipp fra driftsbygningene. Derfor sluttet også vi med husdyr.

Far var en pådriver for mer samarbeid mellom gårdene. Han begynte med dette rett etter krigen. Han fikk til slik at det ble fjøskontroll på gårdene, og det ble ansatt en felles regnskapsfører. Gaustad og Kongsgården var også med på dette.

I dag dyrkes det korn her på gården. Det er hestebeite, og 20 dekar er leid bort til jordbærproduksjon.

Jeg utdannet meg som agronom på Vinterlandbruksskolen i 1950. Jeg ville bli bonde, slik som far!»

Vi tar en pause i vår samtale. Det blir servert kaffe, og vi snakker litt om løst og fast. Utenfor regner det fortsatt stille, og de våte skyene henger lavt over dalen. Britt kommer inn og sier at hun husker meg som ung-gutt, da jeg var med og passet kuene. Jeg fører samtalen igjen tilbake i tiden, og spør Ivar om det er spesielle ting han husker fra krigsårene.

«10. april 1940 fikk folk vite at byen skulle bombes,» fortsetter Ivar. «Det falt 15 cm. snø, og mye folk strømmet oppover Maridalen. De kom

både med biler og til fots, og mange var engstelige for hva som skulle skje. Vi hadde et beredskapslager her på gården, og tok i mot mange. Hele låven var full av folk, og det lå folk over alt. Det var mange som var her i flere dager. Vi hadde tre utedoer, men det kunne være 30 meter kø for å gå på do. Vi sørget for at alle fikk mat. Det gikk med 200 liter melk om dagen, og bror til far som var kjøpmann, sendte mye mat hit. En baker som hadde hytte her oppe, skaffet også mye brød. Første natta ble mange frosne av å ligge i låven, så mor og far ga sine senger til folk som trengte det bedre. Folk skiftet på å bruke sengene i løpet av døgnet. 10. april holdt det til et norsk transportkompani på Skar leir. Jeg tror sje-fen deres het Hagen. Her fra gården så vi at de norske styrkene gikk i sluttet tropp fra Skar-leiren til Sandermosen stasjon - de skulle delta i krigen.... Ekspedisjonssjef Conrad Skreiberg i departementet var gift med søster til far. Vi var derfor godt underrettet i krigens startfase.

I 1944 lå far og jeg i Øyungshytta og kjørte ved fra Liggeren til Øyungsdammen. Vi lå der sammen med to odølinger, de hadde tre hester og vi hadde fire hester. Det hadde snødd mye på den tida, og da vi kjørte hjem igjen gikk det av fire miner ved militær-leiren på Skar. De gikk av på grunn av snøtrykket tror jeg, men vi ble heldigvis ikke skadet. Ovenfor Nordbråtabrua var det flere tyske bunkerser med skyteskår som dekket jordene østover.

Under krigen kjørte vi ved med fire hester og langbukk, eller en-toning, både fra Skarskogen og ved Øyungen og Fagervann. Det var to styrelenker og trekk midt på foran. Vi måtte lesse på bilene med håndmakt fra ei lasterampe.

Vi kjørte også ved fra Vaggesteinskollen til Lauvlund. Da kjørte vi med traktor og hade lånt en bukk til denne. Da hendte det at Tranmæl kom forbi og pratet.

Både Tore og jeg var med Ivar Samset fra Det norske Skogforsøksvesen, da han hadde forsøksdrift oppe i lia ved Hansekollen. Det var høye lunner av tømmer der, og vi kjørte det grove tømmeret fra bønn av lia og nedover, i kanten av myra ved 300 meteren og ned til Lauvlund.

Vi har også hogd noe i vår egen skog til eget bruk. Jeg har kledd låven med virke fra egen skog, og også mye av dette huset er bygd av slikt vir-

ke. I tillegg har vi fått ved fra skogen vår. Det er mye berg, brattlende og skinn mark i skogen vår. Jeg har prøvd å beholde noe av furua. I 1947 var det en tørr sommer, og det ble mye tørr-skog oppe i Skarslia. Vi solgte mye av det til kassefabrikken Mustad.

Skarskogen var opprinnelig på omkring 3000 dekar, men den ble delt da Nils Brodin kjøpte gården. Før i tiden hørte all skog mellom Skarselva, Øyungen, Fagervann og Turter til Skar gård. Skar gård hadde en oppgangssag ved Sagløkka nedenfor Nord-bråten i begynnelsen av 1830-årene, da en orkan blåste ned mye av skogen i Skarslia.

På Helgheim, eller Halofvillaen, oppe ved Øyungen, bodde Helga Lilloe i mange år. Hun bodde der helt alene i nærmere 70 år, bare en gårdskar stelte dyra hennes. Hun var født på Ødegården, og var datter av Harald Lilloe som ervervet Skar gård i 1879. Helga skal ha vannet allèen her ved Skar gård da hun var småpике. Harald var bror til Einar Lilloe som drev Ødegården. Einar hadde barna Trygve, Birger og Einar. Navnet Halof har jeg hørt stammer fra Bergenstraktene.

Det er blitt meg fortalt at det var en allè langs det meste av Gamle Maridalsvei fra Korsvoll til Kruttverket og Spinneriet ved Nordre Skar. Jeg kan selv huske at det før var store bjørker sydover fra skolen ved Langhagan. Her på gården har vi nå to store bjørker igjen. En står midt i allèen, og en står ved postkassa. Allèen ble visstnok hogd ned under 1. verdenskrig.

Far og skipskaptein Erling Houg, far til Agnes Houg på Solhaug, var gode venner. Han fortalte at de ofte var ute på Spinneridammen i båt, eller de badet eller gikk på skøyter. Jeg bærer selv navnet Ivar Erling Brodin, så jeg er oppkalt etter Erling Houg.

Både far og jeg har gått på Maridalen skole. Jeg hadde både herr og fru Halsnes, fru Rambøl og frk. Tommelstad som lærere. Jeg gikk der syv år og var i klasse med Thor Maarud, Arne Berentsberg og Jens og Sylvi Hagen.

I årene 1957 til 1970 bodde Marta Sletner i røkterboligen her på gården. Hun var meget dyktig som røkter, og hun var også et fint og kunnskapsrikt menneske.

Gamlebygningen

Jeg vil også nevne at jeg var i Tysklandsbrigaden etter krigen, i transportkompaniet. Jeg tror det var i 1949.

Ellers har også jeg jakta en del, og jeg har vært interessert i snekker- og bygningsarbeider. Jeg satte opp forskalingen til den nye siloen vi bygde i 1960. Jeg har også gjort mye selv her på nyhuset vårt.»

Gamlebygningen på Skar gård er fra 1700-tallet. Den ligger rett ved siden av villaen der vi nå sitter. Bygningen er ikke blitt særlig forandret siden den tid. Opprinnelig var denne bygningen innredet til to leiligheter. Utvendig har huset en åpen svalgang mot tunet, med avlukker i begge ender. Denne gamle bygningen er verneverdig, og det er tidligere sagt at eieren vil skjenke den til et bygdemuseum for Maridalen. Ivar forteller

videre slik:

«En søster av far, hun var gift Skreiberg, bodde der fram til 1937. Da flyttet bestemor opp til Gamlebygningen og bodde der sammen med Elisabeth, søster til far, en del år. Lissi var også husstell-lærer på skolen, og hun hadde en knekk på nesa fordi en hest hadde sparket henne. Det ble visst ikke brukt spiker den gang Gamlebygningen ble bygd. Nå er den ganske slitt, og den har stått tom i mange år. Vi la på en presenning under taksteinen. Jeg fikk byggetillatelse på nyboligen, under den forutsetning at ingen skulle bo der. Maridalens Venner ville frede bygningen, men byantikvaren har ikke vært inne i bildet.»

Nybygningen som er malt hvit og ligger øverst i tunet mot vest, er fra empiren. Den er bygd etter en branntakst i 1827. Bygningen er muligens oppført av Anders Næss, som kjøpte Skar gård i 1833. Bygningen er bred og rommelig med tre gjennom-gående tverrvegger. I et av rommene her hadde Sigrid Brodin legekantor. Ved siden av dette kontoret var det gamle kjøkkenet med den store gruen, som ble brukt som venteværelse. Dette var et særpreget rom med gamle møbler, og en spesiell atmosfære. Jeg har selv ventet der flere ganger i unge år på at Sigrid, med sin vennlige stemme, skulle åpne døren og be meg komme inn. Nå er det Ivars bror, Tore, som har denne bygningen.

Det gamle stabburet på Skar gård, som er furet og svartbeiset, er minst like gammelt som Gamlebygningen. Det kan være fra 1600-tallet. Stabburet har åpen svalgang, med oppgang til loftet og er en godt bevart stolpebod. Tidligere hadde visstnok stabburet panel, men dette er fjernet, og det framtrer i dag som en sjelden og gammel verneverdig tømmerbygning.

Låven og fjøset er pent malt og er av nyere dato. På gården har de også verksted, vedskjul, smie og en røkterbolig.

Både nord og sør for Skar gård ligger det flere små bolig- og hytteeiendommer som ble utskilt fra gården tidlig på 1900-tallet. Ved grensebekken mot Turter ligger på oversiden av veien - Torberg, Granberget, Åsheia og Solstua, og nede ved veien ligger Skarsløkka og Holte. Nord for Skar gård finner vi eiendommene Dagali, Skari og Maristua på nedsiden av veien, og Ringås, Granbo og Sandbo på oversiden av veien. Torberg

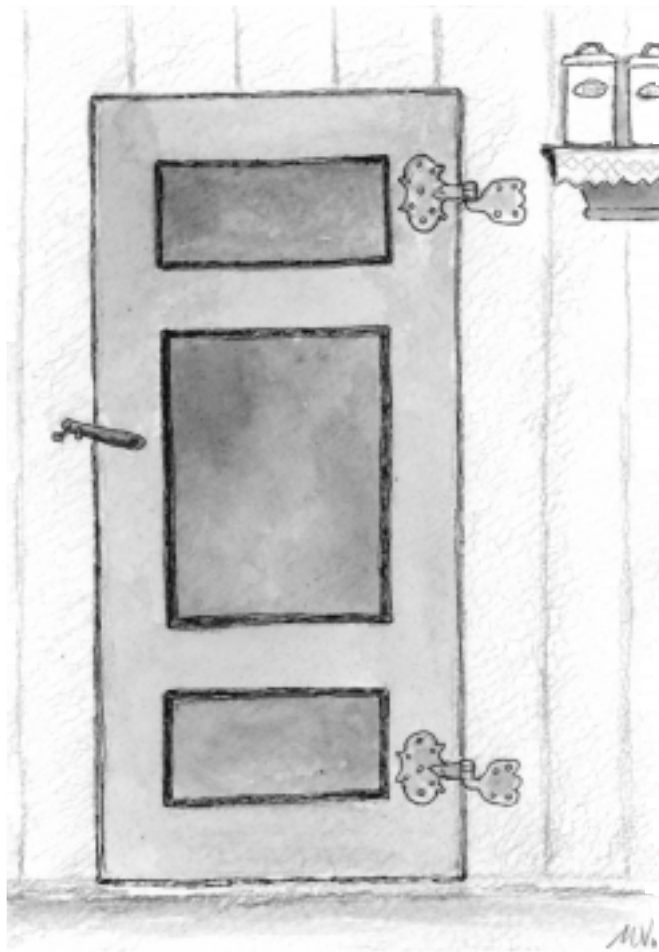
er restaurert de senere år på en vellykket måte, slik at noe av sveitserpreget og jugendstilen er bevart. Her bodde Thorleif Tømte, og her drev han sin enestående enmannsfabrikk, Tømte Skifabrikk. Jeg har selv tatt vare på mine gode Tømteski fra guttedagene. Thorleif var sønn av Andrine på Tømte, nordøst for Øyungen. Senere bodde treskjæreren, Hans Aasland, der. Han kunne lage de fineste kubbestoler og boller av kåter. Han var prestesønn fra Numedal og gift med Edel, datter av Margit Tømte.

Vår samtale går mot slutten. Ivar har åpent fortalt om livet på Skar gård slik han husker det; og en god hukommelse, det har han.

«Jeg har likt meg godt i Maridalen,» sier han. «Maridalen er en vakker dal. Jeg har vært opptatt av jorda, og hvordan den best kan drives. Jeg ville være bonde og Maridøl. Jeg har gledet meg over alle framskrittene i landbruket, og jeg har hatt gleden av å drive sammen med Tore. Jeg har mange gode minner både fra skogen og gårdsdriften. I dag har vi ei hytte ved Bromma hvor jeg kan drive litt jakt. Før du går, kan jeg vise deg Gamlebygningen.»

Jeg blir glad for det, jeg takker for meg, og vi går ut. Det regner ennå svakt og stille, og det virker surt å komme ut fra den varme stuen. Ivar låser oss inn døren fra sval-gangen og viser meg rundt i den gamle bygningen. Jeg blir fylt av en andektig ro og beundring av alt jeg ser. Det er lavt under taket og synlige bjelker i alle rom. De gamle hengslene fra 1700-tallet er bevart. Vi kommer først inn i kjøkkenet med svart-ovn, bord og stoler, og mot syd ligger soverommet med to senger. Jeg lar blikket streife over de gamle tømmerveggene og det gamle inventaret. Jeg ser at gulvet har slått seg og er skjevt i kjøkkenet. Så går vi inn i den østre stua som går i nord-syd retning. Der er det en fin salong med sofa og skap og en ovn, alt i gammel stil. Jeg håper i mitt indre at alt dette blir tatt vare på.

Så forlater jeg Skar gård for denne gang, det gamle sted der historien er gjemt i veggene. Jeg rusler ettertenksom og takknemlig oppover til gamleveien; der melke-rampa en gang sto.. Over dalen ligger ennå det lave skydekket, og det regner stille.

Fra Gamlebygningen

Folket på Slåttebråten

En fin sommerdag går jeg forbi tuf-
tene etter Sanderstua og oppover det
gamle veifaret mot Gresstua. Det er
tidlig morgen og varmt, vårens
blomster kranser min vei, og jeg hø-
rer det kåte brusert fra Grytebekken
på min høyre side. Ved Sanderstua
blomstret syrinbuskene og minnet
meg om folkene som bodde der før.
Også ved Gresstua er det bare stei-
ner og grunnmurer igjen. Etter å ha
sett meg litt rundt på stedet fortset-
ter jeg nordover på vestsiden av
jernbanelinja. Jeg ser de tydelige

sporene i terrenget etter en kullmile, rett nord for Gresstua. Det er flere
synlige groper i en ring som viser at de tok sand og dekket milen med.
Jeg vandrer videre og krysser jernbanelinja der jeg ser den lille hogstfla-
ten. Så går jeg oppover et stykke, og snart står jeg ved den gamle ulve-
graven. På stedet er det en stor grop i jorda med sandvoll omkring. Den
har rast noe igjen med årene, men det skal være gamle vegger av tøm-
mer under sandjorda. Folk på den tid satte ut åte midt i ulvegraven -
gjørne et levende dyr, og dekket graven til med kvister og bar. Ulvegra-
vene lå gjerne i nærheten av bebyggelse, slik at de skulle høre når ulven
var på åta. Etter en stund vandrer jeg nordover mot Slåttebråten, som en
gang lå på østsiden av linja i skogen, øst for Sander gård. Snart er jeg
framme der Slåttebråten lå, men alt er borte nå husene ble revet om-
kring 1970.

Slåttebråten var en husmannsplass under Sander gård, og kan ha blitt
ryddet alt på slutten av 1700-tallet. Det var en løkke her som tilhørte
kommunen, men nå har skogen tatt alt tilbake. Jeg går litt rundt og kom-
mer med ett over restene av grunnmuren og av den gamle trappa; den er
omkranset av gamle grasstrå og vårens hvitveis. Ellers er alle spor her
borte. Jeg setter meg så ned i en åpen glenne der sola får tak, hviler ryg-
gen mot et tre og lar tankene gå noen måneder tilbake...

Slåttebråte 1970

En kald januardag går jeg opp den svingete trappen i Hansemyrveien 2 på Korsvoll, der Harald Odvar Olsen bor. Han møtte meg på trappa og ba meg komme inn, snart sitter vi ved bordet i stuen i annen etasje. Det er en godt voksen kar jeg har foran meg, han er skallet med en hårkrans omkring hodet. Han sier at han ser dårlig nå, men han hører godt, og hukkommelsen viser seg å være meget god. Så begynner han å fortelle med sin lavmælte og rolige stemme:

«Jeg ble født 15. mars 1913, så jeg blir snart 88 år gammel. Jeg ble født på Enger gård i Sørkedalen. Jeg var bare to år gammel da vi i 1915 flyttet til Slåttebråten i Maridalen; det var der jeg vokste opp. Far, Ole Olsen, var fra Sand i Odalen, han var født i 1878. Han var tømmermann og arbeidet i kommunens bygningsavdeling. Han arbeidet på Nes gård og

bygde blant annet den store låven som er der nå. Den ble satt opp i 1916 og ble hans siste jobb. Han fikk en betennelse i hodet og døde allerede i 1917, 39 år gammel. Da var jeg 4 år.

Mor, Helma Olsen, var fra Skarnes i Odalen, og hun var født i 1885. Hun ble enke i 1917 og satt da igjen med fire unger: Anna, Karl, Kåre og meg. Hun var et arbeidsjern, og hun ga seg ikke over. Vi var på Slåttebråten til 1928, og mor døde først i 1968..... 83 år gammel. Det kom to familier etter oss på Slåttebråten. Den siste som bodde der var Einar Øverby.

Slåttebråten var et en-etasjet hus med stue, kjøkken og et kammers. Det var bygd av tømmer, men hadde panel, og det var synlige bjelker i taket. Mor og vi unga sov på stua. Kammerset leide vi bort til Borghild Verner fra Solemskogen, som var ivrig turgåer i Lillomarka. Det var også et ut-hus på stedet med vedskjul, utedo og plass til en hest eller ku. Vi dyrket poteter og grønnsaker, men hadde ikke dyr. Vi måtte over jernbanelinja for å komme ned til bygda. Det var bygd en overgang der med steintrapp ned til havna på Sandersiden.

En gang husker jeg det var pipebrann på Slåttebråten. Lågan sto høyt over den murte pipa, det dura som et fly, og de så det fra Skjervengården. Folk kom over isen for å hjelpe, men det gikk bra. Vi hadde aldri brann

For å brødfø seg selv og de fire ungene måtte mor ta på seg vaskejobber rundt i bygda. Det var lange arbeidsdager, og vi unga måtte greie oss mye selv. Når hun vasket fikk hun 2 kr. dagen. Vi var de fattigste av de fattige i Maridalen den gang. Men mor var viljesterk, arbeidssom og seig; hun ga seg aldri. Men mor klagde heller ikke. Hun sa lite og tok det hun fikk, uten å kreve. Mor var for god, ... jeg mener hun ble utnyttet... I 1920 overtok mor som kirketjener i Maridalen kapell. Hun ble vikar for Hermansen på Kallerud, som var blitt syk. Hun hadde denne vikarjobben i 32 år, uten fast kontrakt, og begynnerlønnen hennes var 85 kr. året. Prester på den tiden var Schreiner, Godal og Fodnes. Mor måtte bære vann fra bekken og vaske gulv og alle benker etter gudstjenesten. En dag organisten, overlærer Hansen fra Tåsen skole, så at mor la ned vaskeartiklene i veska si, spurte han henne om hun brukte sitt eget.... «Ja,» sa mor... «jeg får ikke penger til slikt» Når det var tilstelninger

måtte hun gjøre reint. Hun vasket dagen etterpå når det hadde vært jule-
trefester.

Halsnes var klokker i kapellet, men han ble syk i lang tid, og da måtte
mor gjøre jobben hans også. Hun ringte med klokkene jule- og nyttårsaf-
ten. Jeg var med henne og lærte dette, slik at jeg senere kunne gjøre det-
te alene. Det gikk en stige helt opp til klokka. Først måtte vi dra i tauet i
10-15 minutter, så måtte vi opp og binde klokka fast, før vi i 5-10 mi-
nutter slo på klokka med pendelen, eller dærken, som vi kalte den. Når
det kom gravfølge, ble vi varslet av folk som sto på veien.

Mor vasket også tøy for Halsnes. En gang hun var i bryggerhuset under
skolestua og vasket, så kom Andrea, søster til Halsnes. Vi hadde lite mat,
og mor hadde ikke spist, hun var sliten og hang over skurebrettet, helt
ferdig. Mor ble tatt med inn, og Andrea sa at hun måtte ha mat. Men fru
Halsnes svarte: «Det er ikke måltid!» Mor måtte gjøre seg ferdig med
vasken, skylle tøyet i utespringen og så gå hjem igjen....

En annen gang var vi unga sultne - og før vi la oss, skrev vi en lapp og la
på bordet:

«Vekk oss når du kommer, vi er sultne.» Mor kom seint hjem, for da
hadde hun vært hos fattig- forstanderen i byen og fått noen penger til
mat. Da hun fant lappen vår, gikk hun til Solemskogen og handlet, slik at
det ble mat i huset... Jeg var 6 år den gangen, og far var død.

Da mor sluttet som kirketjener, fikk hun et pent tinnfat av menigheten i
Maridalen, der det var inngravert: Med takk for lang og tro tjeneste i
Menigheten. Men hun fikk ikke pensjon, fordi hun bare hadde vært vi-
kar. Da diakon Magelsen ovetok som kirketjener etter henne, søkte han
om trygdeleilighet for henne. I mellomtiden fikk hun et rom på Øvre
Kirkeby, men kommunen godtok ikke dette. Hun bodde en tid på Nedre
Kirkeby, før hun så fikk en bra trygdeleilighet på Lille Langerud. Mor
beholdt barnetrua. Hun giftet seg ikke igjen, og hun fulgte det råd hun
fikk av Lindstad, gift med Ågot Tømte: «Gi deg aldri!» Mor ble glemte,
tross alt arbeidet og slitet; hun var et null i fattigkommisjonen, og ingen
fra Maridalen kom i begravelsen...»

Vi tar en liten pause i vår samtale, og hans kone Gerd serverer oss kaffe
og kaker. Harald forteller at han giftet seg i 1953, og flyttet da hit til hu-

set i Hansemyrveien 2. Det ble bygd i 1924 av foreldrene til Gerd, og de
har to døtre sammen. Den yngste bor her på Korsvoll... Snart fortsetter
Harald å fortelle fra livet i Maridalen:

«Oskar Klever og kona Elise kom til Sander gård i 1912, da kommunen
overtok gården fra Nordmarksgodset. Under Sander hørte husmanns-
plassene Sagstua, Sanderberget, Halvorstua, Slåttebråten, Sanderstua,
Gresstua og Monsetangen. Ila, Odden og Hen er andre stedsnavn under
Sander gård. Det er bare Sanderberget og Sagstua som står i dag. Før i
tiden lå det et båthus og et sagbruk nede ved vannet ved Sander. Jeg hus-
ker det godt, det var ei kommunesag som skar tømmer fra skogene i
nærheten, og lokomobilen ble kjørt over isen til Sander. Sander-saga ble
flyttet til Rauløkka ved Gata i 1920-åra. Jeg husker det måtte 5-6 hester
til for å dra dampmaskinen opp bakkene til gården og så videre mot brua
og hovedveien. Stigningen her nord for vannet ved Sander gård fikk nav-
net Merrasprenga. Maskin-mesteren på saga het Kristian Feiring. Han
var fra Mjøstraktene og bodde i gamlestua på Sander. Det var mye liv
både på gården og saga. Kristian Feiring fyrte opp lokomobilen på saga
tidlig på morran.... «Nå ryker det tur tuten til Feiring», sa Sigrid Klever
som var 7 år, og på min egen alder. Det var 2-3 innjenter og like mange
gårdsgutter på Sander på den tiden, og vi var mye sammen med Klever-
barna: Kåre, Helge, Sigrid og Einar. Ellers hadde vi lekekamerater både
fra Kjelsås og Solemskogen. Det var mye folk i Slåttebråten, særlig om
sommeren, så vi hadde ikke fritidsproblemer. Togene dundra forbi Slåt-
tebråten - de store godstogene kunne slure, for det var en del stigning fra
Gresstua. Togfolkene skuffa på køl det de kunne, men av og til mistet de
noe, det plukka vi unga opp til brensel.. Stasjonsmester Sekkelsten på
Sandermosen så dette, og se til mor en dag: «Gå itte på linna med unga,
dø..., har du itte køl så skal jeg bære det til deg» Vi ble kjent med folke-
ne på jernbanen. Ovenfor Slåttebråten var det en undergang, slik at kuer
og hester kom til skogs. Vi plukka mye bær i skogen, og av og til kom
det hestefølger som vi rei på.»

«Jeg gikk på Maridalen skole i 7 år fra 1920, og hadde Halsnes som læ-
rer,» fortsetter Harald. «Jeg ble syk et år og måtte slutte, så jeg gikk ut
av skolen da jeg var 15 år. Jeg gikk på ski eller på bena til skolen sam-
men med Klever-unga. Om vinteren brøyta de veien med spissplog. På
skolen gikk to og to klasser sammen. Halsnes holdt på med mye rart.
Han var både overlærer, gårdbruker, klokker og mere til. Vi hadde ham

Drengestua på Sander gård

også i sløyd, sang og gymnastikk. Fordi han hadde så mange jern i ilden, kunne han av og til glemme skolen. Vi plukka stein på jordet hans og bar ved fra skogen. Han kjøpte opp ved, og drev med både vedsalg og kokssalg. En vinter vi bar ned ved fra skogen til skjulet hans, hadde jeg for slitte og kalde votter. Men da sa Halsnes bare: «Ta raggsokka deres på finga, gutter!» Det hendte vi også dro blåsemaskinen eller hakkelsmaskinen for Halsnes. Halsnes hadde stråhatt, og en dag kastet Arne Gulbrandsen på Skjerven stråhatten hans ned i maskinen ... det likte han dårlig, men gjort var gjort.....

Det ble ikke mer skole på meg; det måtte en ha penger til... Hu Ingeborg, fru Kirkeby, som vi kalte henne, ble tidlig enke med fem barn. Hun og en svigerinne viste omsorg for oss; de mente jeg hadde evner og burde gå mer på skole, men den gang lot det seg ikke gjøre. «Da må du be-

gynne å arbe», sa Halsnes. Og jeg tok de jobbene som var på gårdene i dalen, både i slåttonna og treskinga.

Vi gikk til Solemskogen for å handle. Det var ikke butikk i Maridalen, bare på Snippen. Forretningen Kalland lå i bratta, nesten på toppen av kleiva opp fra Monse-tangen.

Sør for tunet på Nes, langs grensebekken, lå det før to små murhus som vi kalte Murestuene. De var bygd av murstein fra Nes Teglverk, og det var tjenestefolk på Nes som bodde der. Et av husene ble revet tidlig - det andre sto der etter krigen. Kristian, var av en sveitserfamilie som bodde der, og han gikk i klassen til eldste bror min. En gang var han med oss hjem og overnattet der, men han ble syk av å ha spist ertesuppe, så han kom seg ikke på skolen dagen etter. Han hadde ikke spist det før, og forsynte seg vel for mye...

Hu Klara i Sanderstua var tjenestejente på Sander. Hun ble sammen med Kåre Rygge, som var vognmann, men han ble påkjørt og drept av toget i 1944. Hun fikk barna Arild og Karin.

Han Ragnvald som jobba på Brekke Bruk, gikk gjennom isen på Maridalsvannet og drukna, og han Ole Nordby kjørte seg i hjel på motorsykel.

I Gresstua bodde han Kristian, men vi så ikke så mye til de folkene. Jeg husker så vidt stua. Husmannsplassene var ganske like, men Gresstua ble revet tidlig - omkring 1920. Sanderstua ble restaurert med ny panel og nytt gulv, men så kom kommunen og rev alt sammen i 1971. Husene her lå vel for nære Grytebekken.

Jeg husker også at han Sigurd Sinober gikk forbi oss med bær, smør, rømme og pultost. Han gikk videre over Rådalshøgda, eller han rodde over vannet til Brekke. Han leverte varene sine ved Mustadverket ved elva nedenfor Oset. Han gikk mange turer nedover skogen fra Sinober, forbi Dambekken og videre til byen.. Jeg husker Sigurd Sinober og kona hans, Helga, godt. Hun var fra Skjærsødammen og søstra til hu Petra. Jeg var mye på Sinober som gutt, vi fiska i Kringla, Abbortjern og Langvannet, og vi fikk alltid bra med fisk, både ørret og abbor. Men mest fisk tok vi i Dausjøelva, særlig etter fløyta....

Da vi var unger hendte det at vi både fisket og badet i Maridalsvannet; de vaska hestene der også. Det var ikke slike restriksjoner som nå ... Jens Bakke var vakt-mann i mange år, og bodde i Svingen ved Hammeren. Det hendte at han kom roende... En dag badet og svømte Ivar mot Geitøya; han var sveitser på Sander. Da kom Bakke roende i sin båt, tok ham i luggen, så på'n og sa: «Ja, du var svart og, du da» Så rodde han videre. Vi kjente Bakke godt fordi han inpsiserte husmanns-plassene. En gang vi badet kom Bakke med båten, men vi løp gjennom åkern til Slåttebråten, og gjemte oss i kjelleren. Vi så han kom oppover, men han fant oss ikke. Det var ikke alltid han tok det så alvorlig med oss. En gang vi sto på brua og fisket, kom Bakke med schjæferen sin han sendte bikkja mot oss, men når den var nesten framme så ropte han på den.... En annen gang kom Bakke sammen med skogsjef Fjellanger, akkurat da Harald Verner slang en stor abbor opp på brua....., men det ble ikke noe mer ut av det heller....

Jeg husker det var liv når fløyta gikk. Jeg var ikke med i fløyta, men det hendte vi sto på brua og så på tømmeret. Det var også fint å stå ved hengebrua lenger opp og se på. Saga der kan ikke jeg huske. Den ble nok revet lenge før vi kom til Slåttebråten.

En av jobbene mine i dalen var å tømme dobøttene forskjellige steder. Jeg kjørte rundt med hest, i nedre boligen til kraftverket ved Hammeren var det fire doer... Bøttene ble tømt oppe i Svingen hos Jens Bakke. Der var det møkkavender, og vi kunne grave ned alt sammen.

En tid hadde jeg jobben med å kjøre legen innover i Nordmarka. Det var før doktor Sigrid Brodins tid. Jeg husker jeg kjørte lege Rytterdrager fra Morellbakken på Grefsen. Det var vinter, snøvær og kaldt, og jeg måtte mange ganger slå snø og is av hovene...

En vinter gikk jeg med posten i Nordmarka to ganger i uka. Jeg måtte gå på ski oppover og ned igjen samme dag, og jeg husker jeg fikk kaffe på Bjørnholt og Hakloa. Det var Einar Hansen Skari som vanligvis hadde den jobben, senere kom Lars Østlien... han som søkte om ny sykkel, men fikk større sekk i steden...»

Det blir en pause, utenfor daler det ned noen lette snøfiller. Det er stille i huset. Gerd sitter på kjøkkenet med sitt håndarbeid, og jeg hører bare en

klokke som tikker svakt.
Snart fortsetter Harald med sin rolige stemme:

«Vi flyttet fra Slåttebråten i 1928. Det var det året jeg sluttet på skolen, da var jeg 15 år. Mor og vi unga flyttet først til Halvorshytta ved Glitrehaug ved Gamle Maridalsvei. I Halvorshytta ble det mer lettvtint for mor, og vi bodde der i to år. Hytta er oppkalt etter verksmester Halvorsen ved Hammeren kraftverk. Han eide husene her før i tiden. Nå bor Kåre og Bjørg Tømte der. Snart flyttet vi til Sagbakken - huset der Halsnes bodde. Vi bodde der til 1933. Sagbakken var opprinnelig en husmannsplass under Turter, og det skal ha ligget en sag der ved bekken. Etter Sagbakken flyttet vi til Vellet, som sto tomt på den tiden. Vi kom dit i 1933. Da var jeg 20 år og mor 48 år. Det var bare søstern min Anna, som ikke var med til Vellet. Vi skulle drive stedet og være vaktmester der. Vi flyttet fra Velhuset, eller Fjellklang som det het, først i 1953. Da hadde vi vært der i 20 år. Etter oss kom familien Moe. Jeg giftet meg så i 1953 og flyttet hit til Korsvoll.

Det var ingen dans på roser å komme til Vellet den gang. Det var et slit... Det var ikke innlagt vann, og vi måtte bære vann fra Skredderstubekken, eller hente vann fra Maridalsvannet, når Kirkeby skar is der. Det hendte vi dro 50 liters spann på kjelke fra Maridalsvannet. Det var forskjellige fester og tilstelninger på Vellet; ofte for foreningene i dalen, og vi måtte da både fyre og vaske.... Etter en tid fikk vi lagt inn vann fra brønn, med pumpe inne. Det var Albert Bakke som hjalp meg med dette arbeidet. Han var oppfostra hos Oskar Jakobsen i Sakris, som senere forpaktet Nordbråten en tid før han flyttet til Stårputtveien.

I 1934 fikk jeg fast arbeid på S. Nilsen og Sønners Mekaniske Verksted ved Øvre Foss 9 på Grünerløkka. I 1958 flyttet de til Tvetenveien. Jeg arbeidet der i 46 år, og arbeidet mye som sveiser med forskjellig transportutstyr til bryggerier og postbygg. Fra starten var det et lite verksted, og det var ofte lite å gjøre. I 1934 fikk jeg 15 kr. dagen i lønn. Under krigen gikk det sjelden busser, og det hendte at jeg måtte gå til byen. Jeg sykla fra Vellet i 32 minusgrader.

Det var ofte dans og fest på Vellet og mye folk, og det kunne også bli slagsmål når det kom gjenger fra Bjølsen og Solemskogen. Da måtte jeg ringe Nydalen politi-stasjon. Jeg husker godt William Melby, eller Lalla

som de kalte ham, og sønnen hans, Tom. William var fostersønn hos Orderå på Høgås. Han var fenomenal til å danse, og hadde også oppvisning i nymotens dans, som rock og swing... Jeg husker at han dansa mye med ei jente fra Kjelsås; ingen kunne måle seg med dem....

På Vellet hadde foreningene sine møter, og det var skirenn, bygdekino og konserter der. Når det var dans, satt ungdommen på de grønmalte krakkene langs veggene, og de hadde ofte trekkspillmusikk fra byen. Det hendte vi måtte bruke ekstra aggregat, men sikringene var dårlige, og det kunne hende at det ble mørkt under kinovisningen.... I Velforeningen var både Kvande, Oskar Johannesen på Rugda og far din kassere. Far din kunne også spille fele på tilstelninger. En gang fikk idrettslaget hogge reisved oppe ved Øyungskollen for å tjene penger; da var det far din som kjørte det ned med hest.

På Vellet var det ei lita stue og et kammers i 2.etasje, og et kjøkken nede som vi disponerte. I tillegg hadde vi en utekjeller. Etter noen år ble skolebiblioteket flyttet til et rom innafor kjøkkenet på Veluset. Det var Liv Monsrud og Berg ved Skjervensaga som drev det.

Øystein Moe og kona hans, som kom etter oss, hadde tre barn: Odd, Ragnar og Haldis. Odd ordnet med biblioteket før Berg kom. Øystein Moe flyttet opp i Kasahytta da kona hans døde. Det tok hardt på ham..»

Vi prater litt om andre ting, og jeg merker at jeg må heve stemmen for at han skal høre meg. Han forteller at han nå må ha hjelpemidler for å lese i avisen, eller se på TV. Men hukommelsen hans er fenomenal, og smilet og den lune humoren er aldri langt unna. - Jeg spør om han noen gang var utsatt for ulykker.

«En gang tresket jeg på Ødegården sammen med Oskar Pettersen, en kraftig kar fra Nygård ved Blåsbortveien. Han satt oppe på treskeverket og matet det med kornband. Da vi var ferdig, skulle han feie litt rundt og gjøre rent, og han kom til å trå ned i verket... Han knuste benet sitt, og han måtte sitte der til de fikk demontert maskinen. Oskar fikk protese, og han kjørte drosje etterpå...

En annen gang var jeg med Tømte Dyretransport. De hadde to biler, en Federal og en Willis. En dag skulle vi til Lilloe på Ødegården, og det

var Bernhard Holthe som kjørte. I bakken opp til gården stoppet Federaalen, og Bernhard måtte rygge, men han rygget utfor veien, slik at bilen ble kastet to ganger rundt. Ei ku ble slengt ut, men etter siste hvelven ble bilen stående på fire hjul, og Bernhard spratt ut og ble også stående uskadd på sine ben. Vi måtte ringe etter Tømte, og da spurte han: «Åssen gikk det med bilen?»...

Erland Erlandsen fra Bjølsengata lå i en gapahuk oppe ved Øyungen i 9 år, sommer som vinter. Han ble kalt Kupper`n og var ærligheten selv. Før veien til Liggeren kom kjørte de høyballer opp til Øyungsdammen. Hermansen-folka kom og henta det med båt. Kupper`n var vaktmann og passet på at ingen gjorde ugagn... En dag var Kupper`n med i treskinga hos Jørgen Sand på Halset. Han fikk lungebetennelse, men i stedet for å være i bygda, så dro han rett til Øyungen og la seg i hytta si.... der tok han seg en skikkelig dram.... han drakk kopidunder.... Kupper`n ville være alene, han tok aldri bussen heller...

En gang Kupper`n var i traktene ved Skjærsvjøen, måtte han gjøre sitt fornödde, og han lurte seg da inn på utedassen til Petra og Anton Amundsen. Den lå borti skogen der, men da han Anton så det, tok han hagla og smelte av et skudd over hue på`n... Han løp bortover skogen med bukse- ne på knærne.... «Nå har Kupper`n driti for siste gang her,» sa han Anton....

Hu Ågot Vårnhus kalte vi Pruppa... Hun fikk navnet fordi hun ofte starta pumpa ute på tangen i Dausjøen. Pumpa førte vannet opp til magasinet rett nord for Sittpå. Trykket førte så vannet videre nedover til Brenders m.v. Vi hørte det når hu Ågot hadde starta pumpa. Da sa det prup, prup, prup... Ågot var gift med Halvdan Åmot, og det sies at hun en gang red- det en kar fra isen på Dausjøen.

Da jeg var gutt bodde Sofie Andreasdatter og Marthin Andreassen på Sanderberget. Marthin var smed, og stedet er derfor også blitt kalt Smed- berget. Sofie var gift to ganger, først med Christian Pedersen. Thor Maarud skriver at barna Wilhelm og Einar Kristiansen, og Ivar, Olaf og An- ton Marthinsen vokste opp der. Ivar Marthinsen kom til Slåttebråten etter oss, og fra Sanderberget husker vi Martha og Anton.

Da jeg var gutt bodde familien Løken på Nes gård. Han var liten, men

hun var et kraftig kvinnefolk. Vi var der mye som unger og luka og så på dyra. Løken var utdannet gartner og drev med grønnsaker. I Arendalsgata på Sagene hadde han en blomsterbutikk. Sønnen Engelhardt gikk i klassen min på skolen. Løken hadde en stri sauebukk som han en dag ville slå ihjel. Han stilte seg skrevet over bukken med en kulehammer og slo til det han klarte. Men bukken sa bare bæ..og stanget til han.

I barndommen var vi også på Hauger gård og luka og plukket poteter. Da fikk vi middag, og vi kunne ta med oss plommer. Jeg husker godt gamle Stefan, han var snill mot oss unga. Senere overtok sønnen Jens, og så Snorre Skolseg. Jens og Herta hadde så vidt jeg husker tre sønner: Snorre, Teis og Terje... Hauger gård har vært i privat eie siden 1740, og den hadde tre husmannsplasser: Kasa, Mosen og Skredderstua.

På Nordby bodde gamle Kristian Kristiansen og kona Birgit. De kom fra Hallingdal. De fikk barna Kristine, Gudrun, Ole og Hans. Ole Kristiansen kjørte seg ihjel på motorsykkel i Sørkedalsveien. Else Voll fra Sollemskogen satt på, men hun klarte seg. En gang var vi på fest på Nordre Skytterlaget ved Langmyr. Ragnvald Hansen fra Sittpå var også med, og skulle sitte på hjem igjen med Ole, men han falt av etter kort kjøring. Da Ole etter en frisk kjøretur stoppet ved Sittpå, sa han:» Nå får du gå av Ragnvald, du er hjemme!» Men Ragnvald hadde falt av for lenge siden. Gerda, som kom fra Odalen, ble gift med Hans Kristiansen; en yngre bror av Ole.

Nes Teglverk var før min tid, men det lå rød stein i veien der, så jeg tryna på sykkel der en gang. Fra Midtodden har jeg ikke så mye å fortelle, men jeg husker det var hus der i min ungdom. På Monsetangen hadde vi gutter idrettsplass. Vi hoppa lengde og drev med terrengløp. Før var det en husmannsplass der hvor det bodde en Mons. Det var ei stue der på en haug, men dette er planert ut nå. Oppe i berga der, til høyre for svingen oppe i bakken, lå det ei Høylandshule. Øyene i Maridalsvannet kalte vi Geitøya, Storøya og Revøya. Geitøya er et fin sted. Fløytera hadde flåte der, og det hendte de slo seg ned og hvilte der. Det var flere fra Neskroken som var med i fløyta, men ingen kunne svømme.

Da jeg var gutt besøkte jeg også Kristian og Maria på Brenders.. «Dø får tokka dokk bortåt bordet, unga,» sa hu Maria... I 1917 husker jeg at Johan og Hanna Vestby bodde på Vestby i Neskro-

ken. De er ført opp med 12 barn: Anna, Dagny, Harald, Olga, Halvard, Hjalmar, Alfred, Magnus, Emma, Sverre, Astrid og Else.»

«Ja,» sier jeg, «Hanna var datter av Andreas og Dorthea i Mago, mine oldeforeldre... Hun ble gift med Johan, sønn i Bakken, og de flyttet til Vestby. Emma, deres datter, ble jo gift med Paul Pettersen og flyttet til Ullevålseter.»

«Når fløyta var over var det fest på Skjærsvøddammen,» fortsetter Harald. «Da ble Petra bedt om å reise på polet. En gang kom hun oppover igjen bærende på en ryggsekk og to koffertar. Noen arbeidere på turbinen så det, og spurte om de skulle hjelpe henne... «Ta koffertar,» sa`a Petra, «men sekken får de faen itte!» Seinere på kvelden ville Anton Amundsen, mann til`a Petra sloss... «Ja, kom igjen!» var det en som sa. Men det gikk ikke likere enn at bukseselene til han Anton røyk og buksa datt ned, slik at han gikk over ende. «Du var helt, inntil baksælan røyk!» sa han Petter Pedersen i Skredderstua, - sørlendingen.....

På Vellet var det dugnad en dag for å pusse opp og male taket. Asbjørn Myrheim var maler, og for å gjøre det enkelt så kom han med sprøyta si for å male taket. Men du veit, gulvet ble like hvitt som taket. Det ble en fæl jobb å få av igjen malingen på gulvet og vinduene..

Einar Klever var yngste sønnen på Sander gård, men det var han som tok over gården. En dag skulle de skjære is på Maridalsvannet, og Einar hadde med seg en kar som var noe trang i nøtta... Einar sto der og hogg med ispilen til han fikk hull, og vannet strømmet opp... «Stikk etter ei bøtte, så jeg får ausa tom hølet,» sa Einar til gutten, og gutten løp... Kona til Einar, Bjørg, var datter til Birger og Gina Bjørnholt. En dag fant de henne forfrosset nede ved Maridalsvannet....»

«Husker du noe spesielt fra krigsårene?» spør jeg så Harald.

«Jeg jobba på verkstedet på Øvre Foss i 1940, da krigen brøt ut,» fortsetter Harald. «Det ble mye styr, og jeg fikk slengt meg på en bil som skulle til Kjelsås. Så gikk jeg over Rådalen og Sander til Vellet. Der var hele salen full av folk, og de var der i mange dager, redde og engstelige... Det var også mye folk ved Kapellet. Dit kom det også en bil med brød og andre bakervarer. Den ble tømt med en gang...

I 1944 var mor alene på Vellet da tyskerne kom med gevær på ryggen, og foretok razzia. Hun sto og vasket opp og ble redd... «Nå blir jeg vel skutt,» tenkte hun. De ransaket hele huset, og tok med seg noen ting. Bror min, Kåre, var i militæret da krigen kom. Hele kompaniet med hester og alt, måtte dra over til Mora i Sverige, og de måtte skrive under på aldri å bruke våpen mot Wehrmacht. Kåre jobba på Spigerverket, men ble angitt av arbeidskamerater. Han ble tatt og satt på nr. 19, før han ble sendt til Tyskland. Han var i fangenskap en tid, men han kom hjem igjen. Han døde for to år siden.

Einar Bjørnholt, bror til Birger, var skogfullmektig hos Løvenskiold, og drev med noe illegalt på den tiden. Han ble sendt til Tyskland og døde der i fangenskap.»

Jeg ser at Harald har mange pokaler og premier, som står borte på skapet. Jeg reiser meg og tar noen fine pokaler i hånden, så spør jeg hva slags idrett han drev med i unge år? Harald forteller:

«Vi unga lærte oss å hoppe i Sagstubakken. Jeg begynte å hoppe da jeg var 10 år gammel. Det var i Solemskogen Idrettsforening. Den ble stiftet i 1923. Senere var jeg aktiv hopper i 16 år i AIF, Arbeidernes Idrettsforbund. Det var mange storboppere som var i Sagstubakken: både Tullin Thams, Herbrand Lofthus og Birger og Sigmund Ruud.

Jeg husker at jeg som 11-åring åpnet rennet i Nydalsbakken. Som gutt hoppet jeg sammen med Kåre Henriksen, broren min Karl, og mange flere. Jeg husker jeg fikk sølvmedalje i et klubbrenn, da var jeg 10 år gammel. Senere hoppet jeg sammen med brødrene Alf og Ivar Strøm fra Sandaker. Kåre Henriksen tror jeg vant Vidar-løpet en gang. På den tiden var vi mye hos Einar Lilloe på Ødegården. Han var dyktig forbundsdommer. Helga Lilloe, eller fru Halof, som holdt til på Helgheim ved Øyungen, var søster til Einar Lilloe. Helga var gift Halof, men ble enke. Hun var et røslig kvinnfolk, og holdt til ved Øyungen i mange år. En gang det var juletreff på Kapellet, kom fru Halof kjørende med sine hester fra Øyungen. Hun hadde kledd seg i en stor skinnfell, men frostrøyken sto om henne....

Lauritz Bergendahl hoppet også i Sagstubakken. Han var skogfullmektig hos Løven-skiold, og i 1911 ble det bygd ei lita stue ved Dausjøbrua for

han. Der bodde han, og det var kort vei til hoppbakken der han trente. Her nede langs elva lå også en gang i tiden husmannsplassene Kornløkken og Ludvigstuen under Nes. Alt dette er borte nå, men vi unga pleide å gå bortom der. Det pleide sitte en gammel, blind mann der i husveggen. Når vi spurte hvor mange klokka var, så leste han av tiden på klokka med fingrene sine...

Jeg hadde en spesielt god sats, så jeg hoppet alltid langt, og vi reiste rundt til renn flere steder i landet. Jeg tok sølvmedalje i Arbeidermesterskapet i Follidal i 1932. Vi tok toget til Hjerkin. Det var kaldt og nesten all snøen var borte, men de hadde lagd en bakke i bjørkeskogen der.

I Trondheim en gang ledet jeg med 39 meter etter første hopp, men de satte opp farten, og jeg hoppet i bønn av bakken, 43,5 meter, og falt på sletta.... Jeg og Karsten Jansen var de første som hoppet i Linderudkollen, da den ble åpnet. Der vant jeg Damens Pokal i 1935.

I 1937 skulle det være skirenn på Jaren i Drepenbakken. Han Selmer Skjærmoen hadde med seg noe fikenvin i sekken sin, og vi tok oss litt før rennet. Da jeg skulle opp å hoppe, trakk jeg feil og sklei nedover stigen.... «Du får ikke hoppe,» sa starteren, «du er jo full!» «Hvis han er full, så har han vært full all sin tid,» sa Skjærmoen. «Jeg har ikke sett han annleis...» Det var mye moro på den tida....

Før krigen drev AIF masseidrett. Det kunne være med 200 hoppere i ett renn. Det var Hofmo som stiftet AIF. På den tiden var samfunnet langt mer splittet, og det gikk politikk også i idretten. Frontene var så steile at AIF hadde sine egne bakker, og de borgerlige hadde sine.... En gang på Folkets Hus på Kjelsås ble det prøvd et forlik, men mange var veldig røde på den tiden, og med ett grep Nils Nilsen ordet og ropte ut: «Vi skal ikke blande oss med naziengelen! Vi holder oss for oss selv...»

En annen gang kom jeg til et renn med blågenser, som hadde et lite norsk flagg på overarmen. Det ble ikke tålt, de trodde jeg var med de borgerlige og var nazitilhenger; det var nære på de kastet meg ut...

I 1937 begynte jeg i AIF-klubben Roald. Der ble jeg klubbmester og fikk medalje i 1937 og 1938.»

Harald viser meg de to medaljene som han har rammet inn, og viser meg også en medalje med rød stjerne fra da han ble Arbeidermester-AIF i 1932.

«Ved et renn nede ved Slemmestad - det var i Lillelibakken, så ble jeg lurt for en medalje,» fortsetter Harald. «Slemmestadmedaljen hang høyt, og jeg vant rennet og skulle hatt den, men de påsto at den ikke skulle ut av distriktet... jeg fikk den ikke....»

I ungdomsårene hoppet vi både i Sinoberbakken, Grytebakken og ved-Dambekken i Dritadalen, som vi sa, øst for Sandermosen stasjon. Vi hoppet også i Ullevålseter-bakken, Kollbakkene og Bruabakken. Hjula Væveri hadde først bakke vest for Skjerven, men det var Paul Pettersen som gikk i bresjen for å bygge Kollbakkene. Han var en iderik kar og fant ut at hoppet burde reguleres - langt eller kort - avhengig av føret. Han var også en foregangsmann med veibygging og løypemaskiner. Veien fra Låkeberget til Ullevålseterveien kalles i dag Pål's vei. Reidar Otto var god til å hoppe i sin ungdom. I Rangladalen mot Ullevålseterveien lå Bruabakken, oppkalt etter Bruastua ved Hammeren. Den ble anlagt motsatt vei av Kollbakkene. Han Gamle-Ivar Bakke falt og slo hjerterystelse på seg der.

Vi hadde også planer om å lage en hoppbakke ved Hølet, nord for Nordbråten. Olaf Larsen og Nils Frøhaug som bodde på Bergerud, var interessert i skisport, men det ble ingen ting av dette. Det gikk over styr for Olaf Larsen under krigen. Han ble redd og gikk seg ned i ei myr oppe i kolla.

En gang gikk vi fra Slåttebråten til Storo og tok trikken til Jahrbakken i Bærum. Arthur Ekstrøm som var leder for Kjelsåsgutta, tok maten vår i sekken sin, men han glemte den igjen, og vi fikk ikke mat før vi var hjemme igjen.

Arbeidernes Idrettslag i Maridalen, AIF, ble stiftet i 1929. Konrad Gjerdingen var formann, han bodde på Stubberud den gang.»

Vår samtale går mot slutten. Jeg tror Harald må være sliten nå, og jeg spør: «Er det lenge siden du var i Maridalen, da?»
«Det er 2-3 år siden jeg var ved Slåttebråten nå, det er ikke så ofte jeg er

i Mari-dalen,» svarer han. «Før sykla vi mye oppover og besøkte Solveig Furuberg og Krogh på Sittpå. I yngre år sykla jeg og kona mye i Nordmarka. Vi var inne ved Gørjene og Sandungen, og vi fiska, badet og lå i telt. En gang lå vi i telt ved Vesle Sandungen på Meidelsletta, i 3 uker. Jeg ble konfirmert sammen med han Konrad Bonna og Gunnar Hermansen på Liggeren... Men jeg vil prøve å besøke Slåtte-bråten en gang til sommeren. Kona er frisk og bra ennå....»

En dag nå var jeg på Tryggetoppen sammen med Thor Maarud og Leif Pettersen. Det er der pensjonistene treffes, i skogkanten mellom Kapellet og Nes Gård.. Navnet har stedet fått etter Trygve, bror til Einar Lilloa på Ødegården. Jeg har ikke vært der noe særlig. Jeg er for gammel nå, vet du...»

Jeg takker Harald for alt han har fortalt. Jeg er imponert over hans hukkommelse og lune humor... Jeg har snakket med en ekte Maridøl, av de helt sjeldne... Han følger meg ned den lange og svingete tretrappa fra andre etasje, og sier: «Jeg teller trinnene i trappa, så jeg vet når jeg er nede... Ellers så mater jeg fuglene på brettet der ute hver dag Kona henter avisen for meg....»

Vi tar farvel, og jeg forlater stedet i ettertenksomhet, og dyp respekt.

Bomstua, Hammeren

Bygdetunets Far

En sen høstdag går jeg veien oppover mot Møllerstua. Jeg skal besøke Ole Svendsen som bor i Bomstua. Det har vært en mild og våt høst, markene ligger nakne uten snø, og det ligger et lavt skydekk over dal og skog. Snart er jeg oppe ved fossen der Stangjernshammeren lå. Det er flom i Skjærsvjelva, og den dundrer utfor fossen så skumsprøyten står. Vannet fosser langs berg og ledemurer, det dannes virvler og fossende stryk, og det lette skumsprøyte treffer meg i ansiktet. Det er som om elva vil vise meg hvordan den var før i tiden, da fløyta gikk - - -

Jeg rusler opp til den rødmalte Bomstua og legger merke til alle de gamle redskapene og tingene som henger på uthusveggen. Jeg ser en tømmeraks, en barkespade, økser og mange andre skogsredskaper; jeg ser fløterhaker, lensekjetting og annet utstyr fra den gang de fløyta tømmeret, og jeg ser forskjellig hesteutstyr. Alt er nøye og omtenksomt festet på veggen. Her kan ingen tvile på at det bor en ekte skogskar.

Han tar i mot meg på trappa, og vi går inn i stua og setter oss. Ole er grå nå i den strie hårmanken sin, brunbarket og furet i ansiktet, men det lune smilet er aldri så langt borte. Han går noe ustøtt nå. Han forteller at bena ikke er slik som før i tiden. Snart begynner han å fortelle:

«Jeg er født i 1924, så jeg er 76 år nå. Jeg kommer fra Austmarka i Kongsvinger kommune. Hjemstedet heter Brødbøl og er et småbruk, eller en husmannsplass, der også bestefar levde. Det ligger 5 km. fra grensa. Før i tiden var det en storgård her som het Brødbøl, med mange små husmannsplasser omkring. Det var bondeskoger på disse traktene, men det var lite orden på arbeidslivet. Det var mange om skogs-arbeidet, og stor arbeidsledighet. Mange av de som bodde der, måtte ut for å få seg arbeid; det var slik som i Odalen. Far, Olaf Svendsen, var skogskar og gårdbruker. Om vinteren drev han i skogen, om sommeren var han gårdbruker, og han tok også på seg annet arbeid. Min mor heter Margit Svendsen. Vi var 6 søsken.

Kona mi heter Birgit og er fra Bykle i Setesdal. Jeg har nå en stor og rik familie: 5 barn, 14 barnebarn og 4 oldebarn.

Jeg kom hit til Hammeren i 1947. Da var jeg bygningsarbeider hos Løvenskiold-Vækerø. Jeg var med på hele arbeidet med å restaurere Møllerstua i 1947; det ble omtrent bygd nytt hus den gang. Det var Halvor Olsen Møllerstua som bodde der den gang. Han var skogassistent hos Løvenskiold, og han kom fra Østbråtan.»

«Ja,» sier jeg, «han var sønn av Karen Halvorsdatter og Ole Gulbrandsen på Østbråtan. Karen var søster til min oldefar Andreas Halvorsen på Mago.»

«Jeg begynte som skogassistent hos forstmester Erik Børresen i 1948,» fortsetter Ole. «Jeg tok over arbeidet som driftsleder etter Halvor Olsen, og de første driftene jeg ledet var ved Blåsås, Kamphaug og Blankvannsbråten. I 1949 tok jeg også over driftene i indre del av distriktet: ved Bjørnholt, Liggeren og Gåslungen. Hammeren distrikt gikk inn til Fyllingen, Bjørnsjøen og Helgeren. Denne jobben hadde jeg til 1953 da jeg tok over som skogbestyrer, etter den gamle skikongen Lauritz Bergendahl. Han hadde arbeidet inne på skogen ved Katnosa og Sandungen, men kom til distriktet ved Sandermosen omkring 1915. I tiden 1911-29 sto det ei lita stue ved Dausjøbrua, der Bergendahl bodde. Men så ble skogbestyrerboligen ved Sandermosen bygd i 1925, og Bergendahl flyttet dit. Jeg overtok både jobben og boligen til Bergendahl i 1953, da han gikk av med pensjon. Bergendahl tok flere 1.premier både i langrenn og hopp, og han satte nye bakkerekorder, og tok Damenes Pokal. Han var

en stor idrettsmann.

Jeg hadde dette arbeidet som skogbestyrer i 38 år. I 1953 ble Sandermosen og Hammeren distrikt slått sammen. På den tiden var vi omkring 25 personer i skog-administrasjonen hos Løvenskiold-Vækerø, og det var omkring 20 mindre distrikter. I dag er det to distrikter: Hakadal og Sørkedalen, eller Region Øst og Region Vest, som det heter.. Det har skjedd store forandringer i skogen på denne tiden.»

Ole henter et bilde som han viser meg. Det er tatt på Kikut, og viser skogadmi-nistrasjonen på den tiden han begynte som skogbestyrer. «Her på bildet er vi 25 personer, med 2 stykker fra hovedkontoret. Jørgen von Ubisch var skogsjef på den tiden. Venås overtok etter von Ubisch; det var Venås som ledet kulturarbeidene fra starten av. Her på bildet er vi alle sammen, både Harald Løvenskiold, von Ubisch, Venås, Bergendahl, Børresen, Obel og Aabel med flere... Arne Vaa var sjef på Bærum Verk før han ble skogsjef i Oslo Kommune.

Før i tiden bodde Conrad Nøkleby på Sander gård. Han var skogbestyrer hos Løvenskiold-Vækerø, som eide gården på den tiden. Både Sander, Nes og gårdene i Neskroken var da eid av Nordmarksgodset. Sander gård ble kjøpt av Oslo kommune i 1912. Da ble Oskar Klever fra Spydeberg forpakter, sammen med sin kone Elise...

En liste skrevet av Børresen viser at i 1953 var det 53 mann som hogg tømmer her i Hammeren distrikt. Det var 20 hester som kjørte tømmer. På hver av plassene innover i Marka hadde de to hester, og det lå ofte leiekjørere der; karer fra skogs-bygdene på Østlandet. Her på Møllerstua, i gamlehuset som sto her, var det bad og badstu hvor skogskarene vasket seg. I 1952 lå det to odølinger her og kjørte tømmer. De hadde hestene på Stensrud og gikk over brua her for å føre hestene. Da jeg tok over etter Bergendahl var det flere faste tømmerkjørere på Sanderskogen: Sverre Vestby, Kristian Bakken, Oskar Krogh på Sittpå og Kåre og Einar Klever på Sander. De kjørte tømmeret til vannet og slipen til Sandermosen stasjon. På alle plassene i det gamle distriktet lå det også både hoggere og kjørere: på Fredrikstad, Laskerud, Lørenskog, Burås og Tømte.. Sandermosen stasjon ble anlagt blant annet for å lette skogsdriften. Der var det ei lasterampe av tømmer med plankedekke. Slipen og ved ble kjippet opp på rampa med hest, og håndlesset på vognene. Flere

karer drev der om sommeren.

Det var mye arbeid på den tiden med såpass mange hoggere og kjørere; arbeidsledelse, tømmermåling, lønningsarbeider og statistikk... Skogskarene fikk forskudd hver 14. dag og så oppgjør til slutt. Kjørekarer var ofte noen småkonger. Når drifta var ferdig måtte de møte opp på hovedkontoret ved Brekke eller Vækerø og få sluttoppgjøret. Da kunne det vanke en sigar, og de fikk hilst på godseieren... Noen av kjørerne tok på seg hele drifter på 1000 m3, og leide inn hoggere fra Odalen. Lenger tilbake i tiden kunne kjørerne få bot hvis de ikke klarte jobben.

Etter krigen skjedde det store forandringer og fremskritt i skogen. Det var en stor sak da vi fikk motorsaga omkring 1950. I 1949 kjøpte jeg inn de første sagene og satte i gang drift med dem. De første sagene som kom var canadiske, og veide opp imot 16 kg., Power og Bever het de... De ble innkjøpt av staten, ved skogdirektør Sønnik Andersen. Så kom Jo-Bu sagene, og behovet for hoggere ble betraktelig redusert.

Så ble traktoren tatt i bruk i skogsdriften. Olaf Lørenskogen var den første som skaffet seg traktor. Det var i 1949, og han hadde en David Brown traktor med doning. Det var en landbrukstraktor med halvbelter og mellomhjul. Olaf var en foregangsmann med stor arbeidskapasitet. Torbjørn Stenseth og Jørgen Hagen på Gåslungen og Arne på Hakloa skaffet seg også traktorer. Etter 10-15 år, utover i 1960 og 70-åra, overtok traktorene all kjøring av tømmer. Stammelunnere og lass-bærere ble etter hvert vanlig. Sverre Finstad på Sandungen var den siste hestekjører innpå skogen.

På grunn av denne utviklingen var det nødvendig å redusere arbeidsstokken. Dette skjedde ved naturlig avgang og omstillinger og gikk stort sett bra; noen havnet på byggeplasser i byen. I 1950 hadde Løvenskiold-Vækerø ansatt omkring 250 arbeidere. Nå er det bare 15-20 fast ansatte i skogen. Den siste vi ansatte som fast, var bror min, Kåre på Blåsås. Innpå skogen nå er det få faste ansatte; det er vel bare oppsynsmann Holt-Nilsen på Sandungskalven som driver med jakt og bikkjer, slik som Jul Mago før i tida, Svein Dag Johnsrud som forpakter Sandungen, Gunnar Løkken på Trehørningen som driver verkstedet ved Hakadal Verk, og Erik Indgjerd-ingen på Hakloa, som ble pensjonist for noen år siden...

Etter krigen var det mye gammel skog innover i Nordmarka; hogstklasse Va og Vb... Utover i 1950 og 60-åra var det store avvirkninger. Vi kunne hogge over 100 000 m3 en del år, og dette førte i sin tur til utstrakt planting av ny skog og planmessig ung-skogpleie. Etter hvert viste det seg nødvendig å korte ned tiden mellom hogst og utnyttelse på industritomt. Før, så ble tømmeret hogd på høsten og forvinteren. Det ble kjørt til vassdrag i løpet av vinteren, og så mye som 20 000 m3 tømmer kunne ligge ved vassdragene om våren før fløytinga. Det kunne gå 3/4 år fra tømmeret ble hogd til det ble skåret på saga. Dette førte til stort svin, mye skader og angrep av både insekter og sopp. I senere år ble tømmeret sprøytet mot margborere og barkbiller, men denne lange produksjonstiden førte til både forringet kvalitet og redusert økonomi. På grunn av dette ble fløytinga avvirket og det ble satset på veibygging og biltransport. Det var også viktig at tømmerlagrene ved veiene ble minst mulig. I dag tar vel hele denne produksjonstiden 4 uker. Dette var en interessant og utfordrende tid, som også kunne være preget av usikkerhet. Det kunne være store avvirkninger på 10-12000 m3 og vi måtte følge driftene nøye og sende tømmerkontoret månedlige rapporter om avvirkningen. Det var ikke alltid like lett å få kvantumet til å stemme. Etter hvert gikk vi over til bilmålt mengde tømmer. Det var like spennende hvert år om årssammendragene stemte.

Jørgen von Ubisch var en foregangsmann når det gjaldt veibygging. Han hadde mange nye idèer, noen mer høytflyvende, men han satte i gang og fikk utrettet mye. Ubisch var initiativrik og en mann av den nye tid. Børresen var en forstmann av den gamle skolen; stolt, ordentlig og nøyaktig og nøye med sin klesdrakt. De to var ikke på linje. Det ble konflikter, og de ble uvenner. Ubisch kunne sette i gang veiarbeid uten å spørre Børresen. Det hendte at Børresen kom ut i skogen og kom over veiarbeider som var i full gang... da ble han fortørnet.... Da Kong Haakon 7 døde, hogg von Ubisch 100 grantrær og ga de bort til opppynting i gatene i byen. Godseieren syntes at dette var vel mye... da sa von Ubisch til Carl Otto Løvenskiold: «Du skal få 1000 når du dør...!»

Jørgen von Ubisch ble født i 1916 og er en av de meste særpregede og entusiastiske forstmenne vi har hatt her i landet. Han hadde en internasjonal familiebakgrunn, og han var født tysk. Jørgen von Ubisch var en praktiker, og han interesserte seg særlig for driftsteknikk. Han var skogsjef hos Løvenskiold Vækerø i 12 år. Han var en av skogbrukets pionerer

når det gjaldt veiplanlegging, og årsaken til dette var hans praktiske interesse for skogsdriften og hans langsiktige tenkning. I 1968 reiste han til Tanzania som skogbruksekspert for FAO. I Rongai i Kilimanjaro hadde han ansvaret for hogst, veier og tømmertransport i de hurtigvoksende plantasjene. Senere jobbet han også i NORAD på landbruksuniversitetet i Morogoro. Jørgen von Ubisch døde i 1999, og hans datter har utgitt boken, «Erindringer og tidsbilleder» om hans mange opplevelser og erfaringer.

Vi snakker litt om løst og fast, og Ole reiser seg og ser på bilen som passerer bommen på Nordmarksveien. Jeg lurar på om det er mye bryderi med bompasset, såpass mye trafikk som det er på veien. Men Ole sier at de bytter på med vakter de som bor her. Når bilen kjører, er det snart bare det jevne brusset fra den flomstore elva vi hører...

«Hvor mange skogsjefer har du arbeidet under, da Ole?» spør jeg ham.

«Jeg har hatt 5 skogsjefer,» svarer Ole. «Lange, von Ubisch, Venås, Andreassen og Hatlinghus. Lange var skogsjef da jeg kom hit. Det var en gammel ånd i bedriften og du måtte spørre høytidelig om audiens hos skogsjefen hvis du hadde noe på hjertet. Jeg har arbeidet meg opp i bedriften. Da jeg søkte om å overta som skogassistent etter Halvor i Møllerstua, anbefalte Børresen søknaden min. Men skogsjef Lange sa. «Du kan ikke få jobben for du er ikke skogutdannet...!» Jeg søkte da om permisjon uten lønn og var borte i 1 år for å utdanne meg ved Hvam landbruksskole. Jeg tok skogteknikerutdannelsen ved Hvam i 1952. Da gikk alt greit, jeg gikk rett inn i jobben som skogassistent for Børresen. Jeg hadde et godt samarbeid med Erik Børresen. Han var også en foregangsmann når det gjaldt nye metoder i skogbruket. Etter krigen ble det satt i gang planmessig planteproduksjon og planting; Venås ble ansatt for dette. Her på Hammeren bygde vi opp en planteskole med veksthus. Det var en av de første jobbene jeg ble satt til. Spireplantene ble priklet i potter og satt i veksthus én sommer; de ble kalt Jiffy-potter. Neste år ble plantene satt ut i skogen. På denne måten forlenget vi vekstsesongen og sparte inn to år på planteproduksjonen. Det var vanlig norsk gran, og planting i marka var vellykket. De som plantet gikk med bæresele for plantebrettene. Vi kjørte ut plantene med traktor, og der det var avsidet og vanskelige forhold ble plantene kjørt ut på senvinteren. På den tid var denne planteproduksjonen og planting banebrytende og effektiv,

men i forhold til i dag var arbeidet tungvint. På Ligger`n-jordene gjorde vi en mislykket planting av fremmede treslag. Plantene kom fra planteskolen på Hammeren, og de har stått der i 40 år nå og bare blitt 5-6 meter høye.

Vi fikk mange fremmede treslag fra Ås. Børresen kjente folkene der og likte seg der ute. Vi sådde frø i planteskolen og prøveplantet i skogen flere steder. I arborèet her ved Hammeren er det i dag mange forskjellige treslag. Ivar Samset fra Skogforsøks-vesenet var her flere ganger for å diskutere skogsdrift og veibyggning. Da jeg var med Børresen og Samset i skogen ble det luftet mange idèer, og det ble lagt mange store planer...

Erik Børresen var også interessert i gjødsling av skog, og det ble lagt mange dristige planer. Det ble satt i gang gjødsling en del steder, men den gamle nordmarksskogen reagerte ikke slik som forventet på gjødslingen. Resultatene var ikke tilfredsstillende. Utover på 1980-tallet måtte vi sette ned hogstkvantumet ganske betydelig; gradvis til omlag 70 000 m³. Det var flere grunner til dette. Forventningene til gjødslingen slo ikke an, andelen av gammel skog var redusert sterkt og de beste bonitetene var hogd først. Takstene som ble utført, overvurderte også lavbonitetsområdene. Tilveksten i skogen ble skjøvet over på hogstklasse III, og det ble restriksjoner og fredning av områder.»

«Hvordan opplevde du godseieren?» spør jeg så Ole.

«Carl Otto Løvenskiold og Harald Løvenskiold d.y. var eiere sammen i tiden 1947 til 1962. I 1962 tok Harald Løvenskiold d.y. over. Jeg møtte godseieren av og til. Harald var nøye med å følge opp tingene ute. Når han var rundt - noterte han opp mangler som han så, og leverte oss lister om dette. Det kunne være slitte husvegger, takstein som manglet, eller veier som trengte skraping og reparasjon. Dette måtte vi rette på. Harald var nøyosom og nøyaktig. Han ville ikke sløse med ting, og tålte ikke slurv. Det skulle ikke tas for mye ut av bedriften. Overskuddet skulle tilbakeføres. Han var nøyosom og grei, men noen vil vel kalle ham pirkete og gjerrig....»

Ole lar hånden sin gå gjennom håret, ser på meg og fortsetter med tilfreds stemme:

«Jeg flyttet hit til Møllerstua i 1991 og sluttet som skogbestyrer i 1992.

Ruinene etter Kamphaug sag

Da var det 53 år siden jeg kom hit, og jeg var 68 år gammel. Da jeg hadde 50 års tjeneste, fikk jeg et fint tinnfat, og vi var på Aker Brygge. Jeg har hatt en fin tid, jeg har vært glad i skogen, og har hatt et fritt og selvstendig arbeid. Hvis jeg kunne velge, så ville jeg valgt det samme om igjen... I fritiden har jeg drevet med mye jakt, fiske og friluftsliv. Jeg har jakta både elg og småvilt. Jeg har jakta og fiska med han Josef Monsrud i 40 år. Jeg kan fiske med garn, og har vel fiska mest i Øyungen, Bjørnsjøen og Helgeren. I Bjørnsjøen fikk jeg en gang en ørret på 6 kg. Det hender ganske ofte at vi får fisk der på 2-3 kg.

Før fiska jeg mye sammen med Birger Bjørnholt, ved Smalstrøm kunne vi få 20-30 kg sik om gangen.

I 1995 fant vi igjen ruinene etter Kamphaug Sag ved elva et stykke nedenfor Skjærnsjødammen. Jeg hadde et kart fra 1887 som viste hvor saga

lå, og jeg gikk dit sammen med Arild Harboe. Fossen er ikke så stor, så de kan ha ledet vann i ei vann-renne ned til saga. Her ved fossen ved Møllerstua har det vært både stangjerns-hammer, mølle og sag. Skjerven sag skal ha ligget her nede ved elva. Jeg har også en kartskisse fra 1896 laget av Myhrens Verksted som viser fallrettighetene ovenfor Storfossen mot Slottet. Her ovenfor brufestene til Ankerveien/Greveveien lå Papirmøllefossen og Mølledammen. Selve mølla skal ha ligget ved elva rett nedenfor bommen her. Stangjernshammeren ble nedlagt i 1874, og denne kartskissen over Papirmøllefossen er 20 år yngre enn dette. Nedenfor Stensrud var det før en bru over elva. Den ble bygd i 1922, men er borte nå... kanskje kan vi gjenskape den...»

Den gamle boligen Hammeren ovenfor Møllerstua der forstmester Børresen bodde, var opprinnelig bolig for bestyreren på Stangjernshammeren. Denne boligen ble bygd i 1850, men er pietetsfullt modernisert etterpå. Jeg husker selv godt den store gruen som var i kjøkkenet. Nord for Hammeren ligger Løkka, eller Kudalshytta, og Milehytten skal også en gang ha ligget her i nærheten. Bomstua, de Ole Svendsen nå bor, er av nyere dato. Ved elva, nedenfor Nordseter, lå plassen Slottet. Møllerstua, eller Kvernstuen, var i 1771 en husmannsplass under Kirkeby gård. I 1865 bodde mølleren med sin familie der.

Stangjernshammeren ble fraktet fra gammelbruket i Lommedalen og satt opp ved fossen på østsiden av Skjærnsjøelva i 1793. Peder Anker hadde da i årene 1791-93 bygd Ankerveien fra Fossum Jernverk forbi Sogsvann og over Skjervenåsen til Skjærnsjøelva ved Møllerstua.

Thor Maarud skriver at nede ved elva på østsiden av Hammerfossen lå selve stang-jernshammeren med det utvendige, store vannhjulet og selve hammeren inne i huset. Ved siden av lå herderen hvor råjernet ble smeltet og støpt ut i stykker. Smeltestykkene ble så varmet opp i de store esene og deretter banket ut til stang-jern med den store stangjernshammeren. Litt tilbaketrukket lå materialhuset. Det inneholdt råjern og trekull. Lenger oppe lå sprøytehuset og finsmia hvor det blant annet ble smidd spiker. Grunnen på østsiden av Skjærnsjøelva lå under Kirkeby gård. De plassene som lå under Kirkeby var: Kallerud, Skomakerstua, Hellerud, Svingen, Møllerstua og Slottet. Grunnen på vestsiden av elva lå under Skjerven gård. Plassene under Skjerven gård var: Låkeberget, Skjervenstua, Skjervenbrua, Bråten, Bakken, Stensrud, Sørseter, Nordseter og Taraldrud.

Forstmesterboligen ved Møllerstua

I Maridalsboka står det at Kirkebyverket, eller Maridalen Spikerverk, vokste i løpet av noen år til en betydelig bedrift. I 1793 ble det bygd arbeiderboliger til 18 familier, senere hele 24 familier.

Vannkraften, malmen og trekullene var forutsetningene for jernverksvirksomheten på den tiden.

«Jeg har alltid hatt interesse for vår kulturhistorie,» fortsetter Ole ivrig. «Nå har vi endelig fått opprettet et Bygdetun i Maridalen, på Øvre Kirkeby. Det var jeg som hadde idèen til dette Bygdetunet, og jeg hadde et godt samarbeid med skogsjef Ragnar Andreassen i Skogvesenet, Byantikvaren og Fylkesmannen. Nå er vi ferdig med fjøset som har blitt en utstillingssal. Drengestua er også ferdig, men vi har igjen å restaurere

bryggerhuset og en del andre bygninger. Vi har store oppgaver foran oss, og vi håper Bygdetunet blir et populært besøksmål for venner av Maridalen. Jeg har samlet på mange ting opp gjennom årene, både gamle skogsredskapet og sakser og feller,... jeg har vært en slags Askeladd... Jeg har for mye av slike ting nå, så Bygdetunet skal få noe av det... Jeg har også vært med i arbeidet i Maridalens Venner og vært med i Markakoret, men nå har jeg ofret meg for arbeidet med Bygdetunet. Selv om arbeidsviljen ennå er der, så er orken redusert, vet du... og jeg har en del plager med beina. Jeg har vært i rullestolen noen måneder... Jeg har sluttet som aktiv elgjeger nå, men jeg er med på hvileplassen og koker kaffe og ordner opp. Jeg har kjøpt hus på barndomsstedet innpå Austmarka, og vi er der ofte om sommeren. Men jeg har familie og venner her i Maridalen, jeg er blitt rotfast Maridøl og vil ikke flytte til Brødbøl og Austmarka...

Maridalen er en pen dal, og jeg håper den kan bevares.. Den er viktig som kulturlandskap og nærområde for befolkningen. Men det gror igjen mange steder i dalen nå, kratt og lauvskog brer seg og randsonene skygger for jorda. Jeg håper verneplanen kan gjøre noe med dette, og jeg vet at skogetaten og Maridalens Venner er i gang med rydding og pleie. Før i tiden kunne vi se fra Låkeberget til Skar...

Under krigen var jeg soldat inne på Austmarka, men flere av oss måtte rømme over grensa til Sverige til slutt. For innsatsen under krigen fikk jeg deltakermedaljen. Historielaget på Austmarka skal nå utgi en bok om begivenhetene under krigen. Der har jeg skrevet om soldatlivet innpå skogen den gang...»

Jeg lar blikket streife rundt i stua der jeg sitter, og ser kåter, boller, en kubbestol og kniver m.m., som er samlet etter et langt liv i skogen.

«Jeg har drevet en del med treskjæring,» fortsetter Ole, «men jeg har gitt meg nå...»

Jeg har fått vondt i armene. Den store rare kåta her fant jeg på ei bjørk i Setesdalen. Kubbestolen her har jeg skåret ut. Det var en eksamensoppgave ved et treskjærer-kurs som ble holdt på skolen... Det var Øyvind Storbekken som var lærer. Han var en fargerik person og en stor kunstner og treskjærer. Han var nevø av Storbekken på Tolga og bodde her i hytta ved planteskolen. Han skar ut kubbestoler, og på Fetsund Lense-

museum har de ei elgbikkje som han skar ut med motorsag. På Skogbruksmuseet har de en tømmerhogger han har skåret ut.»

Vår samtale går mot slutten, vi er begge litt slitne... Jeg tar ham i hånden og takker for at jeg fikk komme, og Ole følger meg ut på sine noe ustøe ben... I gangen legger jeg merke til et bilde av de som fikk Delta-kermedaljen under krigen, og et diplom for krigsdeltakelse. Jeg ser også et dipolom for NM i trekkspill, og et dikt i ramme på veggen som han har skrevet.... Det blir klart for meg at Ole har vært både en dyktig fagmann og et mangfoldig menneske.... en tusenkunstner.... jeg kunne vel ha skrevet en hel bok om ham....

Han står der rolig med et smil om munnen når jeg går, og sier: «Du får bli med på Bygdetunet en dag, så skal jeg vise deg det...»

Ute henger ennå skyene lavt over dalen, og jeg hører fossebruset fra Skjærsvøelva som går flomstor....

Låkebergfolk

En maidag vandrer jeg veien oppover mot Låkeberget. Det er tidlig morgen og friskt i luften. Snart åpner dalen seg foran meg, og jeg forlater veien og går ned på åkerholmene som er så fint ryddet av Maridalens Venner. Jordene ligger der åpne og pløyde, og den rå lukten av jord og mold slår mot meg. Jordekantene og randsonene av lauvskog slynger seg nordover, og jeg ser at bjørkene er lysegrønne av farge.

Maridalen er på sitt vakreste på denne tiden når livet vender tilbake og

skyter ut i ny blomst, og her ved Låkeberget er utsikten nordover så fin. Jeg ser jordene, vannet som blinker i mot meg, og den grønne skogen som omkranser det hele, og strekker seg oppover til kollene. Over det hele hører jeg måkenes skrik... Jeg fylles av glede og takknemlighet for at jeg ennå en gang kan oppleve dette. Etter en stund går jeg tilbake, krysser veien og det lille jordet og setter meg på flabergene rett syd for Låkeberget. Alle hus og spor er borte nå, men en gang var det liv og røre her ved kafèen... Tankene mine går noen måneder tilbake; jeg besøker Norsk Tregulvsenter på Økern, og rett overfor meg sitter en lys og blid dame i sin beste alder. Hun heter Karin Andersen og er oppvokst her på Låkeberget. Hun begynner å fortelle:

«Jeg bodde sammen med mine foreldre i annen etasje i den store kafèbygningen, og opplevde ungdomstiden min i Maridalen. Far, som het Leif Andersen, arbeidet på Skjerven og Sander. Han var født på Rjukan, og han døde i 1974. Mor, Joran Andersen, kommer fra Sigdal, og hun lever ennå og er 81 år. Låkeberget Kafè ble drevet av Paul, Jossa og Ingeborg. De var fem søsken: Anne, Tilla, Ingeborg, Jossa og Paul, og jeg tror det var bare Anne som var gift. De holdt mye sammen. Paul, som mange husker, er død nå; han ble omkring 87 år gammel. Paul var søskenbarn til bestefar, Ingvald Andersen, som bodde i Sanderstua og arbeidet på Nydalens Compani... Slekten kom fra Hønefoten ved skolen. Bestefar, Ingvald Andersen, skal ha risset inn initialene sine: I.A., på flaber-

Låkeberget Kafe 1900

get bak Låkeberget. Jeg var 14 år da vi sammen med Jossa og Paul kom til Låkeberget. Det var i 1955, og vi var der til foreldrene mine flyttet i 1969. I 1971 ble Låkeberget revet.»

Karin tar en telefon som ringer, men er snart tilbake, og hun forteller videre med ivrig stemme.... det blinker i ringer på fingrene hennes.....

«Paul var en original. Han fikk ikke lov av søstrene sine å gifte seg, men jeg vet han hadde en datter, Lillian, som han hadde god kontakt med. «Paul med nesa», eller «plomma,» kalte vi ham, for han hadde stor rød nese, som vi trodde var slik fordi han drakk litt av og til.... Paul var baker og konditor, og drev butikken sin i Brugata på Grønland. Låkeberget Kafè hadde ølrett, og Paul var glad i både øl og brennevin; han hadde en

Salmakerstua

stor ølmage... Paul kjørte rundt med brød og andre bakevarer i byen med en innelukket stor vogn. Det hendte at folk fant ham sovende i vognen, oppe på brødene.... Jeg tror Paul sluttet med bakeri før krigen. Paul hadde også en Buick personbil med klappseter som hadde plass til 7-8 stykker. Paul tok det ikke så nøye, og det kunne vel hende at han tok seg en øl før han kjørte. Men Paul var stor og sterk. Når Bjølsengjengen bråket på kafèen, så hev han dem ut... Paul var også redd for tyver, så han strødde maurkverk i huset....

Paul hadde også griser og høns i uthuset, eller låvebygningen, som lå ved flaberget 40-50 m bakenfor kafèen. Tidligere hadde de også kuer der, men i min tid var det Sundby på Store Brennenga som drev jorda. Vi unga likte det ikke helt når Paul kom rett fra grisehuset og inn for å bake i den store bakerovnen...

Jeg kan også huske Gamlestua, som lå i skogkanten litt syd for kafèen, 20-30 meter fra veien. Frk. Lund som arbeidet i byen, leide den av Paul. Gamlestua tror jeg sto til 1968, og tuftene kunne sees flere år etterpå. Gamlestua ble i sin tid satt opp av smeden Anders Jensen, og ennå bærer en del av innmarka på Store Brennenga, navnet Smedløkka. Låkeberget Kafè ble bygd tidlig på 1880-tallet, men 1. etasje skal ha

vært enda eldre. Det var bygd av tømmer. I 1.etasje var det to stuer, kjøkken og soverom, og folk ble servert her i 1. etasje. Utenfor var det en fin, innebygd glassveranda i to etasjer, og en uteplass med fine bord og benker. Rett syd for huset var det en stor garasje. I stuene i 2.etasje der hvor vi bodde, var det også fine møbler. På Låkeberget Kafè var det ofte mye folk. Folk som var på tur, slo seg ned der, kjøpte sine forfriskninger og bakevarer og betraktet den fine utsikten... Ofte var det slik at alle kjente alle...

Jeg husker godt den fine hagen på Låkeberget. Om våren var hagen dekket av de fineste blå blomster. Jeg hadde rom slik at jeg så nordover mot vannet, og på fine sommerdager kunne vi sitte ute på verandaen og nyte den fine utsikten. Langs veien var det store bjørketrær som bruste i vinden. I kjelleren i huset var det en stor, gammel bakerovn. Under krigen gjemte Paul sølvøyet sitt der...

Det hender jeg savner Maridalen, det blir bare sterkere ettersom årene går... Det var synd at det kom ut av familiens eie. Jeg besøker Maridalen av og til, det er godt å komme på gamle trakter.

Jeg gikk ikke på Maridalen skole, men tok bussen til byen hver dag. Olaf Pettersen, bror til Paul på Ullevålseter, var bussjåfør. Jeg husker også Kjellemann, Martinsen, Reen og Strengelsrud. Hvis jeg var sent ute, så stoppet de og ventet på meg. Andre ganger begynte jeg å gå veien bortover til Sælapingdumpa og Salmakerstua. Da stoppet de og tok meg opp langs veien. Fra Salmakerstua husker jeg Arnfinn og Odd: han vi kalte Kjallebas, gikk ofte her langs veien...

Vi tok bussen til Skar og gikk på ski innover i Marka. Andre ganger syklet vi rundt både i Maridalen og Marka. På lørdagskvelden var vi på dans på Vellet. Da hadde vi det mye moro. Det kom ungdom også fra byen, og det ble slåsskamp av og til... men jeg - jeg danset hele tiden....

Det var uteliggere oppe i skogen som drakk rødsprit... Paul var snill med dem, han ga dem boller, og julaften fikk de ribbe...

Det var hopprenn i Kollbakkene. Vi gikk og så på det av og til. Det var mange kjente som deltok.

Det var også aktivitet i AUF på den tiden. Tramæl inviterte AUF til vår-møter på hytta ved Vaggestein. Jeg var der på flere møter.

Tilla, eller Emilie Mathilde som hun het, overtok Berg, det store hvite huset ved veien, nord for kaféen. Det ble bygd i 1895. Dagens folk der er hennes etterkommere. Nordre Låkeberget var en gang husmannsplass under Skjerven. Der husker jeg at sydamene Astrid og Hjørdis bodde. Nordre Låkeberget er i dag i kommunalt eie. Plassen er bevaringsverdig og pent vedlikeholdt.

Jeg har, eller har hatt, flere venner fra Maridalen på den tiden: bl.a. Tove Ruud, Gerd Enger, Torun og Sigrun Halvorsrud, Knut og Karen Finstad og Egil og Arne Norstad.

I 1963 ble jeg gift med Erik Andersen som da bodde ved Stubberud, nær Brekke. Han har slekt fra Vestby i Maridalen. Bestemoren hans var Anna, datter av Johan og Hanna Vestby.»

«Ja,» sier jeg, «da er vel vi i slekt, for Hanna Vestby og min bestemor Dina, var søstre.»

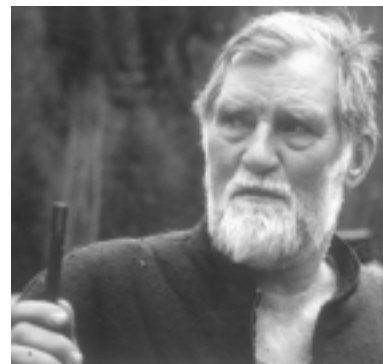
Store og Lille Brennenga og Strandholt ble kjøpt av Oslo kommune i 1896-97. Dette ble gjort for å hindre forurensning av Maridalsvannet. Strandholt, som lå nede ved vannet mellom de to gårdene, ble bygd av professor dr. juris Fredrik Peter Brandt på 1800-tallet. Ved vannet var det også en steinbrygge og en trebru over til et hvitmalt badehus. Strandholt ble revet i 1960-årene, og området ble tilplantet med gran. Nå har skogetaten fjernet denne granskogen slik at de gamle tuftene med grusganger, dam og allè kommer bedre fram. I 1890 besøkte keiser Wilhelm II gården Store Brennenga. Fra et tårn her så han ut over den fagre Maridalen. I dag er det en minne-stein på det stedet keiseren var. På 1800-tallet ble det skilt ut en del gårder og husmannsplasser fra Brennenga. En salmaker fikk skjøte på Salmakerstua i 1838. Musestua var portnerbolig for Store Brennenga og lå ved nedkjørselen til gården. Ved nedkjørselen til lille Brennenga lå Helgerud, eller Hærkerud. Denne stua ble bygd i 1866, og det fortelles at det en gang bodde en kar der som var så langhåret og uflidd at det gikk mark i kroppen hans. Vest for Salmakerstua lå plassen Skraperud. Ved nedkjørselen til Store Brennenga skal også Brenningseiet og Fyllingstua ha ligget.

Karin tar en telefon til. Hun snakker med livlig stemme, og det skinner i det lyse håret hennes... på fingrene har hun de kraftige ringene... Jeg tenker meg om og prøver å plassere henne..... Jeg var da på Vellet og danset jeg også, i ungdommen... Men jeg var flere år yngre, og årene er lange slik i ungdommen... Men jeg minnes det var dans og moro på Vellet. Det var der vi prøvde våre første dansesteg, med armen omkring ei jente... Karin blir opptatt med noe, og jeg tar henne i hånden og sier farvel.

Når jeg går, så tenker jeg på hva hun sa:

«I Maridalen var det fint, ... der danset jeg hele tiden....»

Bjørn på Hagastua

En april dag vandrer jeg oppover langs Mobekken mot Hagastua. Jeg skal besøke Bjørn Myrheim som bor der i den vesle hytta nord på løkka. Vårsmeltingen har satt inn så Mobekken går stor, og brer seg innover sumpmark og myrer. Vannet renner rolig avsted og er grumsete og brunt, og over det hele vokser storgraner som danner et tak over dalbunnen. Det er fuglesang i luften, og det lukter vårskog og moldjord. Bjørn vil hogge

noen trær der i bekkedanten, og jeg ser på om det lar seg gjøre å få det fram. Så går jeg over det åpne engstykket og opp mot husene. Hagastua ligger på østsiden av åsen, og den åpne, fine enga skråner nedover mot Mobekken. Det er en sjelden idyll i Maridalen, et lite paradisi på jord. Det er vakkert her på forsommeren, når blomsterengen står i sin fineste prakt. Granskogen vokser helt inn til engen og legger sine beskyttende vinger over stedet. Det er som om du er hensatt til en annen tid, der stress og jag og alle nymotens ting ikke finnes...

Bjørn kommer meg i møte; han er en voksen kar nå - hvit i skjegget, med brungrått hår og med friske og brune farger i ansiktet. Han snakker livlig, og smilet og humoren er aldri så langt borte. Jeg blir med ham inn i den lille hytta, og han begynner å fortelle:

«Jeg ble født i 1936, så jeg er 64 år nå,» begynner han. «Her bor jeg sammen med Gerd Kirkeby. Hun er fra Venabygd i Gudbrandsdalen. Jeg bodde her sammen med mor og far under krigen, og har nå fått lov til å bo her igjen. Jeg har vært her nå i 6-7 år.

Far, Asbjørn Myrheim, var maler i kommunen. Han likte å kjøre motorsykkel, og brukte sykkelen alltid til og fra arbeidet. Han kjørte motorsykkel til han var 79 år, sykkelen hans har jeg ennå. Far døde i 1985, 79 år gammel. Mor, som het Olga, var budeie på Sittpå. Hun døde i 1968. Vi er tre barn, jeg har søstrene Astrid og Torill. Far var onkelen til Even

Hagastua

Myrheim, som bodde på Helgheim ved Øyungen. Vi var alle fra Snerthingdal. Far kom til Berntsberg i 1922, og var gardskar hos Torbjørn og Elise. Torbjørn var bror til Borgvald Berntsberg, som flyttet til Øvre Vaggstein. Torbjørn, Elise og sønnen Alf var de siste som drev Berntsberg, eller Sagstua.

Asbjørn og Olga flyttet så til Sakris ved Nordbråten, etter at de hadde bodd et år i andre etasje på Bjørnstad, der Gustav Vaggesten bor. Botolf, far til Gustav, tålte ikke bråk, så de måtte ha tepper på gulvene. Botolf hadde bart, og når han kjørte hest hadde han alltid på seg skyggelue, og hadde pipa i kjeften. Han var alt for streng mot Gustav....

I Sakris hadde vi to kuer, gris og høner. Min søster Astrid ble født der.

Selv er jeg født i hytta Ramnagrø, der Hans Indgjerd bodde. Jeg husker det var mye hoggorm i Sakrisbråten. Etter dette bodde vi en tid i Gatasstua; der var det lavt under taket og bare to rom: kjøkken og stue. Torill ble født der i 1948. Så flyttet vi til Heia ved Steinbråten, nord for Skar. En del år senere flyttet vi til Myrerskogveien på Kjelsås.

Men det var her på Hagastua vi bodde under krigen. I alt var vi vel her en 8-10 år. Det var mor, far, Astrid og meg, og vi hadde kuer og griser. Jeg husker vi måtte blende vinduene med rullgardiner under krigen. Noen ganger var det tyskere her. En annen gang var det en hjemmefrontkar her. Han ba om mat da han så mor kom fra fjøset. Under krigen kunne det hende at folk stjal gris for å få seg mat. Vi hadde griser her, men vi hang opp en løpestring fra grishuset til hytta og ei varselklokke som ringte når grisedøra ble åpnet... Vi hadde også hønsehus med hane her på oversiden. En hane vi hadde, varsla når det brant sotpipe. Nå har vi bier her i hytte-veggen, som overvintrer...

Jeg var med far og kjørte tømmer og ved med hest fra kollene og ned til Lauvlund i 1943-44. Det hendte vi lånte hest av Arne Fossum på Sørbråten. Far kjørte sammen med Klaus Indgjerd og Hans. Far til Hans Indgjerd, Klaus, var en stor brande på 1,90 meter og bort i mot 100 kg. Der hadde han Hans noe å slekte på... Karene åt hval-spekk, for de måtte ha kraftig kost. Jeg husker de to som ble skutt oppe i kolla. Det var blodspor i snøen etter at de var kjørt ned. Jenta som var med, fikk gjemt pistolen sin i en bergsprekk der oppe, før hun ble tatt til fange...

En annen gang var Asbjørn og jeg med Rustad på Turter og kjørte ved inne ved Tømte. Vi kjørte det til nedsiden av Nordbråtabrua.

Under krigen plukka vi mye bær, og vi lagde lauvkjerv av tennung. I vårknipa måtte vi fore dyra med en graut av melasse og cellulose. Vi hadde også korn her på Hagastua som vi slo med ljà og satte på staur til tørk. Så fikk vi lånt treske- og hakkelsmaskin. Trondsen nede på Myrvoll var slakter og kom og slakta grisene våre. Da gråt hu mor.. Han hadde store barter og dyrket ordentlig tobakk, som han la til tørk på loftet. Vi unge lagde piper av kastanjer og halmstrå...»

Gerd setter fram kaffe og kaker, og det blir en liten pause. Jeg lar blik-

ket streife fra det lille kjøkkenet og inn i stua... det er ei koselig hytte....
Så fortsetter Bjørn å fortelle:

«Jeg gikk på Maridalen skole i 7 år, og gikk annenhver dag. Jeg tok bus-
sen fra gata til Vellet... det kosta 25 øre ... Jeg var lei skolen, og det var
en avveksling å jobbe litt for Halsnes. Vi harva og pløyde jordet og kjør-
te høy og møkk... Jeg husker at Gunnar Hansen sa til Halsnes: «Får jeg
ikke bedre karakterer av deg, så kjører jeg ikke møkk!» Da smatta Hals-
nes med tennene sine og så på ham gjennom brillene...

Jeg var også med Gamle-Ivar Brodin og skar is på Dausjøen. Han kjørte
med 3-4 hester. De avkjølet melka med is.

Den første jobben min i Skogvesenet var å plante til med gran på Sand-
ertangen. Jeg jobba alene og hadde ikke klokke, så det hendte jeg kom
sent hjem... Vi planta også igjen innmarka på Sagstua. Albert Bakke var
formann, og vi planta på akkord, så vi måtte telle plantene.. Noen av de
drevne gutta juksa; de satte flere i hølet, eller tråkka noen ned i myra..
Arne Brenders gikk vannvakt, og han kjøpte seg traktor og tok på seg
kjøring for Skogvesenet. Han var en flink bygningsarbeider, men drakk
og tura en del ...Han gikk med skyggelue og brukte snus, og han hadde
flat nese og gjorde en sleng med nakken, slik at du kjente ham igjen på
lang avstand.

I Skogvesenet arbeidet jeg også for Paul Pettersen, og jeg husker vi byg-
de brua over elva nedenfor Øyungsdammen. Det var han far, Myråsen
og jeg... Senere kom jeg over til Veivesenet og kjørte sopebil og lastebil.

Før i tida kom det både jødekremlere og tatere oppover i Maridalen og
solgte mange småting. Det hendte at det lå tatere på Gataplassen om vå-
ren. Det var fattig-dom og fyll og matmangel, og enkelte kvinnfolk lag-
de vafler av morsmelk...»

Bjørn smiler og humrer der han sitter, og vi snakker litt om løst og fast.
Utenfor tar vinden tak i de høye grantrærne så de svaier, og jeg lytter
noen sekunder til både skogsus og elvebrus...

Hagastua er på 18 dekar. Opprinnelig var stedet en husmannsplass under
Sørbråten gård, og det ble ryddet her trolig en gang først på 1800-tallet.
Sørbråten gård var også fram til 1826 en husmannsplass under Vagge-

stein gård. Bjørnejegeren Mathias Gulbrandsen fikk i 1826 skjøte på
Sørbråten fra Ole Botolfsen. Thor Maarud skriver at beboerne på Sørbrå-
ten i 1840 er Ole Sørensen og Inger Marie Mathiasdatter. I 1865 er en-
ken Inger Marie Mathiasdatter selveier. Hun er da 63 år gammel. Fra
1882 er Peter Halvorsen og Marie Larsdatter beboere på Sørbråten. I
1918 blir Sørbråten kjøpt av Oslo kommune, og Stefanus og Anne Skol-
seg er oppført som gårdbrukere. Den siste private eier av Sørbråten var
Per A. Wessel-Berg. Han eide gården fra 1890 til 1918. Det var han som
satte opp den store villaen i sørenden av tunet. Da Sørbråten ble solgt til
kommunen, fikk Wessel-Berg beholde Hagastua, og det har vært hans et-
terkommere som siden har eid stedet..

Vi går ut, og Bjørn låser opp og viser meg Gamlehuset på Hagastua.
Kjernen i det gamle huset er fra 1850, men det har senere fått to etasjer
og flere påbygg. Det er et gammelt hus, som må være verneverdig. Den
gamle stilen er beholdt innvendig; det er lave dører, gamle vinduer, en
gammel trapp, og gulvene er skjeve nå... Det er en egen atmosfære der
av gamle dager, og huset er fylt av gamle møbler og annet utstyr. Det er
å håpe på at dette blir tatt vare på.

Sør for Snippen ved Movannsbekken lå Lurhølet, som også var en hus-
mannsplass under Sørbråten gård. Denne plassen ble ryddet midt på
1800-tallet, og husene ble revet i 1934, men ennå kan grunnmurene og
pillarene sees. Hadelendingene lurte seg unna bompengene ved Bomstua
ved å kjøre ned om Lurhølet.

Vest for Hagastua ligger Enga, Myrvoll og eiendommen Lia. Enga skal
ha vært en husmannsplass under Vaggestein gård. Rauløkka gård lå rett
øst for Gata.

Vi går inn igjen, og Bjørn fortsetter å fortelle:

«Ja visst er det et lite paradys på Hagastua. Vi har beite her til hest, og vi
har 5 høner, 2 haner, 2 gjess, 2 katter og 2 bikkjer! Jeg fører småfuglene
her om vinteren, og vi får besøk av både rådyr og elg. Reven er her hver
natt, den prøver seg på hønene. Om vinteren freser jeg veien inn hit, og
jeg hogg mye ved her for noen år siden, da dere regulerte ungsbogen syd
for Hagastua.

Jeg husker også han Ragnvald og Tor, som bodde i Gamlestua på Nord-

bråten. De hadde arbeidet sitt i fløtningsvassdragene i Marka. Ragnvald var en rolig kar. Han flyttet etter hvert til en trygdeboli på Kjelsås. Tor var bror til hu Petra på Skjærstjøen, og han var mer glad i en dram. Hu Petra var sterk og fæl i kjeften, og hun dro ofte til byen for å kjøpe brennevin. Da kom han Tor på besøk, men han fikk aldri noe av`a Petra.. Det rabla for han Tor; en dag fant de ham skadet av skudd ved Hammeren... Han Harald, sønn til Petra, bodde på Stensrud i mange år.

Torun Halvorsrud, dattera til Torbjørn, var ei pen og fin dame... det hendte vi gutta kikka på henne... Hun så, og retta på håret sitt i speilet hos bussjåføren....

På Bergerud bodde Herusløyken og Frøhaug, senere flyttet Hans og Bergljot Indgjerd dit. Voll i Symrahytta var onkel til hu Bergljot. Hun kunne være bestemt og kom og henta`n Hans hvis han ble for lenge borte. Hans var en stor arbeidskar, men han kunne være hard mot bikkjene sine... holdt ikke jaktbikkjene mål, så skaut han dem..

På Enga bodde Ola og Lilly Viklund. De hadde tvillingene Jan og Jorun, og den yngre Tore. Han var glad i en dram, han Ola også...

Jeg husker at Arne og Gyda på Sørbråten gård søkte om å få ha noen høner på gården, men de fikk nei av Vannverket. Nå er det dyr av alle slag på gården...

Bjørn Berntsen som jobba i Vannverket, var flink med hendene sine. Han bodde både i Svingen, og senere i Sagstua. På Vellet var han med på både sang, spill og dans..»

Tiden går, og jeg legger sammen mine papirer for å gå. Vi er begge varme og røde i jakene etter all pratingen og latteren... det er moro å snakke om tiden som var! Bjørn sier han trives med å bo på Hagastua - arbeide der, og rusle omkring... I Mobekken ser han fisk av og til, og det er bru over bekken her, så en kan gå Kjerringbakkene opp til Saras Telt ved Sanderfosveien. Jeg tar ham i hånda og sier farvel.... Når jeg går, ser jeg etter den gamle motorsykkelen til Alfred, som Bjørn har tatt vare på.... Jeg ser ham for mitt indre, der han durer bortover Maridalsveien med sin kjære sykkel..

Josef på Nordbråten

En tidlig april dag med lukt av vår i luften, kjører jeg gårdsveien oppover til Nordbråten for å besøke Josef Monsrud. Det har vært noen varme dager med sol så veien er bar nå, men den råte vårsnøen dekker ennå jordene og skogen innover... Det er rart slik å vende tilbake til barndommens trakter. Fortiden blir så nær. Jeg ser markene der jeg lekte som barn, og der vi hesjet høyet hver sommer, jeg ser den grønne og trygge skogen som reiser seg foran meg, og veien som vi gikk så mange år,

ligger der som før. Snart passerer jeg brua og hører Skarselva som bruser i vårkåte kast, og jeg kjenner luktene av skog, sevje og myr. Da vet jeg at jeg snart er framme... Josef tar i mot meg når jeg svinger inn på tunet. Han står i døra og støtter seg til en krykke. Han falt oppe i Øyungsveien i vinter og brakk ankelen, men han er på bedringens vei nå. Vi går inn og setter oss ved bordet på kjøkkenet. Rundt omkring meg ser jeg kjente minner fra et langt liv, og jeg husker med glede det gode og nære naboskapet vi hadde her på Nordbråten før i tiden. På den andre siden av tunet ser jeg mitt eget barndomshjem. Josef strekker litt på benet sitt og setter seg til rette ved det lille bordet. Så begynner han å fortelle:

«Jeg ble født 29. mai 1922 på Monsrud, øst for Harestuvannet. Monsrud ligger oppe i lia på Øståsen, omlag 1 km fra bebyggelsen. Det var der jeg vokste opp. Far, Jørgen Monsrud var oppvokst der, og han kjørte tømmer i skogen om vinteren og arbeidet på Harestusaga om sommeren. På gården hadde vi 2 hester, 5 kuer, 2 griser og noen sauer. Far døde i 1979, 91 år gammel. Mor, Bertha Monsrud, var fra Stryken. Brødrene hennes, Thomas og Torstein, var gode sykklister. Mor døde i 1981, 85 år gammel. Vi var 7 barn som vokste opp på Monsrud: Åge, Rolf, Josef, Magda, Karl, Trond og Bjarne. Rolf og Karl fikk poliomyelitt i unge år. Det ble Bjarne som tok over Monsrud, men gården er nå solgt til Lunner Almenning. Jeg fikk bygd en hytte der oppe, som jeg reiser til rett som det er..

Nordbråten

700-800 meter lenger oppe i Øståsen ligger Rudsetra, som før var seter under Lunner gården Rud. Det var mange flyslipp og annen aktivitet her under krigen, og Rudsetra er fredet nå og underlagt Hjemmefrontmuseet. Det er vidstrakte skoger her på Øståsen, som tilhører Lunner Almenning og som strekker seg over til Fearnley i Nannestad. Jeg har mange minner fra jakt- og fisketurer innover disse skogene. Vi fikk bra med fisk i Krok tjerna og Pipernvannene. Her i Harestulia var jeg også med på mye illegal virksomhet under krigen.»

Det blir en pause, og Josef finner fram en bunke med avisutklipp og flere bøker om krigsinnsatsen i Harestulia. Josef var 17 år da krigen kom hit til landet, og han ble snart med i motstandskampen mot tyskerne. Jeg vet at det er hendelser fra krigens dager som det er vanskelig for Josef å

snakke om selv i dag,... det er ennå for mye angst og smerte gjemt der... Men i fred og ro har jeg lest det meste av det som er skrevet om Monsrudfamiliens innsats. Trygve Christensen skriver om dette i sin bok «Marka og krigen», og krigsinnsatsen er også omtalt i Årboken for Hadeland 1995. Her står det at Harestulia trolig er det området i Nordmarka hvor det foregikk mest under krigen:

*Her kjempet norske styrker fra Stryken og nordover langs riksvei 4 en tapper kamp våren 1940.

Fra Rudsetra sendte Einar Hagness og hans hjelpere på radiostasjonen Beta. Beta er den radiostasjonen i Norge som hadde lengst levetid, fra 1942 og til krigens slutt. Ved Paradiskollen og Vringen mottok Beta-karene slipp. Langpipern og Stormyra var droppeplass for Milorg 13 og Oslogjengen, blant annet med et våpenslipp nyttårsaften 1944. Gården Monsrud var en tid base for Secret-Service stasjonen Gullfax med telegrafisten Hjelm Waage Thurn-Basberg som operativ leder fra mai 1944 til krigens slutt.

Familien Monsrud var innblandet i alle disse hendelsene og gården var dekningssted for stor illegal virksomhet. Bertha og Jørgen Monsrud var avgjørende for at dette skulle lykkes. Jørgen Monsrud var motstandsmann med en samlende kraft, og han var aktiv under hele krigen.

Josef var med i Osvaldgruppa til Asbjørn Sunde. Flere av lederne i denne organisasjonen var kommunister. De besto av omlag 180 veltrente personer, og gjennomførte rundt 100 aksjoner mot tyskerne her i landet i tiden 1941-44. Mange i Osvaldgruppa var soldater som hadde deltatt i den spanske borgerkrigen i 1936-39 mot fascismen. Osvaldgruppa var sammen med Kompani Linge den dominerende sabotasjeorganisasjonen her i landet under krigen. Osvaldgruppa sprengte blant annet stasjonsbygningen på Oslo Vest og Oslo Øst i 1942, som protest mot at Quisling ble innsatt som ministerpresident. I 1942 sprengte de Det norske Statspolitiets hovedkvarter i Henrik Ibsens gate, og i 1943 ble arbeidskontoret i Pilestredet i Oslo sprengt som en protest mot tvangsutskrivningen av norsk arbeidskraft. Andre viktige sprengningsaksjoner var mot en fabrikk i Gøteborggata, Norma prosjektilfabrikk på Hasle, og restaurant Løwenbråu. Etter aksjonen mot Statspolitiets hovedkvarter i 1942 skaffet Josef to av gruppas medlemmer dekning, blant annet på Rudsetra. For

Container fra krigens dager

Petter Bruun og Finn Eriksen ble det utlovet en belønning på 100 000 kr., en sum tilsvarende minst to millioner i dag.

Det var en svært tøff opplevelse da Josef på senhøsten i 1942 ble arrestert i Hemsedal, etter at tyskerne hadde angrepet gruppas forlegning der. Josef var da vaktmann for kommunistlederen Peder Furubotn og hans folk. Flere av gruppas medlemmer ble da skutt av tyskerne. Josef var da 20 år og ble satt inn på Grini og Møllergata 19, hvor han ble utsatt for tyskernes torturmetoder. På fire måneder gikk han ned i vekt fra 72 til 47 kilo. Men Josef overlevde det hele og ble noe senere satt fri. Det tyske ekteparet Døbler, som hadde hytte vest for Harestuvannet og som kjente noe til Monsrudfamilien, hadde en finger med i dette... Vi kan bare tenke oss hvilket nervepress og hvilke dramatiske og farlige situasjoner Josef

var utsatt for under krigen. Han betalte en høy pris for dette, med vonde opplevelser og mareritt i mange år etterpå... De var unge og de brant for en god sak, og for mange tunge bærer ble lagt på deres skuldre. Josef fikk krigsinvalidepensjon i 1968.

Josef koker kaffe og setter på litt mat. Han strekker litt på benet sitt og fortsetter så å fortelle med rolig stemme:

«Under krigen lå jeg en tid også i ei skarve hytte inne ved Løndalstjernet, vest for Fjellsjøen. Det var ei illegal kavlehytte, og vi hadde sender der en tid. Det var mange ganger et helvete, Løndalshytta lå slik til at vi ikke hadde fluktveier.

Etter krigen i 1946, begynte jeg på skogskolen på Kongsberg. Vi var 31 elever og var det første kullet etter krigen. På Kongsberg gikk jeg sammen med Arne Smith-Jensen og Kjell Kvande. Etter at jeg hadde vært med i krigen i 3-4 år, var det tungt for meg å begynne å lese og studere. Tankene mine var mange ganger helt andre steder. Året etterpå tok jeg imidlertid handelsskolen på Ås. Vi fulgte 2.klassen i skogbruk, men vi fikk ikke lov til å gå opp i skogbruksfagene. Bøhmer og Heiberg var av den gamle skolen og tillot ingen avvik fra reglene.

29. mai i 1947 ble jeg gift med Liv i Grua Kirke, det var på min 25 årsdag. Hun var datter av Edvard Eidet og Janna Valnum som var lærerinnen på Harestua skole. Edvard var med i motstandskampen på Harestuskogen, og han ble senere ingeniør i Oslo Veivesen. Liv hadde brudekjole som var sydd av fallskjermstilke. Den oppbevares nå på Hadeland Folkemuseum, som et minne fra den tid... Vi var gift i 43 år, til 1990 da Liv døde.

Den første jobben jeg hadde som skogtekniker, var for Løvenskiold-Vækerø på Sandungen. Jeg begynte der ved årskiftet 1946-47 som assistent for forstmester Reidar Obel. Jeg var der nesten i et år og bodde i Meidellhytta der ved veien. På den tiden var det Gustav og Mathilde Finstad som holdt til på Sandungen gård.

Noe av arbeidet mitt var å blinke der det skulle hogges, og legge ut og måle tømmeret. Det var mye å gjøre, og vi hadde også planteskole nede

på jordet på Sandungen. Den gang lå det skogsfolk mange steder der inne. Det lå hoggere i Meidellhytta, i gamlestua i Sandungskalven og i hyttene på østsiden av Kalven og i brakka ved Katnosdammen. Løvenskiold-Vækerø lånte brakka av fløtningssjef Hoel.

Det var et stort distrikt forstmester Obel hadde den gang. Mot vest gikk det til Meidell-toppen der det grenset til Weidemanns område i Sørkedalen. På Hakloa holdt Gullberg-Hansen til. Han og Hilmar Lyse bestyrte skogområdene østover mot Mago og Stryken. På Hakadal-Verk var Egil Collett Aabel skogbestyrer. Han bodde i huset ved dammen, nord for Mølla. Carl Otto Løvenskiold var godseier på den tiden, og jeg husker han var en del på hytta si...

I fritiden jakta jeg hare og fiska i Sandungen. Det hendte jeg fiska smmen med Emil Eriksen Verket, han var en dyktig harvefisker. Under krigen var det mye ulovlig jakt inn på skogen, det var nesten tomt i Nordmarka for elg. Alle de fastboende på plassene kunne også skyte en matelg. Det var vel ikke gitt tillatelse til dette, men ingen sa noe på det den gang. For å hjelpe elgstammen oppover igjen vet jeg Løvenskiold-Vækerø kjøpte elgkalv av Mathiesen på Eidsvoll og satte den ut i Nordmarka.

I 1949 averterte Oslo Skogvesen etter skogfullmektig på Syverud. Det var Kjell Kvande som fikk denne jobben, men jeg ble så 12. mai 1949 ansatt i den stillingen som Kjell Kvande hadde i Maridalen. Han var sønn av Jakob Kvande som den gang var skogfullmektig i Maridalen. Jeg begynte derfor som assistent for Jakob Kvande, og distriktet omfattet både Lillomarka, Grefsenkollen og Maridalen til Skjærsjøelva. Skogområdene vest for elva ble bestyrt av Erling Enkerud. På ettersommeren i 1949 flyttet vi til hytta Ramnagrø ved Sørbråten. Jorunn ble født i 1948, og tvillingene Liv-Johanne og Jan-Edvard ble født i 1952. Denne hytta sto opprinnelig oppe i kolla, men ble flyttet av skogsjef Fjellanger ned til Sørbråten. Den ble brukt som skogsjefhytte, og skogstyret hadde også møter der. Hytta som var av tømmer lå fint til i skogkanten, og vi stortrivdes på stedet. Det var ikke innlagt vann i hytta, og jeg husker vi hentet melk i spann på Sørbråten.

I 1954 kom vi hit til Nordbråten, da var tvillingene 2 år. Gamlestua på Nordbråten ble revet og det ble satt opp nytt hus til oss.

Gamlestua på Nordbråten ca. 1938

Skogvesenet hadde den gang kontor i 1. etasje av det store huset på Svendstua. Der holdt Jakob Kvande til med saksbehandling og liknende, og han satt ansikt til ansikt med skogsjef Arne Vaa ved det store skrivebordet i 1. etasje. De hadde ikke noe valg, det var bare et stort skrivebord på kontoret. I tillegg var det en kontordame der og en regnskapsfører. På den tiden lå også saga Frognerseieren Bruk på Svendstua, og Hagen var bestyrer der. Jakob Kvande ble snart syk, og jeg tok så gradvis over arbeidet hans. Kvande fikk ikke bygge hus i Maridalen, og flyttet så til Godlia. I 1948 begynte Arne Vaa som skogsjef i Oslo kommunes skoger.

Da jeg begynte i kommuneskogen, arbeidet 30 mann her i distriktet. Flere forpaktere kjørte tømmer med hest om vinteren; bl.a. Rolf Gundersen på Midtodden, Oskar Klever, Arne Fossum, Borgvald og Olaf Berntsborg og far din, Gudbrand Haakenstad. De fleste kjørte med en ekstra laushest. I Lauvlundhytta lå Indgjerd og Braathen og kjørte med hest. Hans Indgjerd lå der i flere år, han leide hest av Bakke på Skjerven. På

den tiden hadde vi tre hoggere pr. hestekjører, så det var stor aktivitet i skogen. I flere år blinket jeg hvert eneste tre som skulle hogges, og jeg merket også trærne med stempel i roten og i blinkemerket. Det var også jobben min å legge ut tømmer-stokkene. En 10 halvmeter ble merket av med et hakk i stokken, og det ble satt to stempelmerker på toppen av sagstokken, og ett stempel på slipstokken. Den gang var det lønn hver 14.dag, og arbeidsfolket fikk lønningsposen på lørdag. Når jeg besøkte kara, målte jeg samtidig hver eneste stokk som var hogd, med tanke på neste lønning. Nå er alt dette arbeidet mye lettere, hoggerne gjør det vanligvis selv. Hver mandag var det lønningsarbeider på kontoret, og de første årene måtte vi regne alt for hånd. Noe senere fikk vi en manuell regnemaskin, og denne lettet lønningsarbeidet vesentlig.»

Josef tar en pause, reiser seg og henter en gammel regnemaskin som står på skrivebordet. Jeg tar den i hånden og kjenner den igjen med en gang. Jeg brukte den selv flittig da jeg praktiserte i kommuneskogen og drev med lønningsarbeider. Den er kompakt og tung, og du måtte stille inn telleverket riktig og sveive rundt et bestemt antall ganger før faciten ble vist deg. Det var Josef som veiledet meg den gang, og jeg satt på kontoret i uthuset her på Nordbråten. - Snart forteller Josef videre:

«Da jeg kom hit til Maridalen i 1949, var det bare hogd ei flate her i kommuneskogen, og den lå i lisen rett syd for Lauvlundhytta. I 1950-åra var det mye gammel granskog her, og vi begynte da å hogge og fornye denne skogen med flatehogst og planting. I den yngre skogen tynnet vi og hogg kubb og ved. Den gang var det god skole med flere og svake tynninger. I Fagervannslia har jeg vært med på to tynninger - nå er skogen der grov og hogstmoden.

I den første tiden hadde vi planteskole på Svendstua. Noen år kjøpte vi planter fra Sørlandet, men snart ble det så bygd ut med flere planteskoler her på Østlandet.

Den gang var det vanlig å fordele driftene etter hvor folk bodde. Gangtillegget fra godkjent skogshusvær var 5-10 %, så det var viktig at arbeidsfolket hadde kort vei til teigen. Driftene den gang kunne være store, vi drev lenge på hvert sted. Når vi startet opp, pleide karene å lage seg en hvileplass med bål og benker. Når de gikk for dagen la de stokker på bålet, og var de heldige kunne de bare legge på nye stokker neste morra.

Skogskarene kom til teigen tidlig, og da var det vanlig at de tok seg en kaffekopp og litt mat før det lysnet... Det var solide arbeidsfolk vi hadde. De gjorde det beste ut av alt, vi kunne stole på dem, og de gikk ikke hjem for tidlig. Den gang var alle glade for å ha en jobb å gå til. Snart fikk arbeidsfolket lønn for bevegelige helligdager og lønn under sykdom. Dette var viktig for de ansattes trygghetsfølelse. Den gang hadde Skogvesenet bra med driftsmidler, og skogfullmektigene kunne fritt ta inn de arbeidsfolkene som trengtes. Noen karer kom helt fra Møre for å arbeide i kommuneskogen.

Jeg husker svansen ble avløst av motorsagene, og den første traktoren vi satte inn i skogen var en Gråtass, som Hans Indgjerd kjørte tømmer med oppe i Vaggesteins-kollene. Den hadde halvbelter, men vi overvurderte nok dens muligheter når det var mye snø. Noe senere begynte John M. Jensen å kjøre hele tømmerlengder med en stammelunner. Sørensen fra Kjelsås og Vestby fra Maridalen hadde lastebiler for tømmertransport. De kjørte 4-5 m³ i lasset til Skjervensaga, og fraktet også materialer til byen. Tømmerbilene måtte håndleses de første årene. Ved Lauvlund var det ei lasterampe på pillarer der tømmeret kunne rulles inn på lasteplaten.

Utover på 60-tallet ble en del innmarksarealer i Maridalen tilplantet, og en del hus og plasser revet av hensyn til byens drikkevann. Jeg gråter ikke over det som ble tilplantet den gang. Kuene ble borte i Maridalen, som vi vet, og en del mindre innmarksarealer ble for vanskelig å drive. Vi rettet oss etter et formannskapsvedtak den gang om tilplanting av disse arealene. Skogvesenet måtte også rive en del plasser fordi Vann- og avløpsverket v/Weidemann og Randem, mente dette var nødvendig for å sikre drikkevannet. Turter, Haugen, Låkeberget, Hølet og Bødkerstua m.fl., ble revet på denne tiden. Men det skulle vise seg at statsfysikus Fredrik Melbye var en både dyktig og handlekraftig mann i denne saken. Han fikk et mer nyansert syn på rivningsplanene for Maridalen, og takket være ham ble mye av bebyggelsen i dalen reddet.

Dere tynner mye i skogen nå, ser jeg; blant annet ved Sanderemosveien. Da må dere sette igjen undervegetasjon og gode randsoner for dyrelivet. Ved Langhagan syd for skolen, synes jeg det er blitt for åpent. Det mangler undervegetasjon og skjulmulig-heter i bestandet. Derfor stopper ikke dyra der lenger. Men oppe i Skjenningsåsen har dere fått til et godt

skogsmiljø ved å bruke plukk- og gruppehogster. Der er det nå blitt en flott utsikt også, ut over Skjærsvøen...»

Før i tida holdt Eugen Johannesen til på Sakris. Han hadde visstnok slekt fra en av plassene ved Nordbråten. Han var ivrig AP-mann og var med i skogstyret i mange år. På Sakrisbråten fant han sitt lille paradis på jord, og der dyrket han poteter og gulerøtter. Hver helg om sommeren kom han kjørende i sin høgstilte Ford med stigtrinn, forbi Nordbråten. I Sakris fikk han hvile og fred, der hørte han Skarselva bruse rett forbi, og han kunne skue innover skogene mot kollene...

«Han Eugen var glad i pipa si og en dram,» fortsetter Josef. «En gang ble han stoppet av politiet i sin Volvo PV 444, fordi han kjørte noe tvilsomt. De forsto at han hadde styrket seg på en dram, og tok ham med til Møllergata 19. Eugen likte selvsagt ikke dette, og han ringte meg slik at jeg kunne hente ham. Da vi kjørte oppover til Maridalen uttalte han både bryskt og forurettet: «Disse unggutta i politiet skjønner ingenting, de kan takke meg for jobben de har fått... for jeg satt i ansettelsesrådet i politiet!»

Eugen brukte også snus. Når han kjørte bil så spyttet han ut av vinduet. Svarte snus-renner på innersiden av bilen viste at han noen ganger glemte at vinduet var igjen...»

Eugen hadde vel også en finger med når all bebyggelsen i Hølet ble re- vet. Sakrisbråten fikk leve, selv om både husene og utedassen lå nærme- re elva...

På sine eldre dager stelte han sin syke kone på en beundringsverdige og oppofrende måte...

«Han Hans Indgjerd var en solid og sterk arbeidskar,» fortsetter Josef. «Når hesten ikke kom fram oppe i kolla, så tok han tømmerstokkene på aksla og bar de fram til veien...

Jeg ble godt kjent med Arne Eikrem og Karl August Nerdrum i forbindelse med flyslipp under krigen inne på Øståsen ved Harestuvannet. Jeg var med da vi fikk flyslipp på Torern nord for vannet Vranken på Fearnleyskogen. I slippene fikk vi både håndvåpen, fiskegarn, mel, sukker og tobakk. Den ulykksalige dagen 18. mars 1945 i Hansakollen var ikke Eikrem og Nerdrum forsiktige nok, krigen var jo snart slutt, vet du... Jakob Kvan- de bodde den gang på Sørbråten og ble involvert i gruppas mot-

standsarbeid. Det var Skogvesenet som disponerte hytta ved Rundmyra der karene holdt til. Kvan- de hjalp til blant annet med lading av batteriene til radiosenderne, men tyskerne hadde ingen mistanke til ham. Kvan- de fortalte meg at tyskerne kom til han og fortalte at de hadde skutt gutta oppe i kolla. Jeg var på Monsrud den gang, men Einar Hagness reiste innover til byen og oppdaget at tyskerne var i leiligheten til Nerdrum og Eikrem.»

Vi snakker noe videre om hendelsene under krigen, som skulle prege Josef så sterkt i mange år etterpå. Jeg vet han opplevde ting som brant seg fast i sinn og sjel, og som merket ham for livet... Det var hendelser som nå kan synes fjerne, men som vi ikke må glemme...

«I 1968 ble jeg lagt inn på Vinderen, og jeg ble borte fra arbeidet i 3 måneder,» fortsetter Josef. «Det var ettervirkningen fra krigens opplevelser som slo meg ut. I 1968 fikk jeg så 20 % krigsinvalidepensjon, og jeg husker skogsjef Vaa kom til meg på sykehuset og tilbød meg å bli vilt- konsulent i Oslo kommunes skoger. Stillingen var ikke opprettet ennå, men Vaa sa at hvis jeg ville ha den jobben, så fikk jeg den.. Jeg vet også at Leo Eitinger hadde en finger med i dette.

Jeg har i mange år vært plaget av søvnløshet og mareritt. For to dager siden hadde jeg en marerittlignende drøm, der noen tyskere kom for å ta meg... jeg rev i stykker nattøyet mitt den natten...

Da jeg gikk av med pensjon i Oslo kommune i 1982, ble det ordnet slik at jeg fikk en større krigsinvalidepensjon.»

Josef reiser seg og finner fram diplom og andre bevis for sin innsats i hjemmestyrkene i 1941-45. Han viser meg flere bøker og en bunke med avisutklipp som forteller om den illegale virksomheten han var med i. Jeg ser bilde av en ung og optimistisk kar på motorsykel i feltantrekk fra et av de første krigsårene, jeg ser slippgjengen på vei innover skogen, arkivbildet fra den tunge tiden i fangenskap og bilder fra oppgjørets time da nazister på Harestua og Hadeland skulle tas hånd om. Jeg ser også det fine brudebildet av Liv og Josef, der Liv står i sin brudekjole av fall- skjermstilke.

Omkring 1990 ble Monsrudfamilien hedret for sin krigsinnsats ved at et

fjell i Antarktis fikk navnet Monsrudnabben. Dette var som et ledd i den suverenitetshevdelse som Utenriksdepartementet og Norsk Polarinstitutt gjorde over Dronning Mauds Land i Antarktis. Et område der nede som kalles Heimefrontfjella inneholder flere kjente navn fra motstandskampen her hjemme.

«Arne Kværner ble assisterende skogfullmektig hos meg i 1965. Da jeg ble vilt-konsulent i 1968, tok han over i Maridalen,» fortsetter Josef. «Som viltkonsulent i Oslo kommunes skoger ble jeg også sekretær for viltneemnda og innlandsfiske-nemnda, og det var mitt ansvar å komme med faglige forslag på fellingskvoter av elg, rådyr m.v. Jeg begynte også med vilttelling på snø av elg og småvilt. Vi gikk et løypenett og telte og noterte alle spor av vilt. Det ble også lagt større vekt på å bevare viltets biotoper under skogskjøtselen og hogsten. Rovfuglreder, revehi, spillplasser for skogsfugl, trekkveier m.v. ble tegnet inn på kart. Det ble også min jobb å lede jakta i kommuneskogen, og avlive dyr som hadde forvillet seg nedover i trafikken.

Den første jakta vi utførte var i Rausjøskogene i 1968. I 1970 ble det innført rettet avskyting, det ble da bestemt at vi skulle skyte 30 % elgkalv. I 1970 tror jeg kvoten var på 4 elger. Elgbestanden hadde holdt seg på et noenlunde konstant nivå lenge, selv om vi hadde drevet utstrakt flateskogbruk utover i 1960-årene. Da den rettede avskytingen ble bestemt, ble flere kuer spart og elgbestanden gikk etter hvert rett i været. Kuene ble også eldre, og flere fødte tvillingkalver.

Rådyrbestanden har også bygd seg opp de senere årene. Grunnen til dette er nok de mildere og mer snøfattige vintre vi har hatt. I dag kontrollerer vi elg og rådyrbe-standen ved å skyte 40 dyr av hver bestand.

Jeg har også vært med på å sette ut bever og canadagås i kommuneskogen. I 1975 ble det satt ut et beverpar i Børtervann og et par i Mosjøen i Rausjømarka. I Øst-marka er det i dag en meget god og livskraftig beverstamme, og de senere år har beveren spredd seg til stadig nye områder av Osloomarka. Canadagåsa har også formert seg sterkt, slik at den i dag må holdes nede ved avskyting og eggpunktering.»

Vi er inne på et fagområde som har interessert Josef i alle år. Jakt, fiske og friluftsliv har vært en viktig del av hans liv, og han snakker seg varm

når han forteller om jakt- og fisketurer som han har opplevd.

«Jeg var fra et småbruk i Harestulia, vet du, der jakt, fiske og bærsanking var en del av vår hverdag,» fortsetter Josef. «Min første jakttur var i 1936 i Odal-Verks skoger, da var jeg 14 år gammel. Siden den gang har jeg jakta hvert år, og jeg jakter ennå. Nå har jeg som mål å skyte elg for unghunden min her ute, som er 1 år nå... Men jeg må bli bra i benet mitt, som jeg brakk her i vinter. Jeg har tru på at det skal gå bra, det er lenge til jakta, vet du... Jeg har i alle år hatt et jaktområde på Løvenskiolds grunn inne ved Kalvsjøen, Gørja, Holmetjennet og Finntjern. Der har det vært bra med skogsfugl. Nå er jeg med i et jaktlag sammen med Ole Svendsen, bror Bjarne og sønnesønn Tom.

Jeg har bodd her så lenge i Maridalen nå, så jeg føler meg som en ekte Maridøl. På Monsrud i Harestulia har jeg likevel ei hytte som jeg kan bruke så mye jeg vil.»

Vår samtale nærmer seg slutten, og jeg drister meg til å spørre om han ikke har ei jakthistorie å fortelle... sånn mellom oss to sagt...? Han drar litt på det, men så begynner han:

«Den største elgen jeg har skutt, falt ved Sandermosveien på Løvenskiold-Vækerøs grunn, mellom veien på østsida og jernbanelinja. Den veide i alt 347 kg, og bogen veide 40 kg og hvert lår 63 kg. Den hadde ikke så store horn for den var over sin beste alder. Det var første jakt dagen, og det var frøsi på om morran. Jeg gikk Sandermosveien sydover, og med ett la jeg merke til at en stor elg hadde krysset veien. Jeg slapp da hunden min og den fikk los med en gang og jaget gjennom ungskog nedover lia. Ole, Bjarne og Jan Edvard var med meg. Flere ganger var jeg på 20 meters hold, men det var tett av skog så jeg kunne ikke skyte. Men så fikk jeg øye på elgen i en åpning, og jeg skaut på den. Den dro nedover lia en 200 meter, men så ble alt stille... Jeg gikk etter, det var kaldt og flere kuldegrader i luften. ... Da jeg hadde gått et stykke, så jeg med ett en dampstråle fra kulehullet som gikk rett opp i luften, og der lå storelgen i lyngen... Vi flådde elgen, og Bjarne og jeg tok hvert vårt lår og bar det opp til Sandermosveien øst for linna. Det er den største elgen jeg har skutt. Det største elghornet fra kommuneskogen henger på hovedkontoret til skogvesenet. Den elgen ble skutt av Jørgen Andreassen i Liseterkollen.

Nå får jeg vel snart slutte å jakte elg, hvis det blir slik at jeg ikke lenger kan bære elgbøra...»

Jeg ser på ham med et smil i det jeg pakker sammen mine saker. Det er fortsatt humør, jaktlyst og liv i den karen. En ting er sikkert, han Josef gir seg ikke med jakta før han må....

Ivar på Skjerven

Det var ennå tidlig juni, og dalen hvilte i sin lyse og nye forsommerprakt da jeg kjørte nedover Skjervenbakken. Jeg var på vei for å møte Ivar Bakke på Skjerven gård. Han var ferdig med våronna nå, og hadde tid til å snakke med meg. Markene lå der alt grønne av spirende vekster, jeg kjente duften av rå mold og jord og jeg så lauvskogen som kranset jordekantene med sine lyse-

grønne blader. Det var en deilig dag med sol over dalen, og de rødmalte hus og vannets vide flater lå der i stille forventning. Maridalen er på sitt vakreste en slik tidlig forsommerdag, og du blir fylt av ydmykhet og glede over dens storhet...

Snart svinger jeg til høyre og kjører inn på gårdstunet. Da hører jeg hansen som galer og hilser meg velkommen, og jeg ser hønene som hastig flykter sin vei. Jeg setter meg ved bordet på gårdsplassen, og lar blikket hvile ved den fine lønnen på tunet. Rundt omkring meg hører jeg fuglesang, og jeg ser at det er satt i gang arbeider på hovedhuset. Jeg fornemmer historiens sus over den gamle gården, og tenker på alt liv og røre som var her før i tiden... Skjerven gård er meget gammel. Gårdsnavnet mener en kommer av ordene «naken fjellgrunn» og «slette», og dette kan tyde på at gården kanskje er 2000 år gammel. I jordbøkene for Akershus på 1500-tallet er Skjerven oppført som ødegård under Hovedøya kloster. Etter reformasjonen ble gården krongods. I 1648 ble Skjerven gård makeskiftet av Kronen til landkommisær Johan Garmann. I 1797 blir gården kjøpt av den senere statsminister Peder Anker til Bogstad. Etter dette fulgte Skjerven gård Nordmarksgodset helt til den ble solgt til Oslo kommune i 1912. Etter denne tid er gården blitt drevet av forpaktere.

Snart kommer Ivar ut, vi hilser på hverandre og han sier vi kan sette oss i Drengestua og snakke sammen. Vi går inn i den gamle, rødmalte og

værslitte bygningen. Jeg ser at vestveggen har glidd ut så hele stua er skjev, det er ganske klart at her trengs det omfattende restaurering for å ta vare på den gamle bygningen. Vi setter oss ved bordet i stua. Ivar er ennå slik jeg husker ham fra før i tiden; høy og kraftig med engasjert og klar tale, og smilet og latteren er aldri så langt borte... Det var ikke rart jentene så langt etter ham..... Det er en mann som er glad i jorda og dalen som sitter foran meg. Jeg husker ordene han en gang sa: «Jeg vil være bonde!»

«Far, Ivar Asbjørn Bakke, kom hit til Skjerven gård i april 1931», forteller Ivar. «Han var da 25 år og ugift. Far var født 10. januar 1906, og han døde i 1987. Han ble gift med Astrid Sofie Bakke, datter av Anund Røed, som var bestyrer og bodde i forst-mesterboligen ved Møllerstua. Mor døde i 1974. Far vokste opp i en søskenflokk på 7, og han ble født på Svendstua der bestefar, Jens Torger Bakke, var formann på saga. Bestefar kom fra gården Tanbergbakken i Øvre Eiker omkring 1895-1900. Han ble gift med Anna Børslungen fra Vinger som den gang var kjøkenpike hos skog-sjefen på Svendstua. Bestefar drev småbruket på Svendstua, og de hadde både kuer og andre dyr der. De leverte melk til huskunder i området, noe som kunne være et sjansespill på grunn av alle de løse hundene... Bestefar var formann ved saga i 15-20 år, og de bodde der til 1912. Da flyttet familien til småbruket Svingen ved Hammeren i Maridalen, fordi bestefar fikk arbeid i Vannverket. Far var da 6 år gammel. Han vokste opp i Svingen i årene 1912-1931, og han gikk på Maridalen skole. I Svingen bodde det to familier, så småbruket var delt i to. Før i tiden var det to låver med fjøs der, stabbur, drengestue og våningshus. Bestefar hadde 4 kuer, 2 hester, griser og en del andre dyr. Jordene gikk helt ned til vannet, og de hadde fiskerett med båt i Maridalsvannet. Før i tiden var det også innmark ved bussholdeplassen ved Hammeren og sydover langs kraftledningen. Dette var opprinnelig jorda til Bruastua. Etter at bestefar ga seg ble denne jorda drevet noen år av Ivar Sæther på Nordseter. Senere ble den plantet til med gran. Bestefar var bare 52 år da han døde av leverkreft. Tante Karen og far måtte da fø familien. Far kjørte tømmer i Sander-marka med to hester, og han kjørte ved til Kjel-sås og koks helt inn til Kikut. Han var også med på forskjellig anleggsarbeid for Lysverket; jeg husker han fortalte at de skrapte og malte turbinrørene fra Skjærsvjøen innvendig. Familien måtte flytte fra Svingen omkring 1934.»

Ivar tar en liten pause, og vi ser på alle de gamle tingene de har samlet i

Drengestua på Skjerven gård

Drengestua. Jeg ser forskjellig hesteutstyr, gamle ski og melkespann og en utskjæring av en stor-ørret på 6,1 kg som ble tatt i Maridalsvannet, da Ivar var guttunge. Jeg ser også et bilde av uteløa som lå ved Skjerventoppen før i tida. Ivar kan fortelle at det før var to utløer, èn ved Skjervenlandet og èn ved Skjerventoppen. På andre siden av hovedveien, ved innkjørselen til gården, lå smia. I Drengestua bodde arbeidsfolket på gården. Stua var delt i to, og det bodde fire mann på rommet. I rommet mot nord bodde sveiserfolket på gården. De tok seg av dyrestellet og var med i onnene, og de dyrket kålrot og skar is på Maridalsvannet. I det andre rommet bodde de som drev med tømmerkjøring i skogen. En tid brukte de 8 hester i skogen.

«Mor hadde mye folk i kosten og ordnet også med tøyvask og renhold,» forteller Ivar. «Hver torsdag fyrte hun opp i bryggerhuset for å vaske ar-

beidstøyet. Jeg kjenner ennå den vonde lukten av skittent tøy og den hjemmelagde såpen av ister og lut... Såpen var skarp og brun, og de skar den opp med kniv. Mor var både arbeidssom og snill, men hun holdt helldagen fri....»

Vår samtale går igjen tilbake i tiden, til den gang Ivar`s far var ung og full av framtids-planer og håp ... «Far var veldig interessert i dyr og jorda,» fortsetter Ivar med rolig stemme. «Han ville bli agronom og bonde. Først gikk han to år på Vinterlandbruks-skolen, og han hadde praksis på den store gården Ballerud i Bærum. Der dyrket de grønnsaker og drev med kuer og melking. På Hval gård i Sørum var han i to år, før han kom tilbake til Maridalen for å hjelpe til på Svingen. Far fikk så forpakte Nordre Skjerven i 1931, og drev denne delen noen år før han så ble forpakter av hele Skjerven gård. Gården ble delt i to bruk omkring år 1700, men ble samlet igjen i 1940. Jeg ble fortalt at Thorvald Skjerven forpaktet Søndre Skjerven omkring 1931, da far kom hit. Far likte å gå i skogen og drev en del jakt med harehund. Da pleide han ofte å vandre oppover Sagåsen mot Fagervann og Lyberga, med sin stokk i hånden, i skogen nordover fra Svingen følte han seg hjemme..... Det store jaktutbyttet ble det vel heller sjelden, men han fant ro og avkobling på sine turer.

Mor og far gikk også ofte på bærturer sammen oppover mot Fagervann. Da var også vi ungene med, og alltid hadde far med seg kaffekjele og fleskepanne... På disse turene så vi også etter husdyra som var sleppt på skogen. Drektige kviger og kalver kunne gå på skogen hele sommeren. Vi slapp dyra våre sammen med kuene fra Store Brennenga, og det hendte at de dro helt innover til Gåslungen, Gørja og Fortjernet. Noen ganger var det dyr som gikk helt til Hakadal. Da måtte vi hente dem med bil.

Før var det også hestefølger som gikk i Marka. På de fleste av plassene i Marka var det to hester, og i dalen var det mange hester på hver gård. Etter at tømmerkjøringa og våronna var ferdig, tok vi skoene av hestene og sleppte de til skogs. Jeg minnes også med glede barndommens besøk hos Thorbjørn og Berthe Ruud på Liggeren. Far handla hester med Thorbjørn, og jeg var vel bare 6-7 år den første gangen jeg var der. Jeg var der i ferier, og husker godt både leken og arbeidet på vollene nedover mot vannet. Jeg var sammen med barna, Tove og Bjørg, og Thorbjørn lærte meg å bryne og slå med ljaen. Det gjorde inntrykk på en unggutt

når Thorbjørn spyttet på brynet, kvasset ljaen og viste sine slåtteferdigheter. Det ble utført både maskinslått og hakkeslått med lja på rabber og utslåtter. Thorbjørn og Berthe hadde både kuer, hester og andre dyr på Liggeren. Det var bra jorder der den gangen, og graset ble ofte hesjet. I bryggerhuset lå det karer som hogg tømmer. Thorbjørn kjørte også tømmer for Løvenskiold, og skogsdriften, husdyrholdet og kafèvirksomheten ga dem livsutkomme. I Liggersjordene plukket vi liljekonvall som vi solgte før visitt-tiden på Ullevål Sykehus, til Grefsen Blomsterhandel eller på dørene... Av og til kom forstmester Børresen innom Liggeren. En dag fant han ut at han skulle plante til vollene med fremmede treslag; noe som ikke ble særlig vellykket.

Thorbjørn og Berthe kom til Liggeren i 1940 og flyttet til Blåsås i Maridalen i 1952. Thorbjørn var fra Oslo og giftet seg med Berthe, som var datterdatter av Gustav Bjørnholt. Etter Thorbjørn og Berthe kom Marius Jakobsen til Liggeren. Han var fra Kjaglia i Lommedalen og kjørte tømmer for Løvenskiold. Denne familien var på Liggeren til 1961. Jeg var også mye på Blåsås hos Thorbjørn og Berthe. Thorbjørn var en lun og humorfylt type, og vi hadde mye moro der. Når venner kom på besøk, hendte det at kaffedoktoren kom på bordet.....»

Det blir en pause i vår samtale, og mine tanker går tilbake i tiden. Jeg ser for meg Thorbjørn med hest og slede på vei fra Liggeren til bygda. Jeg husker Berthe som gikk den lange veien forbi Øyungen og Nordbråten for å nå bussen til byen, og jeg minnes de hyggelige lag med venners prat, kortspill og en skvartkopp eller to ...

Men både Liggeren og Nordbråten var småbruk å regne, i forhold til storgården på Skjerven. Når vi kjørte forbi med bussen så vi at det alltid var liv og aktivitet på Skjerven. Storgården lå der i brede bygden med vide og fruktbare jorder omkring, bygningen var av de største i dalen, og det var alltid mye folk på gården. Det var nærmest slik at solen alltid skinte over Skjerven, den gamle gård... Den minnet oss om storgårdene i de gamle bonderomanene.

Skjerven gårds grunn strakk seg oppover på vestsiden av Skjærstjøelva. Skjerventua og Brua ved Hammeren, Stensrud, Sørseter, Nordseter, Ringjordet og Nordre Låkeberget var alle plasser under Skjerven gård.

Drengestua og stabburet på Skjerven gård er svært gamle. Selve våningshuset på gården skal være fra 1650. Gården var delt i to bruk fra 1700 til omkring 1940, og dette førte til at hovedbygningen var delt i to stuer med kjøkken og kammers i begge ender. Det skal også ha vært to fjøs og to ladebygninger på gården. I bryggerhuset var det til og med to skorsteiner.

«Mor og far giftet seg i 1934,» fortsetter Ivar, «og vi er tre søsken. Anne

Lise, som er født i 1937, jeg er født i 1940, og Jorun som ble født i 1945.»

«Før i tiden hadde vi såkalt skiftefjøs her på gården. Vi drev med ren melkeproduksjon og fôrproduksjon, og det var god økonomi i dette den gang. Far kjøpte inn kalveferdige melkekuer fra Hallingdal og Gudbrandsdalen. Selgere og kjøpere møttes på Handelsfjøsset ved Grønland Torg, og kuene ble fraktet med toget fra bygdene og inn til byen. Vi hadde kuene som melkekyr i 8-12 måneder, så ble de byttet ut med nye. Mange bønder nær byen hadde egne melkeruter til huskunder. Far leverte melk til alle ved Hammeren, og vi hadde også leveringer til byen. Kuene ble melka for hånd, og den nysilte melka ble fylt på 1 til 5 liters spann. Det var konkurranse og kamp om kundene, og det ble kjørt ut melk hver dag til de samme husstandene. Far hadde egen melkekjører som kjørte rundt i dalen og byen. Arbeidsfolket på den tida måtte tidlig opp om morgenen. Kuene måtte melkes, og melka måtte ut til kundene. Fredager og lørdager fraktet vi også rundt fløte som vi hadde lagd på gården. Det var viktig den gang å ha en høy kvalitet på melka, og da var temperaturen viktig. Vi hadde både isbinge og melkekum med rennende vann. Isen skar vi her rett ute på vannet, og vi henta råflis fra saga på Skjerven. Isen ble så isolert med mye sagflis. Dette var jobben til sveierfolkene på gården. Her på gården skar vi is til 1952.

Dette direktosalget av melk ble etter noen år forbudt av helsemessige grunner. Det var Helserådet og organisasjonene som stoppet det, for å få melkesalget inn i mer styrte og ordnete former. Det ble et merkbart tap økonomisk for bøndene nær byen da det ble slutt på skiftefjøsset.

Fellesmeieriet i Schweigaardsgaten og Meieriorganisasjonen ble opprettet i 1937-38. Fra da av måtte vi levere melka til sentralen i byen. Forbudet mot skiftefjøs førte til splittelse og konflikt blant bøndene. Alle skiftebøndene var mot den nye ordningen. De var opprørt over at de ikke kunne fortsette med den direkte leveringen av melka. Rundt hovedstaden var det mange storbønder som hadde tjent godt på den gamle ordningen. I Maridalen var det mindre forhold, men også her var de fleste i mot nyorganiseringen. Bøndene ute i distriktene og bygdene var for levering til Fellesmeieriet; på grunn av den glisne bosettingen ut over landet ville de tjene økonomisk på dette, og det var distriktene som vant denne saken. De bøndene som ikke frivillig gikk inn i Fellesmeieriet, fikk en bot pr. ku. De som vegret seg gjorde derfor noe ulovlig. Denne nyordningen

blant bøndene førte til tvangsauksjoner flere steder nær byene, og det toppet seg med Melkeslaget på Skullerud i 1938. Det var et skikkelig opprør blant bøndene, og mange mennesker hadde møtt opp på Skullerud. Lensmannens folk var også der, og de skulle holde flere auksjoner. Men lovens hånd-hevere ble overdøvet av bøndene som ropte og ringlet med sine bjeller. Lensmannen fikk ikke gjennomført noe, og auksjonene ble avbrutt. Enden på dette var at myndighetene måtte stoppe auksjonene og endre noe på nyordningen, slik at bøndene ble mer tilfreds. Etter dette ble det opprettet en melkebilrute i Maridalen, Sørkedalen og Lommedalen; rute nr. 9 gikk i Maridalen. Melkebilene kom og hentet melk hver eneste dag hele året. I Maridalen var det Askersrud som kjørte melkebilene. Det var en hard jobb med å lempe melkespann, men Askersrud var både stor og sterk. Han kunne være både sur og blid, men han tok alltid med seg ungene på skoleveien.»

Ivar er engasjert og snakker ivrig videre om dette som ligger hans hjerte nær:

«Under krigen var det likevel mye direktelevering, det ble på en måte godtatt da... Noen bønder tjente grovt på denne børsingen... Jeg husker det kom folk på kjøkkenet til mor som gråt og ba om mat og melk. Også uteliggere var innom gården og fikk mat og drikke. Mor var snill og kunne ikke avvise dem. Etter krigen skrev Staten ut en straffelikning eller inndragning til mange bønder for børsingen under krigsårene. Mange ganger skjedde dette på vage antakelser, og pengeinndragningen skjedde på grunnlag av størrelsen på gården. Far var bitter etter krigen, han syntes dette var blodig urettferdig.

Far måtte også kjøpe fôr på fôrtorvet, d.v.s. Ankertorvet, for å få nok høy til dyra i vårknipa. Bønder fra bygdene kjørte fôr dit for salg. Det var både pressa høy, hakkels, poteter og andre varer. Den gang hadde vi 22 kuer på Skjervan, og også ungdyr, hester, griser og høns. Jeg husker vi en tid hadde 10 hester på gården. Skjervan gård var på den tiden på 320 dekar dyrka mark.

Far drev i mange år hva vi kan kalle en vognmannsforretning, med hester og vogner og doninger. Han hadde hest og mann fast på Skjervensa. Dette var en attåt-næring helt fra 1929 til 1952, og kjørekaren fraktet plank og andre materialer fra saga til byen. Far fraktet også mye materialer til Ullevålseter under byggingen der. Vi på Skjervan hentet mask i

mange år ved Frydenlund Bryggeri, og brukte det som fôr til dyra. Dette var byggkorn som var maltet, et avfallsprodukt fra ølproduksjonen. Bøndene hentet mask både ved Frydenlund, Schous og Ringnes bryggerier.

Far drev også med tømmerkjøring i Fagervannslia, ved Slagtern, i Arnesenskogen og her rundt gården. Når de kjørte tømmer ut på Skjærsvan, husker jeg at de klaget på alt overvannet.

Far sto også for transporten av juletre til Universitetsplassen i mange år. Han ordnet hesteskyss ved ulike festlige anledninger, han fraktet koks, mat og melk innover i Nordmarka, og han leide bort hester til tømmerkjørere. Både far, Hans Velund og Ivar Sæther var med da Louis Armstrong i 1959 dro til Ullevålseter i kanefart. Når folket på Liggeren, Gåslungen og Fyllingen skulle til byen, kjørte de ofte hest og vogn, eller slede hit til Skjervan og tok bussen videre. Da sto hestene her på stallet. Jeg husker nordmarkingene kunne si at de hadde det bedre inn på skogen hos Løvenskiold enn det forpakterne hadde det i Maridalen. Men det var nok noen som ante utviklingen i skogen inn på Marka. Jul Jensen på Fyllingen kunne si at de nå snart måtte komme seg nedover til bygda. Det var blitt for mye slit i skogen og for dårlig lønn, - det var ikke lenger noen framtid i Nordmarka. Når nordmarkingene dro hjemover igjen hendte det nok at de stoppet på veien og fikk seg en venneprat og en svartkopp... Carl-Otto Løvenskiold, godseieren, var en sterk og respektert mann. Av og til kunne han kontrollere hestene til nordmarkingene; var de for slitne så skulle de stå...

Ved bommen på Nordmarksveien bodde Halvor og Hjørdis Møllerstua. Harriet var eldste datteren deres. Halvor Olsen, som han het, var født i 1883 og var fra Østbråtan inne ved Katnosa. Han var som regel en stillferdig og sjenert kar, men han ble både munter og slagferdig når kaffedoktoren kom på bordet. En dag drev Halvor vedlikehold i elva ved Møllerstua. Thorbjørn Ruud og Ivar Sæther var også der, det var arbeidsfolk som hadde den gode replikken klar. En dag fikk de besøk av godseier Carl-Otto Løvenskiold. Det var dårlig vær, så de hadde bygd, og satt seg under en gapahuk. Carl-Otto Løvenskiold var høflig og bestemt, slik han alltid var. «Ja, her var det jamen lavt under taket karer,» sa han... Da svarte Halvor munnrappt med et glimt i øyet: «Ja, men så er vi ikke så høye i hatten heller, vi...» «I 1950 og 60-årene satte mekaniseringen inn i landbruket,» fortsetter

Ivar. «Den første traktoren kom til Skjerven i 1948. Skar gård var vel først ute på det feltet. I 1967 startet det med store forandringer i Maridalen. Helserrådet beordret at husdyr-holdet skulle opphøre på forpaktningssbrukene, og nedslaktingen av husdyr begynte. Det ble sagt at dette var nødvendig for å sikre Maridalsvannet som drikkevann. Så lenge kommunen trengte hester til tømmerkjøringen, unngikk hestene denne ned-slaktingen. Det ble også utarbeidet omfattende rivningsplaner for Maridalen, og flere gårde og plasser ble revet. I denne tiden ble Maridalens Venner stiftet, og folket greide å overbevise myndighetene slik at rivningsplanene ble stoppet, og folk og bygninger i dalen ble sikret. Det var tunge tider og laber stemning blant forpakterne i dalen når husdyrholdet måtte avvikles. Fra naturens side passet det å drive med høy og dyreproduksjon. Maridalen er en skogsbygd, og det hardeste klimaet i Oslo og Akershus finner vi i Hurdal, Lørenskog og Maridalen. Men dyra måtte slaktes, og gårdene gikk over til korn- og planteproduksjon av ulike slag. Kommunen skal ha ros for at de fulgte opp med omfattende drenering og grøfting av jordene. Bøndene i Maridalen skal ha ros for at de greide denne omstillingen av driften. En av grunnene til dette er at det har skjedd mange nyvinninger innenfor jordbruket de senere år. Vi har fått bedre kornsorter og maskiner og teknologi, kunnskapsnivået hos utøverne har blitt høyere, og forskningen har gjort framskritt med plantevernmidler og veksternes resistens mot sopper og insekter. I dag driver vi 286 dekar her på Skjerven. I dag hadde ikke husdyrholdet blitt nedlagt i Maridalen, kanskje tiden nå er moden til å revurdere bestemmelsene om husdyrholdet? Forurensningskildene og hele situasjonen er annerledes i dag i forhold til i 1967. I den kommende Verneplanen for Maridalen er det behov for å restaurere mange tidligere dyrka områder. Den beste måten å gjøre dette på er ved hjelp av beitende dyr.

Far hadde forpaktningsskontrakt på Skjerven i over 50 år, fra 1949 til 1985. Det ble slik at jeg tok over forpaktningen i 1985. Randi, kona mi, og jeg giftet oss i 1963, og vi har 4 barn: Jon Ivar, Anette, Ola og Karsten.»

Med ett kommer det en ung kar inn i rommet der vi sitter i Drengestua. Han sier han heter Tellef, og jeg hilser på ham. Jeg blir fortalt at han fører hestene og hjelper til med annet arbeid på gården. Nå vil han henge fra seg tøy og skifte, for han skal i Gamle Losjen og overvære at Attac får utdelt Sofieprisen for sin virksomhet mot globaliseringen og stor-

pitalismen. Tellef er invitert av selveste Jostein Gaarder.

«I over 10 år har vi hatt elever fra Vestre Aker skole her på gården,» forteller Ivar videre. «Elevene er fordelt på to linjer: Skog/natur/miljø og jordbruk/husdyr/gårds-miljø. Dette er en form for alternativ undervisning med ulike praktiske opplegg. Disse elevene er 14-16 år gamle og blir motivert og interessert når de kommer ut i praktisk arbeid. Jeg har hatt et godt samarbeid med rektor Bjørn Elvevold i flere år. I tillegg til dette tar vi i mot psykisk utviklingshemmede og tilbyr dem bl.a. rideskole og hestekjøring med stell av dyrene. Om vinteren er det også en del kanefart til Ullevål-seter m.v. Dette er tilleggsaktiviteter som det er kjempemoro å drive med. Kanskje samfunnet kunne gi mer stønad til slike aktiviteter for barn og ungdom, slik at en del gårdsbruk fikk lettere kår, og slik at senere samfunnsutlegg ble redusert.»

Ivar Bakke forteller videre at han ble tidlig skoletrett. Han gikk som mange andre på Maridalen skole i årene 1947-54, og husker godt klassekamerater som Bjørn Furu-berg, Arne Nordstad og Gerd Bakke. Han hadde både Halsnes, frk. Ryssdal, Arne Verner Martinsen og Hindbjørgmo som lærere. Halsnes var både en aktiv og sterk person og en overbevist kristen. Han husker det ble protester mot Halsnes...

«Jeg hadde snille, men strenge foreldre,» fortsetter Ivar. «Etter folkeskolen gikk jeg på idrettslinja på realskolen. Etter dette gikk jeg et år på Romerike folkehøyskole. Senere sørget far for å sende meg til Danmark på bondegårdspraksis... Der mente han jeg ville lære meg folkeskikk og ærlig arbeid for fø`a... Etter dette utdannet jeg meg som forvalteragronom ved Vinterlandbruksskolen i Oslo, det var årene 1961-64. Jeg hadde også en fin tid i Forsvaret, ved feltartilleriet på Haslemoen ved Flisa.

Det var et aktivt skilmiljø i Nordmarka og Maridalen i min ungdom. Jeg kom med i Nydalen Skiklubb som 14 åring. Det var gjevt å være med i Nydalen på den tida. Vi så opp til karer som Rolf og Klaus Hverven og Lauritz Bergendal. Både Gunnar og Bjørn Løkken, Arvid og Arne Jensen og Arne Baklien var med i Nydalen Skiklubb på den tiden. Omlag 10 år før oss var Kåre, Olaf og Georg Tømte gode skiløpere i Skeid. Magne Myrheim, Arild Rygge og John M. Jensen fra min egen generasjon, var også gode skiløpere. Jeg deltok i både langrenn, hopp og orientering, men gjorde det vel best i kombinert... Vi hoppet i både Lynbak-

ken, Ullevålseterbakken, Kollbakken og bakkene i Grefsenlia. I militæret deltok jeg i NM i skiskyting.»

«Men det var bonde jeg ville bli,» fortsetter Ivar med tydelig stolthet i stemmen, «og slik gikk det da også. I 1967, da det ble bestemt å slakte ned husdyrene i dalen og rive plasser og bruk, spredde det seg usikkerhet og mismot i Maridalen. Det var mange som mistet troen på framtida i dalen. På den tiden kjøpte vi en gård i Nord Odal som het Morterud. I 1966 tok jeg så med kuene fra dalen til en gård i Vikersund, som jeg forpaktet i om lag 10 år. Det var i denne tiden jeg fikk praksis som bonde. I 1975 kom jeg tilbake til Maridalen og drev fra da av Skjervan gård. I 1985 fikk jeg forpaktningkontrakt på gården. Det var trivelig å komme tilbake til Maridalen, - tungsinnet og de mørke skyene over dalen var borte. I dag har folk i dalen trua på framtiden, det er en helt annen livssituasjon i dalen. De senere årene har det også skjedd mange positive forandringer for oss forpaktere; det ligger ikke lenger noen klam hånd over jordbruket. De fleste av oss ønsker den nye Verneplanen for Maridalen velkommen. Det er nå meget viktig å få vedtatt den foreslåtte verneplanen med Kongelig resolusjon uten golfbane fra Brekke til Låkeberget. Maridalen er landbrukets kulturlandskap, og den er av stor verneverdi både nasjonalt og internasjonalt. Dalen har en vakker og variert natur og en uvanlig rik kulturhistorie med mange spor og minner både fra jordbruk, skogbruk, industri og kirkeliv. Bygda har bare 3000 dekar dyrka mark, og en golfbane på 1000 dekar vil ødelegge mye av helheten i dalen.»

Vi drikker litt kaffe og snakker så om løst og fast i dalen. Ivar forteller at han husker godt Paul og Jossa på Låkeberget, den dyktige veibyggeren Paul Pettersen og Petra Amundsen på Skjærsvjødammen, med sine barn Elsa, Laura og Harald. Han forteller videre at de bruker navnet Persbråten sydover mot Store Brennenga. Området mot Nordre Låkeberget kaller de store og vesle Ringen, eller Skjerventoppen. Jordene mot vannet kaller de Skjervenlandet. Veien fra parkeringsplassen ved Låkeberget til Ullevålseterveien kalles Pauls vei etter Paul Pettersen, og den går gjennom Rangla-dalen der det skal ha vært elveleie før i tiden. Jeg lar tankene gå tilbake i tiden, og ser for meg kullmilene som brente ved Skjervenlandet. Thor Maarud forteller i sin bok om Maridalen at det i dag er rester etter fundmentene til kullmilene innerst i vika, rett sydvest for Hammerenbrua, der bekkefaret fra myra i Rangladalen går. Bakerst på

Bruastua ved Hammeren, ca. 1900

neset er det rester etter en mur. Der sto trolig hvilehytta til de som arbeidet ved kullmilene. Det er også spor etter et veifår fra milene og opp på Maridalsveien. Her ved Skjervenlandet ble stokkveden som skulle bli til trekull, tatt i land. Under og etter krigen sto det en kjerrat der som dro opp vedvirke som ble fløytet ned i Maridalsvannet. Han mener Milehytta må være plassen Kullebraathen, som lå på østsiden av bekken, rett overfor Svingen. I Skjervenbroen eller Bruastua var det kaffe å få kjøpt for folk som før etter landeveien. Bruastua var den første hvileplassen fra Oslo. Bom-stua ved Greveveien var den siste for hakadøler og hadeleddinger før de tok veien over skogen. Den eldste Bruastua ble visstnok satt opp i 1797. Thor Maarud har i sin bok listet opp navn m.v. på de som bodde både på Skjervenstua og Bruastua. I 1818 bodde hammersvend - senere mester - Anders Nilsen på Bruastua. I 1860 bodde Carl Vasset der med kone og to barn. Han var opprinnelig fra Tyskland. Han

døde i 1860, da han falt ned i en kullmile. Maarud mener at den gamle plassen ble revet i 1860. Ny låve og fjøs ble satt opp i 1851 og ny plassbygning i 1852. I den nye Bruastua bodde det senere både hammersmeder og husmenn med sine familier. Peder Chr. Asbjørnsen forteller også at hans venn Elias Fisker, bodde ved Brua i Maridalen. Husene på Bruastua ble revet rundt 1910-15, og nå er det ingen spor igjen.

Den lange og rødmalte lagerbygningen ved Skjerven Saga, som i dag er verksted og lager for skogetaten, er den gamle Sangerhallen fra Jubileumsutstillingen på Frogner i 1914. I denne bygningen foregikk den høytidelige åpningen av utstillingen 15. mai 1914, og ved middagen skal det ha vært benket 1400 gjester i salen. Det som var av prominente gjester var samlet der. Lagerbygningen er kanskje det eneste som er igjen etter jubileumsbygningene fra 1914, og er derfor vel verdt å bevare.

Jeg ser ut av vinduet i Drengestua. Blikket mitt hviler mot vannet som blinker der i øst, jeg hører hester som vrinsker og stemmer av arbeidsfolk ute på gårdsplassen. Nå er det planer om å restaurere og pusse opp flere av bygningene på gården. Gården med den lange og rike historien skal møte framtiden med sine nye krav og utfordringer. Bare nå skogetaten får penger til å rette opp grunnmuren og veggene på Drengestua også... Vår samtale går mot slutten, men så spør jeg Ivar om hvilke ønsker og vyer han har for Maridalen i årene som kommer...

«Forpakterforeningen vår ble stiftet i 1949, og vi har hatt atskillige saker å sloss for,» sier han. «Vi er i dag 9 medlemmer, og de fleste bøndene i dalen er med i det lokale Bondelaget. Jeg er i dag leder av forpakterlaget her i Maridalen.

Jeg synes Oslo kommune er for lite flinke til å verdsette Maridalen og alle dens verdier. Det er en generell mangel på forståelse og prioritering av landbruket i våre bynære områder. Maridalen er så mye mer enn selve jordbruksdriften. Dalen er byens mest mangfoldige rekreasjonsområde, med et pietetsfullt pleiet jord- og skogbrukslandskap, og alt dette er helt gratis for brukerne. Oslo kommune må se mulighetene i dalen. Vi tilfører byen store verdier som jeg gjerne skulle sett tilbakeført i noe større grad enn tilfellet er i dag. I dag tar vi i mot Verneplanen for Maridalen med et åpent og positivt sinn. Verneplanen vil uten tvil være med på å opprettholde et pulserende gårdsmiljø i dalen. Besøkgårdene kan f.eks. ha en

forebyggende funksjon overfor skoletrøtt og vanskeligstilt ungdom, ved at de får en mer meningsfylt og utfordrende skoledag. Det er viktig med en allsidig drift på gårdene i bygda. Det er mangfoldet av gårdsdrift, håndverk og småindustri som er grunnlaget for levedyktige bygdesamfunn. Denne allsidige driften er også slått fast i flerbruksplanen for Oslo kommunes skoger.

I årene som kommer må det satser langt mer på vedlikeholdet i dalen. Bygninger og veier bør restaureres og pusses opp. Her er Drengestua på gården et godt eksempel. Vi trenger også bedre oppholdsrom m.v. for barn og skoleungdom som besøker gården. Det må også satses mer for å hindre forurensninger fra f.eks. møkkakjellere. Når Verneplanen er vedtatt, må det også satses mer på restaurering av selve kulturlandskapet, med rydding av gammel slåtte- og beitemark og hogst og pleie av de mange randsonene.

Vi som er bønder og forpaktere i Maridalen, har funnet oss i mye og gjort så godt vi har kunnet... vi har ingen dårlig samvittighet...»

Jeg pakker sammen mine papirer, takker for at Ivar ville ta i mot meg, og forlater gården full av beundring over dens lange og rike historie, og full av respekt for Maridalsfolkets pågangsmot og innsatsvilje. Jeg kaster et blikk mot vannet og ser småbølgene som kruser vannflaten og aftenso-lens stråler som blinker der ute. Jeg kjenner lukter av hest og mold, og hører bilene som durer forbi på hovedveien.... slik de alltid har gjort. Jeg vender tilbake til vår rastløse tid fra historiens og minnenes forgangne år.... Når jeg går mot bilen flykter hønene unna, og hanen galer en siste gang for å si farvel....

ÅRSMØTEINNKALLING

Til medlemmene, innkalling til årsmøte 2001

Tid: Tirsdag 4. desember kl. 19.00

Sted: Maridalen Velhus, krysset Maridalssveien/Kasaveien

- I Markakoret underholder
- II Forslag til dagsorden på årsmøtet:
 - 1. Valg av dirigent og referent
 - 2. Godkjenning av innkalling
 - 3. Godkjenning av dagsorden
 - 4. Årsmelding
 - 5. Regnskap
 - 6. Innkomne forslag
 - 7. Fastsettelse av kontingent for 2002
 - 8. Valg
- III Servering av kaffe og eplekaker fra Ullevålseter
- IV Festappell ved justisminister Odd-Einar Dørum
- V Sang ved Jørn Simen Øverli

Salgsutstilling: Akvareller og tegninger fra Maridalen og Nordmarka.

Vel møtt!

Hilsen styret.

ÅRSMELDING 2001

1. Styret i 2001

Leder Tor Øystein Olsen
Grefsenvn 66
0487 Oslo
e-post: maridalensvenner@mobilpost.com

Nestleder Lars Flugsrud
Gml. Maridalsv. 86
0890 Oslo
e-post: lars.flugsrud@grindaker.no

Kasserer Ole Tøsse
Nils Baysv 41 F
0855 Oslo
e-post: ole.tosse@boe.oslo.kommune.no

Styremedlem Trond Hjelle
Langmyrgrenda 49
0861 Oslo
e-post: trond.hjelle@riksrevisjonen.no

Styremedlem Otto Ullevålseter
Ullevålseter, Nordmarka
0890 Oslo

Styremedlem Frances Dodman
Grimstadgt. 23G
0464 Oslo
e-post: fmdodman@ulrik.uio.no

Styremedlem John Eirik Telle
Nes gård
Grevevn. 20
0891 Oslo

Varamedlem Hans Christian Thaugland
Maridalsvn. 370 b
0881 Oslo
e-post: hans@thaugland.no

Varamedlem Geir Erik Berge
Havnabakken 18 b
0874 Oslo
e-post: geirerik@ringnett.no

Varamedlem Merete Gunnes
Mekanikervn. 14
0683 Oslo
e-post: merete.gunnes@selberg.no

Varamedlem Oskar Solenes
Dælenenggt. 15
0567 Oslo
e-post: oskar.solenes@nih.no

2. Andre tillitsverv

Revisorer: Ronny Melle og Yngvar Hestdalen.
Valgkomite: Anna Hoel, Helge Haakenstad og Per Dugstad.

3. Mål for Maridalens Venner

Maridalens Venner jobber aktivt for å bevare og utvikle det vakre og egenartede kulturlandskapet i Maridalen, og tar del i arbeidet som gjør dalen til en livskraftig jord- og skogbruksbygd. Dette oppnår vi gjennom:

- I. Skjøtselstiltak
- II. Kulturarrangementer
- III. Årsskrift.

Maridalens vernemotiv er et kultivert jord- og skogbrukslandskap, med dype historiske røtter, der vi vektlegger bevaring av naturtyper som viser særpreg fra tidligere tiders jordbrukslandskap. Etter at verneplanen for Maridalen er vedtatt, blir hovedutfordringen å restaurere og ta vare på bevaringsverdige kulturspor i form av bygninger, ferdselsveier, gammel kulturmark, styvingstrær, rydningsrøyser, kullmiler, industriminne, fløtingsanlegg med mer, og samtidig sikre at Maridalen også i framtida vil være en livskraftig bygd i Oslo.

I. Skjøtselstiltak

Maridalens Venner har satt seg følgende mål for forvaltningen av landskapet:

1. Fullføre restaureringen av de mest prioriterte slåttemarker i Maridalen. Årlig slått og raking.
2. Bidra til at de mest prioriterte gjengrodde beitemarkene blir restaurert og tatt i bruk.
3. Bidra til at de mest prioriterte tilplantede/gjengrodde områder med dyrkamark blir restaurert og tilbakeført (eks. Svingen på Hammeren).
4. Bidra til at randsoner mellom dyrkamark og skogsmark blir ryddet og restaurert, særlig mot sør og øst, og i områder med størst verneverdi.(eks. Kirkeby)
5. Bidra til at verneverdige forfalte gårdsbygninger blir restaurert.
6. Bidra til at veikantene langs Gamle og nye Maridalsvei blir restaurert i en for-svarlig bredde. Årlig veikantslått til riktig tidspunkt.

7. Bidra til at Ankerveien blir ferdigrestaurert, som en del av et helhetlig ferdselsveinett til, gjennom og fra Maridalen.

II. Kulturarrangementer

Maridalens Venner er medarrangør i store kulturarrangementer på Kirkeruinen i pinsa og på olsok, og i en årlig kulturminnevandring langs Skjærsjøelva.

III. Årsskrift

Dessuten gir vi hvert år ut et innholdsrikt årsskrift. I år "Maridalsfolk", skrevet av Helge Haakenstad.

4. Arrangementer

a) 2. pinsedag

Vestre Aker prosti, Maridalen menighetsråd, Maridalens Venner, Spellaget i BUL, Markakoret og Maridalen Bygdetun samarbeidet om et helhetlig kulturarrangement på kirkeruinen, med prostigudstjeneste, friluftsteater og bygdetun. Prost Trond Bakkevig prekte under gudstjenesten, mens kapellan Kjersti Håland var liturg. Musikalsk ansvarlig var Per Arne Løvold. Spellaget i BUL framførte etter gudstjenesten "Rasjonelt fjøsstell" av Hulda Garborg, i anledning Garborgåret. Instruktør var Geir Ove Kvalheim. 600 personer deltok på arrangementet, i et strålende vårvær. Maridalen Bygdetun, på Øvre Kirkeby gård, hadde mange aktiviteter og utstillinger fra Maridalen. 2. pinsedag i Maridalen ble et av tre hovedoppslag på NRK Dagsrevyen (5. gang siden 1993). Akersposten markerte pinsa i Maridalen med et fint forsideoppslag, og fin forhåndsomtale. Nordberg menighet hadde i tillegg en flott direktesendt gudstjeneste 1. pinsedag på NRK1. TV-gudstjenesten var krydret med mange flotte stemningsbilder fra Maridalen.

Pinse- og olsokarrangementene fikk til sammen kr. 30 000 i støtte fra Oslo kommune ved Byrådsavdeling for kultur og utdanning.

b) Blomsterengtur

Skiforeningen og Maridalens Venner samarbeidet i år om en vandring til blomsterengene rundt Blankvann søndag 24. juni. Turen gikk fra Kobberhaughytta via Blankvannsbråten, Slakteren til Svartor. 40 deltok på arrangementet, i varmt sommervær. Tor Øystein Olsen var turlleder.

c) Orkidétur til Slåttemyra, Nittedal

Søndag 1. juli deltok 50 personer på en vandring på Slåttemyra, et samarbeid

mellom Nittedal Historielag og Maridalens Venner. Tor Øystein Olsen var turlleder. Spellaget i BUL framførte Prøysentekster og det ble servert skaukaffe.

d) Olsok

Årets stevne samlet 2-300 personer i duskregn, på grensen til avlysning, og var et samarbeid mellom Maridalen og Nordberg menighet, Maridalens Venner, Maridalen Bygdetun og Markakoret. Hans Petter Hansen ledet den første timen med folkedansere fra Leikarringen Hunar og Åge Grundstads trio. Markakoret serverte og Ivar Bakke ledet rakingen av enga. Sogneprest Egil Stray Nordberg ledet Olsokgudstjenesten. Bunadtilvirker Astrid Lilleaas folkeopplyste om Hulda Garborg, bunadens mor. Til slutt var det fele og runesang med Hege Rimestad, fele, Sinikka Langeland, sang og kantele, Bjørn Kjellemyr, bass og Pål Thowsen, trommer.

Maridalen Bygdetun hadde aktiviteter på Øvre Kirkeby gård før arrangementet. Akersposten hadde fin forhåndsomtale.

Aftenposten hadde et oppslag over to sider: "To verdener i samme by", der de blandet sammen olsok i Maridalen og gambiske rytmer på Rockefeller.

e) Kulturminnevandring langs Skjærsjøelva

E-CO Energi, Friluftsetaten, divisjon skog- og friluft, Vann- og avløpsetaten i Oslo og Maridalens Venner samarbeidet for femte gang om en kulturminnevandring langs Skjærsjøelva søndag 19. august. Albert Nordengen holdt tale for dagen. Lars Lillo-Stenberg holdt en meget vakker konsert i den nyrestaurerte parken (og den nyoppussede Peisestua) i strålende solskinn. Gratis grillmat, og kaffe og kaker. Ca. 200 personer deltok på vandringen og 300 på konserten ved Peisestua. Akersposten hadde en fin forhåndsomtale. Det ble rykket inn annonser i Aftenposten og Dagsavisen.

f) Skaukaffe og vandring fra Martinhytta

Søndag 28. oktober serverte vi skaukaffe på Martinhytta, og ledet en vandring til Mellomkollen over Gaupekollen.

5. Områdetiltak for Maridalen - oppgavene framover

"Kom til den fagre – men gjengrodde – Maridal"

Fylkesskogsjef Kjell Kappåsen sitt initiativ til et områdetiltak for Maridalen, ble videreført også for 2001 med kr. 80 000, og er siste års bevilgning, etter en treårsperiode, av områdetiltaksmidler til Maridalens Venner. Disse midlene er bevilget for å lage en plan for det kommende arbeidet med Maridalen. Tor Øystein Olsen fikk forlenget sitt engasjement som koordinator og faglig leder for dette arbeidet.

Maridalens Venner ønsker å prioritere følgende sju oppgaver, i samsvar med verneplanens forvaltningsplan:

a) Fullføre restaureringen av de mest prioriterte slåttemarkar i Maridalen. Årlig slått og raking.

Maridalens Venner skiller mellom kulturmarkstypene *slåttemark*, *beitemark* og (full)dyrkamark, med utgangspunkt i tidligere tiders bruk og forskjellig naturgrunnlag. Dyrkamark er de arealene som ble fulldyrket, slåttemark er de områdene som ikke egna seg til fulldyrking, men ble kun ryddet og slått, og hadde for godt jordsmonn til å bli brukt bare til beite. Beitemark kunne være skogsområder der dyra gikk fritt i en mer lysåpen skog enn i dag, eller inngjerdede områder nær gårdstunet, som ble beitet av de dyra som bonden hadde bruk for daglig, eks. hestehavnehage.

Slåttemark og beitemark i hevd er blant de mest sjeldne og artsrike naturtypene vi har i Norge, og som vi har en internasjonal forpliktelse til å ta vare på. I tillegg er de viktige kulturhistorisk og landskapsmessig. Slåttemark og beitemark i bruk har lik artssammensetning, men slåttemarka blir slått etter midten av juli, og eventuelt høstbeitet, mens beitemarka blir beitet hele vekstsesongen, og favoriserer arter som ikke blir beitet, som stikkende og giftige arter.

Maridalens Venner restaurerer, og utfører årlig slått, av ulike typer *slåttemark* langs den gamle middelalderkirkeveien fra Hammeren til Kirkeruinen, og videre til Maridalen kirke. Disse slåtteteigene vil, ferdig restaurert, vise et tverrsnitt av de viktigste kulturmarkstypene/naturtypene som naturlig hører hjemme i dalen. I tillegg har vi ryddet slåttemarka som gir utsikt på Låkeberget, og enga rundt Martinhytta. Vi kartlegger også floraen på de forskjellige kulturmarkstypene, og vil da dokumentere artsmangfoldet av høyere planter i kulturbetinget natur i dalen. Disse artslistene ble ferdig utarbeidet i sommer, og vil bli revidert hvert år for å følge utviklingen av artssammensetningen.

Bjørkelunden på Hammeren ("Kjerkebyhagan"). Stubber vil bli fjernet, slik at enga etter hvert kan bli slått med tøhjulstraktor. Trær og busker er ferdigrestaurert. Styvingstrær vil bli rensket for stammeskudd og rotskudd, og alle andre rotskudd og stubbeskudd (såkalt tennung) vil også bli fjernet. Enga er skrinn, men det er mengder av rødlistearten solblom.

Friskmarksenga er et nytt område der restaureringa startet våren 2000. Artsrikt, med flere gamle styvingstrær som blir restaurert. Trær og busker blir ryddet.

Løvenga med gamle og nye styvingstrær. Enga blir slått, og rotskudd og stammeskudd blir fjernet. Styvingstrærne blir høstet hvert femte år.

Bekkedalens nedre del er ferdigrestaurert. Den er meget frodig med mye hane-kam langs bekk og skrinn på sidene med solblom og timian. Vil bli slått. Noen nye styvingstrær blir laget.

Tørrenga rundt Kirkeruinen er artsrikt og vil bli slått. Her fins engnellik, enghavre, dunhavre og tysk mure. Eplentyper er en sjelden rosebusk.

Strandenga ved Lautabekkens utløp vil bli slått. Her er det mye hanekam og

skjoldbærer og orkideen korallrot. Enga er snart slett, og fri for store tuer.

Kirkebjørkelunden omkranser kirka i dalen. Den vil bli slått og raket. Fine bjørker som står spredt. Busk av den sjeldne rognasal.

Enga på *Låkeberget* blir også slått og raket og vil gi en flott forgrunn til det nydelige utsynet over Maridalen.

Martinhytta ved Vaggestein får også en fin blomstereng med mye ballblom og grov nattfiol.

Maridalens Venner vil i løpet av høsten utarbeide en faglig basert skjøtselsplan for dette mangfold av slåttemarkstyper. Denne planen bygger på Henrik Holmberg sin skjøtselsplan fra januar 1998.

b) Bidra til at de mest prioriterte gjengrodde beitemarkene blir restaurert og tatt i bruk.

Følgende beitemarksområder bør i første omgang prioriteres:

- Nord for Øvre Kirkeby (artsrikt):

Teigen ligger nord for Øvre Kirkeby og er avgrenset av ferdsselsvei mot Greveveien i vest og av Greveveien i nord. Den sørligste tredjedelen ble ryddet av Kulturøkologene og Skogvesenet i 1995, og av Nydalen Skiklubb i forbindelse med NM i orientering, i 1999. Anne Kaurin gjerdet inn den restaurerte delen i august og noe ble hestebeitet. Det bør utarbeides en skjøtselsplan for hele beiteområdet, slik at planmessig restaurering kan fullføres. Artsliste av høyere planter er tatt opp, slik at artsutviklingen kan følges.

- Låkeberget (landskap):

Dette området ligger nordvest for Låkeberget, og er avgrenset av Maridalsveien både mot sør og vest. Helt i sør og sørvest var dette tidligere dyrkamark under Nordre Låkeberget, mens resten var beitemark under Skjerven gård, og hele dette arealet ble tilplantet på 40-tallet. En restaurering vil innebære at grana blir tatt ut, noen furutrær kan stå, samt spredte løvtrær i alle aldre, unntatt osp og gråor, som gir dårlig feltsjikt. Området kan i framtida beites av Skjerven gård, og vi gi et fantastisk utsyn fra Låkeberget mot Hammeren og fra Maridalsveien mot Maridalsvatnet. Det vil bli tatt opp artsliste neste sommer.

- Øvre Brennenga (Brennengahagan), landskap:

Gammel gjengrodd beitemark til Store Brennenga gård. Havnehagen ligger mellom Låkeberget og Store Brennenga. Denne bør restaureres (fjerne all gran, la noen furu stå igjen, samt skape et mangfold av spredte lauvtreslag, unntatt osp og gråor). Vil gi et stor slått utsyn fra Låkeberget mot nordøst utover Maridalsvatnet mot Sander gård. Forpakterne på Store Brennenga har allerede startet rydding nær gården, som blir brukt til hestebeite. Artsliste utarbeides neste sommer.

c) Bidra til at de mest prioriterte tilplantede/gjengrodde områder med dyrkamark blir restaurert og tilbakeført (eks. Svingen på Hammeren).

Maridalens Venner ønsker å bidra til å lage en plan for å tilbakeføre (restaurere) de mest bevaringsverdige tilplantede og gjengrodde dyrkamarkarealene i Maridalen. Områdene kan etter rydding enten fulldyrkes etter stubbebrytning, og drives som den øvrige dyrkamarka i Maridalen, eller overflatedyrkes som en kunststeng, etter at stubbene er frest bort.

Dyrkamark er uinteressant ut fra et arts mangfoldperspektiv, siden det er fulldyrka, men er interessant kulturhistorisk og landskapsmessig.

d) Bidra til at randsoner mellom dyrkamark og skogsmark blir ryddet og restaurert, særlig mot sør og øst, og i områder med størst verneverdi (eks. Kirkebyområdet).

Gårdbrukerne i dalen og Maridalens Venner har merket av på kart de viktigste randsonene som bør ryddes. Velpleide randsoner er viktige skjøtseloppgaver av følgende grunner:

- Øker dyrkamarkas verdi der det før skjøtsel var mye skygge og sein vår.
- Framelsker arts mangfold av arter som naturlig hører hjemme i slike randsoner, og som er avhengig av lys og solvarme.
- Viktige ferdselsområder for dyr og mennesker.
- Jordbrukslandskapet får en mer logisk utforming.
- Hindrer spredning av uønskede rotskudd og ugras i dyrkamarka.

Randsonene bør ha en gradvis overgang fra dyrkamark til skogsmark. Særlig gjelder dette der granskogen skygger mest, mot sør og øst. Mot skogen bør kantsonens dybde tilsvare en normal trehøyde, og et gradvis trappetreget bryn bør tilstrebes, der urter blir etterfulgt av ønskede busker og løvtrær og noe furu, som gradvis blir etterfulgt av en mer lysåpen skogsmark enn i dag. Årlig løpende skjøtsel blir kantslått nærmest dyrkamarka (ekstensiv skjøtsel), og ryddesagslått hvert 3.-5. år for å fjerne uønskede rotskudd og stubbeskudd.

e) Bidra til at verneverdige forfalte gårdsbygninger blir restaurert.

Friluftsetaten og Byantikvaren sitter inne med nødvendig kompetanse for å sette opp en restaureringsplan for de mest bevaringsverdige gårdsbygninger i Maridalen. Maridalens Venner mener det er helt nødvendig at det blir laget en plan for bevaring av gårdsbygningene i Maridalen, som blir drøftet i det kommende rådgivende utvalg for Maridalen landskapsvernområde.

f) Bidra til at vegkantene langs Gamle og nye Maridalsvei blir restaurert i en forsvarlig bredde. Årlig vegkantslått til riktig tidspunkt.

De offentlige veiene i Maridalen er blant de mest gjengrodde i landet. Velskjøttede vegkanter er viktig av følgende grunner:

- Trafikksikkerhetsmessige årsaker: I dag er veiene svært uoversiktlige og trafikkfarlige, for bilister, syklende, gående/løpende og dyr, både pattedyr

og fugler.

- Velskjøttede vegkanter er svært artsrike, de er Norges lengste slåtteeng er. Men det forutsetter at vegmyndighetene ikke sår ut fremmede arter, men lar naturen ordne opp selv.
- Velskjøttede vegkanter gjør veiene til en større landskapsmessig opplevelse, og bedrer også utsynet fra de sterkt gjengrodde veiene i dalen.
- Vegkantslått hindrer også spredning av uønskede arter inn i dyrkamarka.

Det bør utarbeides en restaureringsplan, der trær og busker fjernes i en forsvarlig bredde. Årlig løpende skjøtsel blir vegkantslått til riktig tidspunkt, noe som er en selvfølge ellers i landet.

g) Bidra til at Ankerveien blir ferdigrestaurert, en del av et helhetlig ferdselsveinett til, gjennom og fra Maridalen.

Skogvesenet startet restaureringen av Ankerveien på 1980-tallet. Fra Nedre Blanksjø til Nordmarksveien, er flere steder den historiske vei fra 1790 dessverre en steinrøys, som følge av naturlig erosjon.

Friluftsetaten har satt restaurering av Ankerveien på sin driftsplan for 2002, noe som Maridalens Venner støtter fullt ut. Friluftsetaten har nødvendig kompetanse, sammen med byantikvaren, for å gjennomføre dette arbeidet.

Restaurering av Ankerveien bør sees i sammenheng med hele ferdselsveinettet til, gjennom og fra Maridalen. Maridalens Venner foreslår at Forvaltningsmyndighetene igjen tar fram "forslag til veier, turveier, stier" som Grindaker A/S utarbeidet for landskapsvernområdet desember 1992. Utgangspunktet for dette forslaget var at en ønsket å åpne Maridalen for ferdsel utenom den sterkt trafikkerte Maridalsvei, og særlig igjen ta i bruk de gamle ferdselsveiene.

Maridalens Venner mener vi må se Akerselva/Maridalen/Nordmarka som en helhet. Det blir derfor naturlig å forlenge den nylig anlagte gang/sykkelvei langs Akerselva inn i Maridalen ved Brekke. Derfra kan veien gå i jordekantene mot vest (eller eventuelt under kraftlinja) fram til Låkeberget, og videre forbi Skjervensaga (Påls vei) til Hammeren og Nordmarksveien. Den restaurerte Ankerveien gir forbindelse fra Bærums Verk via Bogstad og Sognsvann. Den gamle brua over Skjærsvjelva kan bygges opp igjen, og Greveveien fra 1825 knytter Maridalen til Hakadal. Hammeren blir da knutepunktet mellom ferdselsveiene fra Akerselva og Sognsvann, til Nordmarka og Hakadal.

6. Skjøtsel i dalen i 2001

Arbeid utført:

Bjørkelunden på Hammeren ("Kjerkebyhagan").

Tennung (rotskudd og stubbeskudd) ble slått med ryddesag med krattkniv tidlig vår (unntatt et felt i sørvest). Enga ble også slått i oktober. Styvingstrærne ble rensket for stammeskudd og rotskudd. Slåtteavfall ble ikke raket og brent, men

råtner på bakken, en form for ekstensiv skjøtsel.

Friskmarkseng.

Restaureringen av dette området startet 2000. All død ved på bakken er ryddet og brent, slik at sollys gradvis kan komme ned på feltsjiktet. I nordvest ble et parti ryddet, kvist brent eller lagt i kvisthaug i granskogen i nord, og veden ble kjørt ut. Langs jordekanten i sør ble det også ryddet, særlig store ospetrær. Noe tynning også i øst. Urter og gras vil etter hvert erstatte det delvis vegetasjonløse felt- og bunnsjiktet. Den ryddete delen av enga ble slått med ryddesag med krattkniv i oktober. Slåtteavfall ble ikke raket. Et gammelt og forfallent styvingstre av ask ble beskåret og restaurert.

Løvenga. Slåttavfallet fra i fjor ble fjernet og brent. Noe stein er ryddet og lagt i hauger. Enga ble slått med ryddesag med gressblad i oktober, og blir raket. Styvingstrærne ble ryddet for uønskede rotskudd og stammeskudd. Kvisten ble brent.

Bekkedalen. Mesteparten av nedre del ble slått med ryddesag med krattkniv sein høst 2000. Stubbeskudd og rotskudd, samt stammeskudd på nyetablerte styvingstrær ble fjernet.

Tørrenga rundt kirkeruinen. Den sjeldne rosebusken eplenype ble beskåret helt ned. Kunstenga nord for ruinen ble slått med gressblad og raket i forbindelse med olsok. Vegetasjonen inne i ruinen ble også slått.

I tillegg ble enga rundt *Martinhytta* også slått med krattkniv og raket. Den er fargerik med mye ballblom, knollerteknapp og orkideen grov nattfiol. Martinhytta blir rammet inn på en vakker måte.

Vi vil takke gårdbrukerne på Skar, Kirkeby og Skjerven gård for lån av traktor, utkjøring av ved og hjelp til raking. Dessuten vil vi takke Store Brennenga for gratis vegkantslått.

I desember 2000 fikk vi utbetalt første årlige STILK-støtte på kr. 14 000. Konsernbygg A/S sin forskuttering på kr. 28 000 for 1998 og 1999, er gjort om til støtte til Maridalens Venner.

7. Årsskrift 2001: "Maridalsfolk"

Årets bok er skrevet av skogforvalter Helge Haakenstad, med tegninger av Målfrid Voll. Forfatteren har intervjuet 14 eldre folk i dalen, og skildrer deres liv på en malerisk måte.

Konsernbygg A/S har i år støttet årsskriftet for 2000 med kr. 20 000, og årets bok med kr. 17 500. Nordmarken Velforening støttet årsskrift 2000 med kr. 5 000.

Årsskriftet for 2000, Nordmarkas jordbrukslandskap, skrevet av Merete Gunnes, fikk en nesten helsides presentasjon i Aftenpostens morgenutgave 19/12-00.

8. Maridalen landskapsvernområde – opprettet ved kongelig resolusjon 31. august 2001.

Maridalen ble endelig vernet 31. august 2001 av miljøvernminister Siri Bjerke. Arbeidet startet 1985, da Miljøverndepartementet anmodet Oslo kommune om å utarbeide et forslag til landskapsvernområde.

Direktoratet for naturforvaltning bestemmer hvem som skal ha forvaltningsmyndighet for området, og inntil videre er denne lagt til Fylkesmannen i Oslo og Akershus.

Fylkesmannen vil sørge for at området blir merket og skiltet, samt at det blir kartfestet på økonomisk kartverk.

Fylkesmannen har sendt ut et informasjonsskriv til berørte parter i Maridalen.

Utkast til forvaltningsplan var til lokal høring i 1996. Fylkesmannen har gjort noen justeringer av denne planen, på bakgrunn av høringsuttalelsene. Den reviderte forvaltningsplanen vil deretter bli godkjent av Fylkesmannen.

Når forvaltningsplanen foreligger, vil Fylkesmannen, i samråd med Maridalen Vel ta initiativ til å avholde et møte for utveksling av informasjon og spørsmål om vernevedtaket og forvaltningsplanen.

Det skal etableres et *rådgivende utvalg* for forvaltningen av landskapsvernområdet. Dette utvalget skal gi råd om planlegging og gjennomføring av skjøtselstiltak og i saker av prinsipiell betydning for forvaltningen. Fylkesmannen skal utnevne det rådgivende utvalget.

Maridalens Venner mener sammensetningen av det rådgivende utvalg er svært viktig for den framtidige forvaltningen av Maridalen landskapsvernområde. Vi mener at det vil være naturlig at utvalget har to frivillige interesseorganisasjoner som medlemmer: Oslo og Omland Friluftsråd (naturlig fordi de er paraplyorganisasjon for samtlige natur- og friluftorganisasjoner i Oslo og omland) og Maridalens Venner. Vi vil også understreke viktigheten av en lokal forankring i den kommende forvaltningen av Maridalen. Det er derfor svært viktig at representanter for gårdbrukerne, grunneierne og dalens befolkning sitter i utvalget. Vi tar for gitt at kommunale etater som Friluftsetaten (grunneier), Byantikvar og eventuelt Vann- og avløpsetaten, også blir med. Maridalens Venner støtter Fylkesmannens forslag om at også representanter fra næringsliv og politikere skal sitte i det rådgivende utvalg for Maridalen landskapsvernområde. Dette er svært viktig, fordi en hensiktsmessig forvaltning av Maridalen er nødvendig for å utvikle Maridalen til å bli den kulturperlen i Europa som bygda fortjener.

Kostnader til merking av grenser, oppsyn, skjøtsel m.m. vil bli dekket innenfor

ordinære budsjettposter. Samtidig skriver Miljøverndepartementet i sitt vernevedtak at det vil være nødvendig med en betydelig oppfølging når det gjelder skjøtsel og forvaltning dersom *verneverdiene* skal kunne opprettholdes.

Maridalens Venner vil derfor gjenta sitt krav: Det må avsettes midler over Statsbudsjettet *øremerket Maridalen landskapsvernområde*, dersom det skal bli mulig å omsette deler av verneplanens vyer i praksis.

9. Golfbaneplanene

Som en følge av vernevedtaket 31. august, ble også golfbaneplanene i Maridalen skrinlagt, da disse var uforenlig med de helhetlige verneverdiene.

Våren 2000 tok Henrik Sinding-Larsen og Christian Børs-Lind initiativ til dannelsen av "Folkeaksjonen for vern og mot golf i Maridalen". Annegrete Bruvoll var folkeaksjonens leder, og Naturvernforbundet i Oslo og Akershus var en aktiv støttespiller i folkeaksjonen. Gjennom aksjonens Web-side, utdeling av brosjyrer og stand, ble det samlet inn nesten 8000 underskrifter mot golf og for vern av Maridalen. Disse utgjorde et betydelig politisk press, og ble overlevert miljøvernminister Siri Bjerke fire dager før vernevedtaket.

Maridalens Venner vil takke "Folkeaksjonen for vern og mot golf i Maridalen" for sitt flotte engasjement for vern av Maridalen og mot golfbaneplanene, og for at vernevedtaket ble framskyndet til før Stortingsvalget 10. september.

10. Martinhytta

Alle våre møter blir holdt på Martinhytta. Leieavtalen med Oslo Arbeiderparti, ble muntlig forlenget med partiets Oslosekretær 1. mai. Enga rundt hytta blir slått og raket.

11. Godtgjøring til leder av Maridalens Venner

Tilskudd til områdetiltak, kr. 80 000, fra Fylkesmannens landbruksavdeling, er øremerket lønn til koordinator, se punkt 5.

Konsernbygg A/S har i tillegg sponset Maridalens Venner med kr. 15 647 pr. mnd., øremerket lønn til Tor Øystein Olsen.

Tilskuddene ble overført til Oslo og Omland Friluftsråd, som foretok lønnsutbetaling fram til og med august, mot et administrasjonsgebyr på 10% av bruttoløpet. Fra og med september overtok Maridalens Venner arbeidsgiveransvaret. Maridalens Venner har inngått en avtale med Carsten Bakke om å ta seg av det administrative ved lønnsutbetaling.

PROTOKOLL FRA ÅRSMØTE I MARIDALENS VENNER 2000

Årsmøte i Maridalens Venner ble avholdt tirsdag 5. desember i Maridalen Velhus.

Lederen Tor Øystein Olsen ønsket velkommen og åpnet møtet med en stor takk til Merete Gunnes for Årsskriftet 1999, hvor hun har skrevet om "Nordmarkas jordbrukslandskap" rikt illustrert med tegninger av Målfrid Voll og Ann-Else Aalling – en stor takk til dem også.

MARKAKORET UNDERHOLDT**1. Ordstyrer, referent**

Geir Erik Berge ble valgt til ordstyrer og Lars Flugsrud til referent.

2. Godkjenning av innkallingen

Årsmøteinnkallingen ble godkjent.

3. Godkjenning av dagsorden

Dagsorden ble godkjent.

4. Årsberetningen

Ordstyreren leste årsberetningen.
Årsberetningen ble godkjent.

5. Regnskap

Regnskapet ble delt ut og gjennomgått og det kom ingen kommentarer.
Regnskapet for 2000 ble godkjent.

6. Innkomne forslag

Ivar Brodin stilte spørsmål om det var riktig med våtmarksområder ved Maridalsvannet. Dette skaper nye randsoner og eventuell forurensningsfare.
På spørsmål om Brekke golfklubbs planer svarte lederen at de arbeidet med en konsekvensutredning.

7. Kontingent for 2000

Kontingenten ble endret til kr 125 etter avstemming.

8. Valg

Valgkomitèens forslag ble lagt fram og fikk følgende sammensetning:

Tor Øystein Olsen, leder	ikke på valg
Lars Flugsrud	ikke på valg
Ole Tøsse	valgt for 2 år
Otto Ullevålseter	gjenvolgt for 2 år
Trond Hjelle	ikke på valg
John Eirik Telle	ikke på valg
Frances Dodman	gjenvolgt for 2 år
Merete Gunnes, vara	gjenvolgt

Geir Erik Berge, vara	gjenvolgt
Hans Christian Thaugland, vara	gjenvolgt
Oskar Solenes, vara	gjenvolgt

Valgkomite: Per Dugstad, Anna Hoel, Helge Haakenstad
Revisorer: Yngvar Hestdalen, Ronny Melle

Årsmøtet avsluttet**KAFFE OG EPLEKAKE (fra Ullevålseter)**

SALGSUTSTILLING: Tegninger og akvareller fra Maridalen av Frances Dodman, Målfrid Voll og Ann-Else Aalling

"NATUROPPLEVELSER I MARIDALEN OG NORDMARKA"

En spennende og interessant forestilling i ord og bilder ved Vegard Ulvang og Tor Øystein Olsen.

Lars Flugsrud ref.

Regnskapsåret fra 1. november 1999 til 15. november 2000

Regnskap	Inntekter	Utgifter
Kontingenter og støttebeløp	70,115	
Støtte fra Konsernbygg AS til leder	187,764	
Tilskudd til områdetiltak fra Fylkesmannen (områdekoordinator)	80,000	
STILK-midler, engangsstøtte fra Fylkesmannen	17,500	
Støtte til årbok 1999 fra Konsernbygg AS (inkl. ledergodtgjøring januar)	50,647	
Støtte til årbok fra Sogn bydel	5,000	
Salg av årbøker	19,175	
Støtte til pinse- og olsokarrangement fra byråd for kultur og utdanning	30,000	
Støtte til pinsearrangement fra Sogn bydel	30,000	
Støtte til pinsearrangement fra Vestre Aker prosti	15,000	
Innsamling ved pinse- og olsokarrangement	22,934	
Renter	174	
Årsskrift 1999		119,152
Kulturarrangementer		95,358
Skjøtselstiltak		14,391
Kjøregodtgjørelse		10,000
Postbanken medlemsbetaling		10,336
Mobiltelefon, faks og e-post		19,760
Godtgjøring til områdekoordinator og leder fra november 1999 til november 2000 unntatt ledergodtgjøring for januar		262,683
Administrasjon		20,323
Sum	528,309	552,002
Underskudd	23,694	
Sum	552,002	552,002
Balanse	11/15/01	11/1/99
Postbanken	51,098.21	71,328.24
Godtgjøring til områdekoordinator og leder, oktober 1999		-24,536.40
Forskudd fra Konsernbygg AS (STILK-midler for 1998 og 1999)	-28,000.00	
Sum beholdning	23,098.21	46,791.84

 Trond Hjelle
 kasserer

 Miljøverndepartementet
 Postboks 8013 Dep
 0030 OSLO

Botanisk museum
 Postboks 1172 Blindern
 N-0318 Oslo

 Besøksadresse: Sars gt. 1
 Tøyen

 Telefon: 22 85 50 50
 Telefaks: 22 85 18 35

Web-adr.: www.nhm.uio.no/botanisk/

Dato: 19. oktober 2001
Deres ref. 2000/2503
Vår ref.: Jnr. 63/00

 Kongelig resolusjon av 31.08.2001 om opprettelse av Maridalen
 landskapsvernområde i Oslo kommune

Fagmiljøet i botanikk ved universitetets naturhistoriske museer på Tøyen vil, i tråd med vår tidligere høringsuttalelse, få uttrykke sin tilfredshet over opprettelsen av Maridalen landskapsvernområde. Som vi tidligere har påpekt, og som det også framgår av resolusjonsteksten (kap. 2), utgjør området et kulturlandskap med særlig stor nasjonal verneverdi, og har dessuten *en spesiell internasjonal status*. Resolusjonsteksten med tilhørende høringsuttalelser trekker, til dels i stor detalj, opp grenser for inngrep og menneskelig aktivitet som kan true verneverdiene i Maridalen. Restriksjoner på inngrep er viktig for å ivareta verneverdiene. Men et annet forhold, aktiv skjøtsel, er imidlertid etter vår oppfatning like viktig for å opprettholde kulturlandskapsverneverdiene i Maridalen. Dette er imidlertid bare kort berørt i resolusjonen, i kap. 6, prikkpunkt 5, der det står at det er laget et utkast til forvaltningsplan som blant annet skal gi retningslinjer om skjøtsel, og i kap. 7, første avsnitt, der det står at *det vil være nødvendig med betydelig oppfølging når det gjelder skjøtsel og forvaltning dersom verneverdiene skal kunne opprettholdes*. Resolusjonen konkretiserer imidlertid ikke dette behovet.

Som det framgår av resolusjonens kap. 2, er opprettelsen av Maridalen landskapsvernområde motivert av å bevare *den siste større helhetlige rest av de tidligere frodige og rike Akerbygdene rundt Oslo. Landskapsbildet med dyrket mark, en variert naturstruktur og bygninger er i store trekk lite påvirket av moderne stordriftsformer og tekniske inngrep*. Kulturlandskapet i Maridalen er imidlertid, som de fleste andre verneverdige kulturlandskap i Norge, allerede i sterk gjenvest. Dette skyldes at utmarksbeite opphører, at slåtteeenger og andre marginale innmarksarealer tas ut av bruk, og at det ikke lenger er økonomisk grunnlag for den omfattende randsoneryddingen som ble utført i tidligere tider. Hastigheten på gjengroingsprosessen illustreres av at det som vist på flybilder i 1937 var delvis dyrket, delvis halvåpen beiteskog ved Vaggstein, i 1984 ble beskrevet som verneverdig edellauvskog! De første par-tre tiårene av gjengroingssuksessjonen er imidlertid preget av stor blomsterprakt og høyt biologisk mangfold. I neste fase, der skogen lukker seg, synker imidlertid det biologiske mangfoldet raskt og landskapet mister sin åpne karakter og dermed sine fremste estetiske kvaliteter. Kulturlandskapsarealer i Maridalen som ikke lenger er i aktiv drift

resultat, bortsett fra det som er ryddet de senere år!! Erfaring viser imidlertid at det slett ikke er for sent å rydde!! Verneverdiene i Maridalen vil imidlertid ikke kunne bevares uten omfattende, planmessig skjøtsel etter mønster av den som er utført av Maridalens Venner i sentrale deler av verneområdet. Gjennom planmessig rydding og slått av gjengrodde slåtteeenger har foreningen lyktes i å gjenskape det åpne landskapet som er tidstypisk for det eldre kulturlandskapet, og der flere plantearter som ikke hadde vist seg på en årrekke nå forekommer i betydelig mengde.

Vi vil sterkt få oppfordre Miljøverndepartementet og de ytre naturforvaltningsetatene til å sørge for at vernet av Maridalen følges opp av aktiv utvikling av verneverdiene gjennom planmessig skjøtsel. Alternativet er at verneverdiene i løpet av få år vil forringes vesentlig. Vi vil også sterkt oppfordre til at skjøtselsplanen tar opp i seg de erfaringene som er vunnet gjennom Maridalens Venners frivillige innsats gjennom mange år. Et aktivt samarbeid mellom naturvernmyndigheter og frivillige vil trolig være en forutsetning for at landskapsvernområdet i Maridalen på sikt skal kunne oppfylle sin hensikt.

Med vennlig hilsen

Rune Halvorsen Økland
professor/seksjonsleder

kopi: Direktoratet for Naturforvaltning, 7485 TRONDHEIM
kopi: Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Miljøvernadv., PB 8111 Dep., 0032 OSLO

PRESSEMELDING

FRA OSLO OG OMLAND FRILUFTSRÅD
NEDRE VOLLGT. 9, 0158 OSLO
TLF 22 41 68 80- FAX 22 41 68 81
e-mail: oofoslo@online.no

Kontaktperson Asbjørn Olsen 95 86 15 02

VERN AV MARIDALEN – OGSÅ EN SEIER FOR FRILUFTSINTERESSENE

Error! Bookmark not defined. (OOF) vil berømme Miljøvernminister Siri Bjerke for hennes innsats for bevaring av landskapsvernområde i Maridalen!

Maridalen er en av de viktigste innfallsårene til Marka og til rekreasjonsområder for mer enn en million mennesker.

Et vellykket vern av Maridalen er avhengig av at området gjenoppstår som ei levende bygd. Dalen er på flere steder preget av forfall og mangel på vedlikehold. OOF støtter det arbeidet Maridalens Venner med Tor Øystein Olsen i spissen har gjort for å gjøre denne verningen mulig. Det er nå nødvendig at det gis rikelig med midler slik at skjøtsel av slåttemarker kan fortsette og at de mest gjengrodde beitemarkene blir restaurert og tatt i bruk. Randsonen mellom dyrket mark og skog bør også ryddes, og verdifulle gårdsbruk og bygninger restaureres. Ankerveien må settes skikkelig i stand og turveinettet sikres.

OOF oppfordrer regjeringen snarest mulig til å nedsette et rådgivende utvalg som kan arbeide for det videre vernearbeid av dalen samt tilrettelegging for friluftsliv og andre tiltak. Det oppfordres til at friluftslivets organisasjoner blir medlem av utvalget.

ØYUNGSVISA

Melodi: Kjærlighetsvise (Halvdan Sivertsen)

Når vårsol over Øyungsvannet smiler,
og gåsa kommer flygende mot nord.
Ved Haloflandet er det godt å hvile,
her er det tyst og stille kan du tro.
Da sitter jeg og skuer ut mot vannet,
jeg minnes alle åra som har gått.
Her inne kan du finne ro.. da..
her inne kan du finne ro.

Ja, der ute ser jeg fløterkara komme,
og grima kommer sigende der bak.
Den elveferden nå i dag er omme,
men ennå kan jeg høre brus og brak.
Han Stor-Per står og peker der i stavnen,
der ser jeg Tor og Alfred.. og han far.
Minnene de strømmer på ... da..
ja, minnene de strømmer på.

Da hører jeg at skogen på meg kaller,
det suser linnt og lukter slik av vår.
I lia vokser skogens søylehaller,
pleiet slik av folk i mange år.
Der kan du finne stille, dunkle «gjømmer»,
og høre orren buldre når det gryr.
Ingen er så rik som du, ..da..
Ingen er så rik som du.

Når sommervinden stryker langsmed landet,
da er her liv og røre.. se det selv..
Da stuper mange i det svale vannet,
her er det lek og glede.. i mot kveld..
Der ser jeg auren hvor den stille vaker,
og båten siger sakte inn mot land.
Dette er Guds plass på jord, ..da..
Dette er Guds plass på jord.